

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916. Andra kammaren. Nr 89.

Måndagen den 5 juni, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 36, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 33 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om spirituosaaccis m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

§ 2.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maldrycker m. m.

Kammaren godkände den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

§ 3.

Bevillningsutskottets nu föredragna betänkanden nr 38—40 bordlades åter.

§ 4.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 141, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 219 angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande, dels Kungl. Maj:ts proposition nr 220 angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande, dels ock i dessa ämnen väckta motioner.

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Till utskottets behandling hade överlämnats Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 219, angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande; och
nr 220, angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande.

Uti förevarande, den 28 april 1916 dagtecknade propositioner hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för vissa i propositionerna omförmälda ändamål, avseende stärkande av rikets försvar, bevilja uti propositionerna angivna belopp, uppgående för sjöförsvaret till sammanlagt 12,229,050 kronor och för lantförsvaret till sammanlagt 40,300,792 kronor, ävensom att härav för år 1917 anvisa för sjöförsvaret tillhoppa 2,950,100 kronor och för lantförsvaret tillhoppa 10,210,442 kronor.

Därjämte hade till utskottet överlämnats och i sammanhang med förenämnda propositioner behandlats

dels tre inom andra kammaren i anledning av samma propositioner väckta motioner, nämligen:

av herr *Bengtsson* i Göteborg:

nr 313, om avslag å propositionen nr 220; och

nr 314, om avslag å propositionen nr 219; samt

av herr *E. A. Nilson* i Örebro

nr 316, innefattande vissa i anslutning till propositionen nr 220 gjorda framställningar;

dels ock följande tidigare väckta motioner, avseende åtgärder till stärkande av rikets försvar, nämligen

inom första kammaren:

nr 11, av herr *Clason* och friherre *Fleming*, om anslag för anskaffande av tungt artilleri, kulsprutor m. m.;

nr 22, av herr *Wrangel*, om anslag till förstärkande av Älvsborgs fästning; samt

inom andra kammaren:

nr 31, av herr *Lithander*, om anslag till landstormens förseende med fältmässig utrustning; och

nr 66, av herr *Thore m. fl.*, med samma hemställan som motionen nr 22 i första kammaren.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte

I) beträffande *sjöförsvaret*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 219 och med avslag å herr Bengtssons m. fl. motion nr 314, samt herrar Wrangels och Thores ovanberörda motioner, bevilja

1) till anskaffning av artilleriammunition för kustfästningarna ett anslag av 500,000 kronor;

2) till anskaffning av minor och anordnande av erforderliga minförrädslokaler för flottan ett anslag av 810,000 kronor;

3) till anskaffning av minor och anordnande av erforderliga minförrädslokaler för kustfästningarna ett anslag av 285,000 kronor;

- 4) till anskaffning av handgranater och bomber för kustfästningarna ett anslag av 50,000 kronor;
- 5) till anordnande av förvaringsskjul för flygbåtar m. m., ett anslag av 120,100 kronor;
- 6) till anskaffning av intendenturmateriel för flottan och anordnande av ökat lokalutrymme för sådan materiel ett anslag av 418,250 kronor;
- 7) till anskaffning av intendenturmateriel för kustartilleriet ett anslag av 350,000 kronor;
- 8) till anskaffning av anspänningsmateriel för kustfästningarnas rörliga bestyckning ett anslag av 70,000 kronor; och
- 9) till anordnande av minberedskap vid Göteborgs örlogsdepå ett anslag av 352,700 kronor;

Ang. vissa ärgårder för försvarets stärkande.
(Forts.)

II) beträffande *lantförsvaret*

a) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 220 och med avslag å herr Bengtssons m. fl. motion nr 313, bevilja

1) för anskaffande av viss artillerimateriel ett anslag av 2,100,000 kronor;

2) för anskaffande av viss fortifikationsmateriel ett anslag av 350,000 kronor;

3) för anskaffande av intendenturmateriel för landstormen ett anslag av 2,400,000 kronor; och

4) för uppförande av landstormsförråd, utöver förut av riksdagen anvisade medel, ett anslag av 240,000 kronor;

b) besluta, att herr E. A. Nilsons motion nr 316 skulle anses besvarad genom vad utskottet hemställt;

c) besluta, att herr Clasons och friherre Flemings motion nr 11 skulle anses besvarad genom vad utskottet hemställt; och

d) besluta, att herr Lithanders motion, nr 31, skulle anses besvarad genom vad utskottet hemställt; samt

III) besluta, att de för bestridande av de under mom. I och II a) omförmälda utgifter erforderliga belopp finge av Kungl. Maj:ts redan under innevarande år av tillgängliga medel förskjutats för att framdeles hos riksdagen anmälas till ersättande.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *A. C. Lindblad, Thorsson, Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Anderson* i Råstock och *Ingvarson*, vilka inom utskottet yrkat,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande propositioner ävensom herrar Clasons och friherre Flemings, herr E. A. Nilsons i Örebro och herr E. Lithanders motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

b) att herr Bengtssons i Göteborg m. fl. motioner måtte anses besvarade genom vad under a) hemställts;

av herr *C. G. Ekman*, som föreslagit att riksdagen måtte

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

I) beträffande sjöförsvaret:

- a) förklara Kungl. Maj:ts proposition nr 219 icke kunna bifallas;
- b) besluta, att herr Wrangels motion nr 22 och herr Thores m. fl. motion nr 66 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; och
- c) besluta att herr Bengtssons i Göteborg m. fl. motion måtte anses besvarad genom vad sålunda hemställts;

II) beträffande lantförsvaret:

- a) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 220 och med avslag å herr Bengtssons i Göteborg m. fl. motion nr 313, bevilja
 - 1) för anskaffande av intendentmateriel för landstormen ett anslag av 2,400,000 kronor; och
 - 2) för uppförande av landstormsförråd, utöver förut av riksdagen anvisade medel, ett anslag av 240,000 kronor;
- b) besluta, att herr E. A. Nilsons i Örebro motion nr 316 skulle anses besvarad genom vad reservanten hemställt;
- c) besluta, att herr Clasons och friherre Flemings motion, nr 11 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; och
- d) besluta, att herr Lithanders motion nr 31 skulle anses besvarad genom vad reservanten hemställt; samt

III) besluta, att för bestridande av de under mom. II a) omförmälda utgifter erforderliga belopp finge av Kungl. Maj:t redan under innevarande år av tillgängliga medel förskjutats för att framdeles hos riksdagen anmälas till ersättande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Hans excellens herr statsministern H a m m a r s k j ö l d: Herr talman, mina herrar! Det är helt säkert icke obekant för någon i denna sal, att regeringen lägger, och i känsla av sin plikt och sitt ansvar *måste* lägga, största vikt därvid, att de försvarsbehov, som i förevarande propositioner omförmälas, bliva så skyndsamt och så fullständigt som möjligt tillgodosedda. Regeringen måste därför beklaga, att det för närvarande visat sig omöjligt att vinna en bättre och fullständigare lösning än det resultat, som föreligger i statsutskottets utlåtande. Jämte det att vissa andra betydelsefulla frågor förutsättas bliva på tillfredsställande sätt lösta, inefattar statsutskottets utlåtande emellertid, förutom omedelbart tillgängliga anslag för åtskilliga synnerligen angelägna försvarsändamål, en uttalad förväntan, att bland annat övriga delar av de begärda anslagen skola skyndsamt underkastas den kompletterande utredning, som ansetts erforderlig för en tillräckligt ingående prövning. Det är också vår varma förhoppning, att den tid, som dock måste gå förlorad, icke må bliva alltför lång och följderna av uppskovet ej alltför kännbara. Vi vilja tro, att det icke behöves egna bittra erfarenheter, för att insikten om nödvändigheten av ett med hän-

syn till tidsförhållandenas fordringar stärkt försvar skall med allt större enhällighet göra sig gällande hos ett folk, vilket så högt som det svenska uppskattar sin frihet och självständighet.

Herr talman! I frågans nuvarande läge har jag ingen annan hemställan att göra, än att kammaren ville bifalla utskottets förslag.

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! De nu föreliggande försvarspropositionerna ställa stora ekonomiska uppföringar på nationen och deras genomförande skulle föranleda stora utökningar av 1914 års härordning, samt innebära i vissa avseenden avsevärda organisatoriska förändringar av densamma. Ärendets omfattning i förening med den korta tid, som stått till buds för dess prövning, har omöjliggjort en så ingående granskning av detsamma, att därpå kan grundas ett yrkande om bifall. Motiven för förslaget framläggande i riksdagens elvte timma angivas vara, att man redan under pågående krig önskar än ytterligare stärka landets försvarsanordningar. Emellertid vill det synas mig, att dessa strävanden delvis ointetgöras genom svårigheten att inom den närmaste tiden kunna anskaffa den nu äskade materielen.

Det krigsfartygsprogram, som genom 1914 års riksdagsbeslut antogs, avsåg ju att under åren 1915—1919 färdigbygga krigsfartyg för icke mindre än 45 miljoner kronor. Det lär väl näppeligen låta sig göra att under de närmaste åren stapelsätta de fartyg, till vilka nu medel äskas, och då därtill kommer, att 1917 eller senast 1918 års riksdag måste fatta ståndpunkt till den i 1914 års sjöförsvarsproposition omhandlade andra byggnadsperioden, så synes på synnerligen starka skäl den nu gjorda framställningen kunna avslås.

De avsevärda belopp, som redan två år efter 1914 års härordning begäras till intendenturutrustning för flottans och kustartilleriets manskap, äro ägnade att väcka en viss uppmärksamhet och påkalla i alla händelser en mer ingående prövning av beräkningsgrunderna för marinens mobiliserings- och utrustningsbehov, än den korta tid, som stått till buds härför, kunnat medgiva.

Av samma skäl har det varit omöjligt att ingå i en detaljerad granskning av anslagskraven till torped-, min- och annan materiel för marinen. Anslagskraven ha varit så mycket svårare att överblicka, som de ju icke, vad såväl flottan som armén beträffar, täcka mer än en liten del av de militära myndigheternas närmaste önskemål. Den närmaste önskelistan för marinen, sådan den återfinnes på sid. 4 i propositionen nr 219, slutar å ett belopp av 25,5 miljoner kronor. Strax efter detta belopp angivande konstatera de militära myndigheterna, att »ett allmänt behov av lätta kryssare» förefinnes inom flottan. Anskaffningen av endast tvenne sådana ökar anslagskravet med ytterligare omkring 14 miljoner kronor. Härav framgår oförtydligt, att

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.

(Forts.)

jag icke kan tillstyrka riksdagen att bifalla de nu föreliggande anslagskraven. Ej heller anser jag det nödigt att under den närmaste tiden upptaga detta spörsmål till förnyad utredning.

Äro anslagsäskandena till marinen stora, så äro de sannerligen icke mindre till armén. Slutsumman å 40 miljoner kronor, som här presenteras, är i själva verket endast en *bråkdel* av det, som komma skall. Med hänvisning till krigets lärdomar har nu i föreliggande propositioner särskilt önskemålet att förse vår armé med grovt artilleri framhållits. Av detta vapenslag ifrågasattes en anskaffning i en sådan omfattning, att landets kanonverkstad näppeligen kan under de närmaste åren effektuera en eventuell order av den del av nu ifrågasatt materiel, som ligger inom denna verkstads tillverkning. Även om riksdagen skulle befinnas villig att bifalla det anslag om 2,100,000 kronor, som utskottsmajoriteten tillstyrker, lär det under det närmaste året vara uteslutet att på detta anslag anskaffa grövre artilleri inom landet.

Lika ogörligt synes det mig vara att genom beställning hos någon neutral stat erhålla sådant, då tvivelsutan de båda stridande maktgrupperna redan lagt beslag på dessa länders tillverkning; och från någon av de stridande maktgrupperna synes det mig olämpligt att under nu rådande situation beställa eller emottaga berörda vapen, även om sådant mot förmodan skulle sättas i fråga.

Ehuru 1914 års riksdag anslog icke mindre än 20 miljoner kronor till *komplettering* av arméns intendenturutrustning för *linjen* och *reserven*, så ha nu de militära myndigheterna för samma ändamål ansett sig behöva begära ytterligare 11,400,000 kronor. Även om den forcerade tillverkningen rubbat de beräkningsgrunder, som tillämpats 1914, vill det dock synas, att det tillskott av utrustningspersedlar, som förråden erhållit genom det då beviljade 20-miljoners-anslaget, måste vara så avsevärt, att förråden under de närmaste åren kunna förse alla de formationer med utrustning, som den nu gällande härordningen kan förse med nödigt och dugligt befäl.

Vid bedömande av i vilken ordning de nu föreliggande försvarsanslagen skulle framläggas för riksdagen, är det ägnat att väcka en viss uppmärksamhet att *generalstabschefen icke ansett landstormsutrustningen* vara ett av de spörsmål, som ur krigsberedskapssynpunkt borde uppföras i första planet. Han har helt enkelt uteslutit detta anslag ur de 40 miljonerna. Statsrådet, (som tvivelsutan ser denna fråga icke allenast ur militär utan även ur politisk synpunkt) delar ej generalstabschefens mening utan upptager detta spörsmål till bedömande samt lämnar en kortfattad redogörelse för den utredning och därpå grundat förslag till landstormsutrustning, som särskilda sakkunniga utarbetat. För att genomföra detta utrustningsprogram erfordras omkring 18,6 miljoner kronor. Till täckande härav har riksdagen redan beviljat och anvisat omkring 5,5 miljoner kronor;

det återstår således nu att besluta angående den återstående delen av programmet. Det avsevärda belopp, som nu kräves för landstormens utrustning synes tala för att vederbörande vilja ifråga om såväl utrustning som organisation likställa landstormen med arméns övriga formationer.

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.

(Forts.)

Ehuru jag icke är motståndare till anslag för ytterligare utrustning av landstormen har jag dock ansett, att i samband med beviljandet av medel härför även frågan om landstormens organisation och användning, med därav föranledd ändring av värnpliktslagen bör bliva föremål för riksdagens omprövning. Då emellertid Kungl. Maj:t icke i den föreliggande propositionen berört denna del av frågan, har jag känt mig förhindrad att nu tillstyrka det begärda penningbeloppet.

Ett bifall till Kungl. Maj:ts propositioner skulle förutom de nu äskade engångskostnaderna, 52 miljoner kronor, öka försvarshuvudtitlarnas årliga kostnader med omkring 1 miljon kronor — för att nu icke tala om de miljoner, som sedermera måste tillkomma såsom en konsekvens av beslutet i fråga. Då jag hyser den uppfattningen, att redan 1914 års härordning pålade den svenska nationen större försvarsbördor, än denna utan överansträngning kan bära, då jag känner mig övertygad om att ytterligare ekonomiska uppoffringar för detta ändamål skola ekonomiskt sett försvaga i stället för att stärka vår värnkraft, och då jag icke kan skatta åt den ofta uttalade meningen, att ett omfattande anslag just nu, till militära anordningar skulle vara en av landets viktigaste angelägenheter, samt ej heller kan godtaga det framförda påståendet, att ett bifall till de nu äskade anslagen på alla håll, och särskilt hos de krigförande makterna, skulle framkalla någon särskild beundran och respekt för våra militära anordningar eller utgöra någon ökad garanti för bevarande av vår neutralitet, så har jag all anledning att hemställa om avslag å såväl Kungl. Maj:ts propositioner nr 219 och 220 som statsutskottets utlåtande.

Den utskottsbehandling, som kommit detta ärende till del, har, såsom synes av utlåtandet, resulterat i en överenskommelse, uti vilken, såsom ofta sker, tredje part blir den, som får betala gästbudet.

De båda parternas press synes nu som bäst övertyga allmänheten om att vad som skett är bäst, och var och en tröstar de sina. I varje fall synes det liberala partiets underhandlare för att få till stånd förmälingen med högern ha måst uppgiva sitt hittills hävdade program angående budgeten, och skattepolitiken. De båda kontrahenterna ha såsom framgår av utskottets motivering inbjudit Kungl. Maj:t att under den närmaste tiden återkomma samt då för riksdagen framlägga även vad Kungl. Maj:t nu ej vågat eller ansett lämpligt medtaga.

Sedan nu även det liberala partiets statsutskottsledamöter medverkat till förskottstrafikens utökning och undanskjutande av nödiga och behövliga skatter för att täcka årets riksdagsbeslut,

Ang. vissa ätgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

måste jag, herr talman, anhålla att med hänsyn till utskottets yrkande under punkt 3 få med några ord beröra denna sida av det nu föreliggande betänkandet, och jag börjar då med förskotten, som beröra värnskattefonden och fonden för lantförsvarsbyggnader m. m.

Värnskatten beräknades giva 88,000,000 kronor. Dessa ha av riksdagen disponerats sålunda, att till arméns behov beräknats 63,525,000 kronor och till marinens behov beräknats 24,475,000 kronor.

Genom riksdagens beslut ha redan använts för arméns behov 47,903,659 kronor och för marinens behov 18,889,000 kronor; återstå således för armén 15,621,341 kronor och för marinen 5,586,000 kronor.

Genom riksdagsbeslut medgavs, att för vissa arméns byggnader finge användas den del av värnskattefondens medel, som icke ansågs vara erforderlig för arméns utrustning under de närmast efter 1914 liggande åren.

I avvaktan på att av riksdagen medgivna tomt- och fastighetsförsäljningar skola inbringa beräknade miljoner äro nu åtskilliga byggnadsföretag igångsatta. Och Kungl. Maj:t har under åren 1915 och 1916 ur värnskattefonden utanordnat förskott till ett belopp av 11,003,175 kr. För nu berörda byggnaders färdigställande erfordras ytterligare 5,057,125 kronor.

Försäljningen av norra Djurgården har tills dato inbragt statsverket 2,255,000 kronor i nettoinkomst. Då emellertid riksdagen beslutat, att dessa inkomster i första hand skola disponeras för täckande av köpeskillingen för Järvafältet med 4,000,000 kronor, så återstår här ett oredovisat förskott av icke mindre än 1,745,000 kronor.

Inkomsterna för försäljning av Fredrikshovsområdet äro avsedda att i främsta rummet gälda kostnaderna för förplägnadsanstalten i Boden och havremagasinet i Karlsborg med tillhoppa 1,217,150 kronor.

Intill den 4 maj innevarande år ha försålts tomter från detta område för 610,853 kronor; med avdrag för diverse ömkostnader återstår en nettoförsäljningssumma av 591,346 kronor.

För förplägnadsanstalten i Boden och havremagasinet i Karlsborg återstå således av Kungl. Maj:t förskottade 697,804 kronor.

Förutom här omnämnda tomtaffärer har riksdagen medgivit, att nödiga byggnadskostnader för skogsinstitutet finge av tillgängliga medel förskjutas med ett belopp av 728,700 kronor att ersättas av i sinom tid inflytande tomtförsäljningsmedel. Dessutom har 1914, 1915 och 1916 års riksdagar likaledes medgivit Kungl. Maj:t att till diverse byggnader, föranledda av 1914 års härordning, av tillgängliga medel förskjuta ett belopp av 15,620,000 kronor samt till uppförande av kaserner, beslutade av 1906 års riksdag, 4,000,000 kronor.

Huru ha nu dessa av riksdagen medgivna förskottsord-

ningar omkring 25,565,850 kronor täckts? Jo, för redan försålda tomtområden ha med avdrag för diverse omkostnader influtit 2,442,804 kronor. Ur värnskattefonden har Kungl. Maj:t för berörda byggnader disponerat 11,003,175 kronor.

Av värnskattemedel beräknas, såsom förut nämnts, att vara disponibla från och med 1918 ytterligare 10,204,166 kronor. Under normala förhållanden skulle ju detta belopp hinna till för att till en del täcka kostnaderna för redan beslutade men ännu icke fullbordade byggnadsarbeten.

Emellertid kan uppenbarligen icke ett sådant tillvägagångssätt tillgripas, när därigenom fonden icke vidare skulle, i enlighet med den av riksdagen medgivna planen för engångskostnadernas fördelning under åren 1918—1920 och följande år, kunna tagas i anspråk för sitt ändamål. För att nämnda plan skall kunna fullföljas, bör fonden i stället för att belastas med ytterligare förskott, efterhand frigöras från de förskott, som nu påvåla densamma.

Enligt den i Kungl. Maj:ts proposition till 1914 års senare riksdag framlagda finansplanen var det heller icke avsett att ur värnskattefonden förskottera byggnadskostnader mera än för åren 1915—1917. Efter denna tids förlopp beräknades nämligen medel inflyta för de markområden, som voro avsedda att försäljas, för att täcka kostnaderna för byggnadsföretagen.

Såsom synes av förestående, måste värnskattefonden fortast möjligt tillföras de belopp, som därifrån tagits. Skall detta ske, måste ytterligare 11,003,175 kronor överföras direkt till fonden för lantförsvarets byggnader m. m. Då emellertid denna fond saknar medel, synes mig den riktigaste åtgärden vara att anskaffa de 23,123,046 kronor, som riksdagen genom en rad beslut åsamkat statsverket.

Förskottshushållningen synes beklagligt nog ha blivit avgörande för våra regleringar. Till innevarande riksdag har Kungl. Maj:t uti olika propositioner föreslagit riksdagen att till diverse byggnadsföretag bevilja 8,979,000 kronor samt medgiva Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskjuta beloppet för att sedermera ersättas av tomtförsäljningsmedel.

På statsutskottets tillstyrkan har nu riksdagen avslagit Kungl. Maj:ts framställning att på förskottstitel anvisa förut berörda 8,979,000 kronor, samt för diverse byggnader till armén beviljat 7,579,000 kronor att uppföras i staten.

Om icke lånevägen skall tillgripas, måste för utförande av förut beslutade utgifter för byggnader och markförvärv, allt till försvaret (med undantag av 728,700 kronor, som disponeras för skogsinstitutet) under de närmaste åren uttagas av de skattdragande ett belopp av omkring 30 miljoner kronor. Under samma tidsperiod måste samma skattdragare påtaga sig att gälda 27 miljoner kronor för 1915 års neutralitetsvakt, och om riksdagen bifaller vad statsutskottets höger och liberala ledamöter förenat sig om att tillstyrka av den för 1916 beräknade neutra-

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.

(Forts.)

litetskostnaden m. m., tillsammans 75 miljoner kronor, så komma vi upp till den nätta summan av 132 miljoner kronor.

Den mängd av nya skatteällor, som finansministern måst föreslå, i förening med det beklagliga förhållande, att statskontoret för sin kassarörelse från riksgäldskontoret nödgats rekvirera en kassaförsträckning av 100 miljoner kronor, förbättrar icke den nuvarande situationen, mot vars bakgrund det nu tillstyrkta 8-miljoner-kronors-anslaget och vad därmed sammanhänger bör bedömas.

Det är naturligt, att man mot en sådan ekonomisk bakgrund får vara mer än vanligt betänksam mot att belasta budgeten med så avsevärda belopp, som här ifrågasättas. En av de mera betänkliga företeelserna i det föreliggande för liberalerna och högern gemensamma betänkandet finner jag för min del bestå däri, att man vill undanskjuta de skatteförslag, som föreligga och som avse att bereda medel, varigenom det skulle bli möjligt att finansiera icke allenast tillstyrkta 8 miljoner kronor, utan även andra utgifter, som måste komma in under detta års budget.

Ur dessa regleringssynpunkter, herr talman, har jag för min del icke ens kunnat räkna ett finger åt den uppgörelse, som är träffad mellan de liberala och högerledamöterna i statsutskottet. Jag finner dem hava beträtt så betänkliga vägar i fråga om vår blivande statshushållning, att jag även därav för-anledes att yrka avslag på det föreliggande utlåtandet.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Då man läser det avslagsyrkande, som blivit framställt i den socialdemokratiska reservationen till förevarande statsutskottsbetänkande, får man, jag kan icke neka till det, närmast ett mycket starkt beklämmande intryck av detsamma. Sedan snart två år tillbaka rasar i vår världsdelen ett krig, som söker sin like i världshistorien och som omfattar största delen av den världsdelen, i vilken vi befinna oss. Även vårt land har icke kunnat undgå att röna känningar av detta krigs verkningar i åtskilliga avseenden. I alla de krigförande länderna underkasta sig folken de mest oerhörda uppoffringar av liv och egendom, de sky ingen möda för att göra allt för att försvara var och en sitt lands frihet och oberoende, och de ekonomiska uppoffringar, som de underkasta sig, äro helt enkelt oerhörda. I jämförelse med dessa uppoffringar måste det, som här i vårt land nu begäres, te sig obetydligt, då man jämför Sveriges ställning med dessa krigförande länders.

Det är beklagligt, att ledningen för ett stort politiskt parti fattar sin ställning så, att den kan motsätta sig varje utgift för försvaret, som sträcker sig utöver 1914 års försvarsorganisation, även om det, som begäres, är framkallat just av det pågående världskriget, och då de medel, som avsetts att användas för dessa anskaffningar, dock icke annat än till jämförelsevis ringa del skulle komma att bäras av detta partis medlemmar. Det synes, att partiet här intager en ställning, som icke enligt min uppfattning kan försvaras, då det vägrar att medverka till de anslag, som här begäras och som kunna bliva av betydelse för tryggheten av vårt lands försvar.

Beträffande den överenskommelse, som av statsutskottet framlagts, överenskommelsen mellan högerpartiet och det liberala partiet, så går högerpartiet icke med någon entusiasm till denna överenskommelse, men partiet antager densamma och anser sig kunna göra det, därför att denna överenskommelse innebär, att ett anslag — det, som nu av statsutskottet förordas — ställes till omedelbart förfogande för anskaffning av den materiel, som här är i fråga, och därför att man beträffande de övriga kraven ställer i utsikt en ingående prövning, som är påkallad av deras omfattning och vikt, samt slutligen därför att man uttalat, att en dylik utredning icke torde behöva kräva någon längre tid.

På grund av detta, som jag nu har haft äran anföra, hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Det är redan av de föregående talarna berört, att det statsutskottets förslag, som nu föreligger till kammarens avgörande, är frukten av en uppgörelse mellan tvenne olika grupper inom detta utskott. Jag har haft en viss del i denna uppgörelse, jag har min andel i ansvaret för densamma, och jag har därför dristat mig att taga till orda för att ange de synpunkter, som därvidlag varit för mig och mina kamrater bestämmande.

Det är, mina herrar, ingen hemlighet, hur det liberala partiet — jag tror att jag tryggt kan säga i dess helhet — måste betrakta de propositioner, som nu här föreligga till avgörande, när de framlades för riksdagen. De kommo såsom en fullständig överraskning efter 1914 års genomgripande beslut. Dessa propositioner framställde krav på kostnader, som måste synas ofantliga i förhållande till både vad man redan påtagit sig och vad vi ansågo vara förenligt med landets bärkraft. De kommo fram vid en så sen tidpunkt, att en ingående prövning av dem redan på förhand föreföll nästan omöjlig. Det framgick tydligt redan av propositionerna, att utredningen på ett flertal viktiga punkter icke var tillfredsställande, och i betydelsefulla grunddrag måste man redan från början se, att propositionernas läggning icke överensstämde med de grundsatser, som det liberala partiet för sin del ansett vara de riktiga vid behandlingen av våra försvarsfrågor.

Det blev alltså mycket snart klart, att detta parti icke kunde lämna sitt bifall till de förelagda kungliga förslagen, och jag kan tillägga, att i den mån en granskning hunnit ske inom statsutskottet, har samma totalomdöme endast kunnat bliva befast genom denna granskning.

Men om nu så var förhållandet, är dock situationen i världen och ställningen för vårt land sådan, att det efter mina kamraters och min mening icke var möjligt annat än att åtminstone försöka en undersökning, huruvida i dessa propositioner fanns något, som även från vår synpunkt, med vårt betraktelsesätt, var av den beskaffenhet, att det kunde och borde tagas ut ur

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

det stora hela och nu av riksdagen godkännas. Jag säger, att situationen var sådan, och jag behöver icke utveckla vad däri ligger. Världskriget är runt omkring oss. Varje dag, som går, bär oss i själva verket bud, att detta krig rasar med en icke avtagande utan stigande våldsamhet. Regering och riksdag hava under dessa sista veckor haft särskild anledning att känna hela tyngden och allvaret i den endrättiga föresats, som förenat oss, att värna, verkligen värna vår neutralitet. Efter min mening ligger på alla, ingen undantagen, ansvaret att göra sitt, i den mån han det förmår, för att hålla detta värn för Sveriges neutralitet och därmed för Sveriges självständighet starkt och fast i dessa dagar. Ingen kan undandraga sig ansvaret för den behandling, man giver åt en sådan sak som den nu föreliggande, allra minst i dessa dagar.

Då uppstår spørsmålet: finnas inom mängden av propositionernas äskanden sådana saker, som direkt kunna sägas vara till nytta just för skyddet av vår neutralitet och just nu — försvarsanskaffningar, som kunna åstadkommas omedelbart, och som äro av sådan betydelse, att man icke bör tillbakavisa dem? Ur denna synpunkt är det, som utgallringen har skett av propositionernas äskanden och som det nu föreliggande utskottsförslaget har kommit till. Ur denna synpunkt och ur ingen annan är det, som varenda av dessa poster är vald och från vår sida accepterad. Det, som världskriget i nuvarande läge efter vår mening kräver för stärkandet av Sveriges neutralitetsskydd, och som kan omedelbart genomföras, så att detta stärkande också utan dröjsmål kommer till stånd, det är vad vi velat gå med på och det hava vi icke ansett möjligt att undandraga oss.

Den reservation, som av socialdemokratiska medlemmar inom utskottet fogats till utskottets utlåtande, stämplar detta urval av propositionernas äskanden såsom »godtyckligt». Det sägs i reservationen, att man »godtyckligt plockat ut» några stycken ur propositionerna, och reservanterna påstå, att detta utplockande skulle stå i strid med den av båda vänsterpartierna hävdade principen om planmässighet i försvarets ordnande. Jag bestrider på det bestämdaste och till alla delar dessa omdömen. Vad som här har kommit fram med tillstyrkande av flertalet bland utskottets liberala ledamöter står *icke* i strid med grundsatsen om planmässighet i vårt försvars ordnande. Det finnes bland de punkter, som falla under de 8 miljonerna, icke en, som går utöver 1914 års organisation, ingen enda medför en dags ökning i övnings-tiden, ingen enda medför en enda ny tjänst, vare sig av befäl eller manskap, ingen enda medför en enda krona i ökade årskostnader. Vad som har skett är i själva verket ingenting annat, än att man förordat vissa *kompletteringar av materielen* på precis samma sätt, som dylika kompletteringar kommit till stånd på andra områden redan förut både vid 1915 och 1916 års riksdagar, ehuru i dessa andra punkter under huvudtitlarna. Och det som förordats är icke godtyckligt utplockat utan uttaget efter

den princip, som jag nyss angivit. Det, som behöves för stärkande av vårt neutralitetsskydd, som behöves just nu, och som just nu kan genomföras, det ha vi tagit ut, det förorda vi till bifall. Det är vår bestämda mening, att även den som håller på, att ramen för 1914 års härordning icke får överskridas, kan fullkomligt väl godkänna dylika åskanden. Efter vår mening bör han godkänna dem.

Jag behöver icke utförligt genomgå de olika punkterna i utskottets slutyrkanden för att visa, att förhållandet är just det som jag sagt. Jag skall blott i allra största korthet karakterisera deras innebörd.

I fråga om både anslagen till armén och anslagen till flottan möta oss två stora huvudgrupper, som kunna sägas utgöra en kategori för sig: inom armén ett anslag på sammanlagt 2,640,000 kronor till landstormens utrustning och förvaringslokaler för denna utrustning och inom flottan och kustfästningarna ett anslag av sammanlagt 768,250 kronor för motsvarande intendenturustning till dessa vapens värnpliktiga. Tillsammans uppgå de två anslagsgrupperna till 3,408,250 kronor. Jag torde icke behöva utveckla, att hur man än ser på försvarsproblemet, så borde väl icke någon i denna sal kunna förneka, att anslag av denna beskaffenhet äro sådana, som alla partier böra kunna enas om — anslag som gälla beklädnad av landstormen eller av de värnpliktige, när dylik beklädnad icke i tillfredsställande mått förefinnes. Såsom jag nyss erinrade om, motsvarigheter till dessa anslag hava vi för övrigt godkänt även inom själva huvudtitlarna. Men om så är, mina herrar, då återstår i själva verket utanför de anslagen icke mer än i runt tal 4,640,000 kronor av de 8 miljonerna. Och detta övriga avser alltsammans materiel av den beskaffenhet, att den alldeles direkt tjänar vår beredskap för neutralitetens skyddande, att dess behövlighet är på allvarsammaste sätt konstaterad, och att den, efter vad som är styrkt, kan i denna stund utan större svårighet anskaffas. Det är fråga om modern ammunition för kustfästningarnas artilleri och en smula handgranater för deras besättningar. Det gäller minor för flottan och kustartilleriet och minberedskap på en särskilt viktig plats på västkusten, i Göteborg. Anslagen innesluta några enkla, praktiska anordningar för användningen av redan befintlig materiel, hangarer för flygbåtar och anspänningsmateriel för kustfästningarnas artilleri. Slutligen föreslås beviljande av ett par hundra tusen till fortifikationsmateriel för armén och omkring 2 miljoner, närmare bestämt 2,100,000 kronor, under rubriken »viss artillerimateriel för armén». Jag skall om denna sista punkt endast erinra, att riksdagen i fjol, år 1915, utanför den ursprungliga planen till anskaffningar för 1914 års härordning, fann sig övertygad om behövligheten av en motsvarande ombeväpning av en viss del av artilleriet, då riksdagen beviljade icke fullt 3 miljoner kronor till nya pjäser för positionsartilleriregementet. Vad som nu här föreslås, är icke annat än en mot-

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

svarande materielanskaffning för ett annat artilleriregemente, och jag torde icke behöva i denna församling, som för varje dag följer underrättelserna från krigsskådeplatserna, säga många ord för att inskräpa, att om det är något, som kriget visat vara behövt, så är det sådan materiel. När den nu kan anskaffas, utan att någon ny organisation sker, utan att man på något sätt bryter sönder den av 1914 års riksdag fastställda ramen, när anskaffningen endast innebär en modernisering av själva materielen, då tror jag, att man har rätt att säga, att även detta är en post, som i hög grad får anses ingå i den behövlige utrustningen för vårt neutralitetsskydd.

Mina herrar, jag tror mig med dessa korta anmärkningar hava visat, att urvalet, som lett till de 8 miljonerna, har starka skäl för sig, att det icke på något sätt strider mot de principer, som jag för min del har hävdad och fortfarande fasthåller vid i fråga om vårt försvars ordnande, och att det kan vara till synnerligen stor nytta i den situation, vari vi just nu befinna oss.

Emellertid har i samma reservation, som jag nyss omnämnde, också gjorts en annan anmärkning mot utskottets utlåtande. Den gäller motiveringen. Man vänder sig emot att utskottsmajoriteten ifrågasätter, om icke vissa försvarsangelägenheter, vilka icke ingå i de nu förevarande propositionerna, böra komma i beaktande vid den utredning, som majoriteten finner behövt, och man uttalar, att »det hela öppnar framtidsutsikter till en försvarspolitik under liberal medverkan, vilken kommer att utbygga 1914 års orimligt betungande försvarsorganisation till proportioner, som för landet bli ruinerande».

På ingen punkt ha väl under de senaste dagarna angreppen mot överenskommelsen inriktats såsom på denna. Efter mitt förmenande är det på ingen punkt som med större bestämdhet kan påstås, att dessa angrepp bero på en fullständig vantolkning av uppgörelsens innebörd. Var och en som varit med om att mellan två parter göra upp en svår fråga, där parterna i grunden hava starkt avvikande synpunkter, vet mycket väl, att resultatet blir en kompromiss, där ingen av parterna kan få sin mening fullt och helt fram. Att så blivit förhållandet för högerpartiets del, har den föregående talaren nyss direkt antytt, och så har naturligtvis förhållandet också blivit för de medlemmar av liberala partiet, som gått med på överenskommelsen. Det är alldeles klart, att om utskottets motivering skulle hava skrivits ur liberal synpunkt, så skulle den hava blivit väsentligt annorlunda. Men nu var det nödvändigt, för att enighet skulle komma till stånd, att motiveringen gjordes så långt möjligt neutral, och jag vågar hävda, att den är neutral, att den icke säger mer, än vad man även från vårt håll kan vara med om, och att alla förutsättningarna för hela uppgörelsen styrka, att så är förhållandet. Det är i motiveringen sagt, att en ytterligare utredning på vissa punkter av propositionerna är behövt. Ingen torde kunna förneka,

att detta är ett rent faktum. Det är vidare sagt, att det torde ankomma på Kungl. Maj:t att så anordna en dylik utredning, att den icke behöver kräva någon längre tid. Även detta kan icke bestridas. Var och en måste inse, att det är i Kungl. Maj:ts eget intresse att så förfara, och utskottet har, såvitt jag förstår, icke haft någon anledning att undandraga sig erkännandet av att så förhåller sig. När utskottet ifrågasätter, »om icke i detta sammanhang även vissa försvarsangelägenheter, som icke ingå i de förevarande propositionerna, men vilkas framläggande av Kungl. Maj:t förebådats, lämpligen kunna komma i beaktande», så ligger i detta sannerligen icke, såsom reservanterna antyda, att man skulle vilja hava fram ännu mycket mera, än vad Kungl. Maj:t redan i sina nu föreliggande propositioner äskat, utan det är rätt och slätt ett påpekande, att Kungl. Maj:t borde taga under överbärande, huruvida icke i detta sammanhang bör tagas i betraktande också försvarskrav, som Kungl. Maj:t själv redan har förebådat. Jag nämner ett enda exempel: flottans stationsfråga med dess vittutseende ekonomiska konsekvenser. Det är alldeles uppenbart, att hela bedömandet av det finansiella läget måste komma att i hög grad röna inverkan av, om man tager hänsyn även till en sådan fråga vid behandlingen av de övriga. Vi hava icke i detta avseende framställt någon fodran. Det ankommer på Kungl. Maj:t att avgöra, huruvida han vill eller icke vill taga dessa andra ärenden, som han redan förebådat, i betraktande. Men den antydning vi gjort, den står ingalunda i strid mot utan överensstämmer tvärtom fullt och helt med den princip om planmässighet vid dylika utredningar, som vi alltid hävdad och fortfarande hävda.

Det har sagts, att de medlemmar av det liberala partiet, som deltagit i denna uppgörelse och som nu i kamrarna ansluta sig till densamma, därmed skulle hava bundit sig för framtiden, att de skulle i större eller mindre grad hava givit på hand sin anslutning, om och när Kungl. Maj:t kommer med nya förslag på grundvalen av den ytterligare utredning, som utskottet talat om. Var och en, som haft något att göra med uppgörelsens tillkomst inom statsutskottet och utanför detsamma, vet, att så icke är förhållandet. Det har från början gång efter gång från vår sida sagts ifrån, att vi med vårt accepterande av denna motivering icke giva något på hand i fråga om det som icke ingår i de av utskottet tillstrykta anslagsposterna. Jag upprepar här till kammarens protokoll denna hela tiden åt alla sidor uttalade förutsättning. Vi medlemmar av det liberala partiet hava icke förbundet oss till något beträffande de nu avstyrkta delarna av de kungl. propositionerna. Bliva dessa delar av propositionerna på nytt framlagda, skola de i vanlig ordning sakligt prövas; och vi ha oss förbehållen fullkomlig frihet vid denna prövning. Det är vår rätt liksom vår skyldighet att på sådana förslag i så fall anlägga rent sakliga synpunkter och även att inom dessa sakliga synpunkter inlägga de principer, som vi fortfarande liksom hit-

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

tills anse vara riktiga och nödvändiga vid behandlingen av vår försvarsfråga.

Till sist endast ett par ord om en annan sida av saken, som den förste ärade talaren vid dagens debatt berörde, den finansiella. Han vände sig särskilt däremot, att i denna uppgörelse ingick ett undanskjutande av den krigsmaterielskatt, som Kungl. Maj:t föreslagit, och en hänvisning av dessa 8 miljoner till förskottering av omhänderhavande medel. Det kan icke falla mig in att bestrida, att denna utväg icke är finansiellt stark. Men jag anser, att den låter sig försvaras ur två synpunkter. Den ena: att det icke är rimligt att för en utgift på 8 miljoner kronor pålägga en skatt av 53 miljoner kronor. Det står icke till, såvitt jag förstår, att nu bringa denna utgift i god överensstämmelse med påläggandet av en skatt, som skulle räcka över tre år och för tre år binda landets finansiella krafter i hög grad. Huvudsakligen ur denna synpunkt har det förefallit oss ganska klart, att när anslaget reducerats till ett jämförelsevis så pass måttligt belopp, måste skatteförslaget för i år få falla. Då kan visserligen frågas, huruvida icke i stället någon annan skatt kunde uttagas för täckande av de 8 miljonerna. Den sena tidpunkt, vid vilken frågan avgöres, omöjliggör emellertid efter mitt förmenande detta. såvida icke riksdagen skall tänka sig en fortsättning även efter pingst. Vidare har det också syntts oss, att dessa utgifter i själva verket äro i så väsentlig grad av samma natur som utgifterna för den rena neutralitetsvakten, att det icke bör ligga något orimligt i att anvisa medel därtill på samma väg som till neutralitetsvakten, alltså tillsvidare genom utbetalning av omhänderhavande medel medan åt följande riksdagar lämna omsorgen om att i den mån beloppen bli utbetalda täcka utgifterna. För att emellertid göra klart, att detta icke får ske på ett sådant sätt, som skulle drabba de redan nu av personliga uppoffringar och dyrtiden så hårt tryckta lägre samhällsklasserna, är det som i utskottets motivering med anslutning från båda sidor intagits en förklaring, att vid täckandet skall tillses, att det sker genom beskattning, som lägges på de ekonomiskt mera bärkraftiga samhällslagren. Därmed tror jag, att man gjort vad man i det avseendet under förhandenvarande förhållanden kan göra.

Mina herrar, jag skall stanna här. Jag har talat huvudsakligen om motiverna till den hållning, som mina liberala kamrater och jag intaga i denna fråga, och om den innebörd, som vi inlägga i det beslut, som vi förordat och nu gå att rösta för. Vad jag haft att anföra har närmast tagit formen av en klarläggande förklaring. Det är nödvändigt, att intet missförstånd angående innebörden i denna överenskommelse för framtiden får förekomma. Men jag kan icke sluta bara med detta. Jag måste få säga, att bakom denna uppgörelse ligger för oss och för mig också någonting djupare än ett övervägande av enskildheterna i den ena eller andra punkten under de 8 miljonerna.

Vid flera tillfällen under detta riksmöte ha regering och riks-

dag kunnat mötas i en enig handläggning av sådana stora frågor, som framför alla andra haft avseende på hela vårt lands ställning i den fruktansvärda katastrof, som världen genomgår. Det skedde vid den ömtåliga och svårbehandlade frågan om krigshandelslagen, där efter svåra förhandlingar ett enigt resultat kom till stånd. Det skedde i de minnesvärda och — såsom jag hoppas — djupt betydelsefulla förklaringar, som vi avgåvo endast för ett par veckor sedan, den 17 maj, då regeringen och samtliga riksdagspartier enades i ett hävdande av de grundsatserna, att Sveriges självständighet och neutralitet skola upprätthållas, vårt lands rätt och intressen i Ålandsfrågan bevakas. Jag för min del och de kamrater, som stå på samma ståndpunkt som jag, ha känt det så, att även behandlingen av de nu förevarande propositionerna innebär ett politiskt avgörande av den vikt, att man åtminstone måste försöka att komma till enighet trots den svåra situation, som dessa propositioners beskaffenhet, tidpunkten för deras framläggande och uppfattningen av dem inom riksdagen framkallat. Vi ha verkat för en sådan enighet. Vi ha icke lyckats att genomföra den. Jag har därom icke något att säga, så mycket mindre som jag vet, att politiska vänner, som jag högt skattar, icke kunnat biträda uppgörelsen. För oss står i alla fall saken så, att det, som vi arbeta för, och som vi nu gå att rösta för, kännes såsom framgången ur ett trängande behov att i vår mån lämna ett bidrag till fosterlandets trygghet i denna tid. Vårt land har behov av dessa tillskott i vårt neutralitetsvärn. Det har behov av en manifestation från svenska riksdagen, att den icke vägrar sådana tillskott. Det har behov av en sådan behandling av denna fråga, som icke mynnar ut i en förbittrad strid mellan partierna utan i den mån det är möjligt enar dem. Det är detta, som vi ha känt. Det är detta, som vi känna mycket djupt, när vi nu stå inför avgörandet. Och det är framför allt ur dessa synpunkter, som jag, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Herr H a m i l t o n: Föreliggande utskottsbetänkande bär tydligen prägeln av ett hastverk, tillkommet utan någon saklig prövning, vilket utskottet självt är den förste att erkänna. Vissa av de av Kungl. Maj:t begärda anslagen ha avvisats, medan andra återigen av utskottet tillstyrkts att utgå under år 1917 till vida högre belopp än som Kungl. Maj:t själv begärt. Det hela förefaller mig därför vara av den beskaffenhet, att frågan borde vila, till dess utskott och riksdag bleve i tillfälle att underkasta densamma den noggranna behandling, som bör tillkomma ett så stort spörsmål. Den omständigheten att Kungl. Maj:t begär för år 1917 vida mindre än vad utskottet föreslagit, synes mig giva vid handen att regeringen för de ändamål, som blivit i utskottets utlåtande angivna, icke funnit att behovet varit trängande, utan att regeringen ansett, — och däri har den gjort rätt — att medel för ammunition och dylikt, som för närva-

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

rande kräves för landets försvar, bör uttagas av de ansenliga belopp, som blivit av riksdagen anvisade för bevarande av vår neutralitet.

Ett anslag kräver likväl ett beslut i dag, nämligen det som utskottet föreslagit att utgå till landstormen. Landstormen är, såsom vi veta, i den ställningen, att den skall själv skaffa sig beklädnad, och det händer ofta att denna är under all kritik, och fara föreligger att landstormsmännen även under de fredsövningar, som de enligt riksdagens beslut, skola genomgå, sakna nödig beklädnad. Därför är det tydligt att för detta ändamål, som är så klart av behovet påkallat, böra i dag medel beviljas.

Utskottets motivering, är emellertid det betänkligaste. Vad veta vi om vad som kan komma att inträffa, när detta världskrig har tagit slut — och någon gång är väl freden att förvänta? Vi sakna kännedom om under vilka förhållanden vi under framtiden komma att fatta beslut rörande våra försvarsfrågor. Vad veta vi, om icke ett annat föredöme än det, som nu givits oss av de stora nationerna, kommer att lämnas? Måhända kan även bland dem en avsky mot krigets gräsligheter uppstå, och så länge krigskrympingar befolka storstädernas gator, så länge änkor och barn sakna familjeförsörjare och så länge miljardskatter nedtrycka de stora folken, har man rätt att hoppas och tro, att krigets fasor skola avlägsnas från Europa. Det är under intrycket härav, som det förefaller mig mindre välbetänkt, om riksdagen nu binder sig för framtiden. Riksdagen har beviljat och kommer säkerligen att bevilja vad regeringen äskar för vår neutralitets bevarande; och jag kan försäkra att vi för detta ändamål äro färdiga att offra allt som erfordras, ty vårt fosterland ligger oss därvidlag närmare om hjärtat än något annat. Men i vilket fall som helst bör varje spörsmål behandlas med kallt huvud, och då det icke kan gagna fosterlandet att fatta ett förhastat beslut, böra vi icke göra det. Just därför att vi hittills varit beredda att visa regeringen det förtroendet att bevilja vad som behövs för neutralitetens bevarande och även framdeles äro beredda att giva vår röst därför, så kan regeringen icke i ett avslag å det kompromissförslag, som här föreligger, finna något misstroende från riksdagens sida. För min del är jag tacksam för vad regeringen hittills gjort.

Jag kan således icke understödja detta kompromissförslag, detta hastverk, och även lappverk, som man åstadkommit; och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Ekman avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Modig, Olsson* i Ramsta, *Andersson* i Altofta, *Mossberg, Persson* i Björnsbyholm, *Jonsson* i Gumboda, *Wikström, Lundström* i Långnäs, *Sjöberg, Bogren, Andersson* i Milsmaden, *Bengtsson* i Norup, *Jönsson* i Fridhill och *Pålsson*.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Emot den reservation, som avgivits av de socialdemokratiska medlemmarne i statsutskottet, ha särskilt av de båda representanterna för högerpartiet och högerliberalismen, vilka först hade ordet, gjorts invändningar. Jag skall

be att få besvara dessa med några ord. Herr Edén klagade över att i vår reservation vi riktat den förebräelsen mot den träffade uppörelsen att man därvidlag åsidosatt den strävan efter planmässighet i försvarets ordnande, vilken omfattats såväl av andra kammaren som framför allt av vänstern inom densamma. Jag får erkänna, att jag var mycket nyfiken att höra på vilket sätt den skicklige debattör, ledaren av liberala samlingspartiet är, skulle lyckas i det avseendet att kunna jäva det omdöme, som vi fällt. Han framförde då särskilt två skäl såsom stöd för sin uppfattning, att man i detta fall icke åsidosatt kraven på planmässighet. Det första av dessa skäl var, att det, som här godkänts av det liberala partiet och som ingår i den föreliggande uppgörelsen, innebär icke något som helst utbyggande av 1914 års härordning. Det skulle icke krävas ett enda öre mer än vad som kräves på grund av förut fattade beslut. Jag tror icke att herr Edéns kamrater i statsutskottet, som ha varit i tillfälle att ägna försvarsfrågan och vad därmed sammanhänger en mera ingående granskning, jag tror icke, att de vilja förespegla kammaren att den rätt betydande nyanskaffning av materiel, som här förekommer, icke skall föra med sig »ett enda öre» mera i kostnader utöver vad som för närvarande utgår. Om icke något annat så måste det åtminstone vara klart, att underhållskostnader skola uppkomma på grund av dessa anskaffningar.

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Det andra skäl, som han anförde var det, att de anslag på tillsammans 8 miljoner kronor, som det här gällde bevilja av de 53 miljoner, som Kungl. Maj:t begärt, de voro visst icke utplockade på måfå. De voro enligt talarens uppfattning genom en särskild karaktär skilda från de övriga anslag, som dessa 53 miljoner inrymde. Jag vågar säga det, att går man igenom listan här på dessa anslag, så håller detta påstående icke streck. Det är ett löst påstående, att dessa anslagsposter skulle vara på något särskilt sätt skilda från de övriga. Herrarna ha tyckt, att det skulle vara lämpligt att taga ut dessa anslag. Och jag vill som stöd för den uppfattningen, att denna hop-plockning, som jag fortfarande kallar den, är ganska godtycklig, anför, att det är väl herr Edén framför allt bekant, att det har varit många olika funderingar om, vilka poster man skulle plocka ut för att låta ingå i denna uppgörelse.

Men vi socialdemokrater ha, när vi skrevo detta om kravet på planmässighet som åsidosatts, icke uppfattat dessa krav på det sätt som herr Edén gjort, utan vi ha ansett, att med krav på planmässighet borde förstås det, att varje enskilt anslag, som man hade att pröva, skulle kunna ses i sammanhang med det stora hela, med den sammanhängande planen, så att man icke toge varje anslag isolerat för sig, utan att man vid bedömandet av varje anslag hade planen, hade det stora hela klart för sig. I detta avseende finnes ingen möjlighet för herrarna att vidhålla talet om planmässighet, försävida ni icke ha haft informationer, som icke stått riksdagen i övrigt till buds.

Jag skall också säga några ord i anledning av vad herr Edén yttrade här ifråga om motiveringen. Jag vill då med hänsyn till framtida riksdagsbeslut understryka den betydelse, som måste ligga

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

i den förklaring, som han avgav å sitt partis vägnar, om att detta parti vore fullständigt obundet av vad det varit med om att underskriva i statsutskottets motivering. Men det är behöfligt, att denna förklaring göres. Och det är lätt begripligt, om icke vare sig jag eller mina kamrater i statsutskottet eller jag tror riksdagen i övrigt utanför den krets, som varit med och gjort dessa utfästelser på underhandlingarnas stadium, icke kunnat uppfatta statsutskottets motivering så, att här föreläge obundenhet. Om man nu tänker sig att detta utskottsbetänkande blir godkänt och att riksdagens skrivelse följaktligen kommer att avfattas efter dess ordalag, så kommer det att stå följande i denna skrivelse:

»Vid behandlingen av propositionerna har riksdagen funnit sig icke kunna ägna de framlagda förslagen i deras helhet en så ingående prövning, som påkallas av deras omfattning och vikt. En ytterligare utredning har nämligen i åtskilliga hänseenden funnits behöflig. Det torde emellertid ankomma på Eders Kungl. Maj:t att så anordna en dylik utredning, att den icke behöver kräva någon längre tid. Riksdagen vill ifrågasätta, om icke i detta sammanhang även vissa försvarsangelägenheter, som icke ingå i de förevarande propositionerna, men vilkas framläggande av Eders Kungl. Maj:t förbedats, lämpligen kunna komma i beaktande.»

Om en sådan riksdagsskrivelse beslutas, så får jag säga, att det går runt i huvudet på oss övriga medlemmar i statsutskottet, ifall man försöker säga, att ett sådant riksdagens uttalande icke innebär, att man har givit något som helst på hand. Har herr Edén varit i tillfälle att i den brådska, som framförallt trycker en utskottsordförande, läsa statsutskottsutlåtanden, där man gör uttalanden om och förbehåller sig fullständig frihet, så står det i dessa på ett helt annat sätt. Då står det understruket på var och varannan rad, att härmed vill utskottet ha starkt betonat, att det i intet avseende bundit sig beträffande det spörsmål, som det gäller. På det sättet avfattas en riksdagsskrivelse, när den är förbehållslös, och då man icke på förhand velat intaga någon ståndpunkt. Följaktligen må herr Edén ursäkta oss vanliga medlemmar i statsutskottet, som icke varit i tillfälle att höra vad de liberala underhandlarna försäkrat för högern, att vi icke kunna läsa detta förslag på det sätt, som han önskar här nu. Denna motivering är icke, som herr Edén säger, neutral, ifall man icke här i kammaren gör sådana utfästelser och uttalanden som i dag, som i viss mån kunna borttolka innebörden av vad som här är med tydliga ord skrivet i utskottsutlåtandet.

Om nu herr Edén anser, att vi socialdemokrater äro särskilt elaka och vilja söka sak med denna uppgörelse, så vill jag hänvisa till huru herr Edéns egen inflytelserike partikamrat, herr C. G. Ekman, har uppfattat denna sak. Och han lär icke sakna erfarenhet för att kunna bedöma innebörden i en riksdagsskrivelse eller ett riksdagsuttalande. Han yttrar så här: »Det kan icke bestridas, att utskottets motivering måste anses innebära eller i varje fall kommer att uttolkas som en inbjudning från riksdagens sida till Kungl. Maj:t att efter förnyad utredning återkomma med de nu icke tillstyrkta

kraven samt ytterligare åtskilligt därutöver». Så uppfattade även vi andra det, som icke varit med om underhandlingarna, och så måste en så avfattad riksdagsskrivelse uppfattas. Jag är övertygad om, att den också kommer att tolkas så från högersidan. Även om herr Edéns här avgivna förklaring naturligtvis upphäver några av de betänkligheter, som man får, när man läser denna utskottsmotivering, så kan jag ur denna synpunkt icke annat än glädja mig över det yrkande, som framställts här av herr Hamilton. Försåvitt det nu vore sannolikt, att det skulle vinna majoritet i denna kammare, vare sig det blir enligt den rena avslagslinjen eller enligt den linje, som herr Ekman har upptagit i sin reservation, så kommer resultatet att bli, att utskottets motivering bortfaller, och därmed är det farligaste uti hela denna uppgörelse ur världen. Ur den synpunkten ber jag få uttrycka min tillfredsställelse över det framställda förslaget, och det tycker jag man skulle kunna vara med om även på den sidan. Om herr Edén skulle gå med på att låta motiveringen utgå, då blir riksdagsskrivelsen förutsättningslös.

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

Jag vill också till slut säga ett ord i anledning av vad herr Edén yttrade ifråga om beskattningspolitiken och den statsfinansiella politik, som liberalerna här varit med om att i viss mån godkänna, ja, man kan säga ganska bestämt, varit med om att godkänna. Det kan väl icke bestridas och jag tycker, att den ingående utredning, som herr Thorsson gjort sig möda med att förebbringa inför kammaren, måste väl om någonting bevisa, att här kommer ett plus till i den finansiella politik, som går ut på att vältra över på framtiden bördan av vad man anser tillhöra neutralitetsvakten och kostnaderna för densamma. Det kan väl icke bestridas, att så är förhållandet. Och jag kan icke annat än beklaga att därigenom att majoriteten av liberala partiet har träffat denna uppgörelse, har man på detta sätt satt riksdagen ur stånd att på sätt, som borde ske, bli i tillfälle att beskatta just krigskonjunkturens gynnsammaste år. Ty det är icke likgiltigt, om riksdagen får lägga den beskattning, som skall på de ekonomiskt bärkraftiga lägga bördorna för dessa 8 miljoner och litet till, det är icke likgiltigt, säger jag, om riksdagen får lägga den beskattningen på ett krigsvinstår, när dessa ofantliga konjunkturvinsten, som äro intjänade på en hel del håll, komma att särskilt hårt drabbas av denna beskattning, eller om den skall läggas på ett mera ordinärt år, då dessa krigsvinster redan undandragit sig en extra beskattning. Det är inte att undra på att det blev hausse på Stockholms börs den dag, då man fått erfara, att krigsmaterielskatten bortkompromissats av högern och liberalerna tillsammans.

Jag skall be att till slut få säga några ord till herr Lindman, som icke inskränkte sig i sitt anförande till att sucka över det resultat, som högern uppnått i denna sak — och förresten tror jag, att jag har visat att det är inte litet, som högern fått — utan som ansåg sig böra gå in på att i viss mån upphäva klagovisor över det socialdemokratiska partiet, detta andra kammarens, som han sade, största parti, som icke hade ansett sig böra i den föreliggande situationen gå ut över 1914 års härordning. Jag skulle vilja säga herr

Ang. vissa ut-
gärder för
försvarets
stärkande.
(Forts.)

Lindman en sak, eftersom vi ha båda tillsammans på sin tid varit med i de inre cirklarna i det dåvarande försvarsutskottet och underhandlat angående 1914 års härordning och åtskilligt, som stått i samband med den. Jag skulle vilja säga, att om herr Lindman den gången hade ställt sig på den sidan, att man icke vräkt ut dessa pansarbåtsmiljoner, som nu varje människa, och som jag tror även inom militära kretsar, uppfattar som olämpligt använda, så att man i varje fall troligen icke skall fortsätta med den typ av krigsfartyg, som man då arbetade för, så hade förhållandet varit ett annat. Om dessa pansarbåtsmiljoner i stället för att den gången kastas i sjön kommit att bli använda för det, som man nu anser vara nödvändigt för försvaret, då hade de räckt icke bara till att skaffa landet det grova artilleri, som nu anses som en den viktigaste försvarsangelägenhet när det gäller hela vårt samlade försvar, utan de hade räckt till åtskilligt mera.

Herr Lindman hade icke behövt kompromissa bort en del av de anslag, som nu förekomma på sjöförsvarets titel, om han den gången vågat att tänka med sitt eget goda förstånd i stället för att blint lita till en vilseledd s. k. sakkunskap.

Jag vill till slut endast yttra några ord, för att det icke skall kvarstå något oriktigt intryck av den stämning, som uti denna fråga gjort sig gällande hos socialdemokraterna inom statsutskottet och vilken stämning jag även antar är rådande inom hela det parti, som jag har äran att tillhöra, utan att man må få fullt klart för sig, huru vi se på denna sak. Jag vill icke, att det skall framstå så, som att vi i något avseende skulle vilja åsidosätta önskemålet, att vi här må stödja en verklig fast och obrottslig neutralitet, vilken vi många gånger givit vår anslutning. Det avslagsyrkande, som vi här framställt, bör icke av hans excellens herr utrikesministern kunna uppfattas på annat sätt än så, som det från vår sida varit menat, och denna vår mening är uttryckt i den reservation, som här av oss avgivits; denna är uttrycket för vad vi i detta avseende verklig tänka.

Men jag skulle i detta sammanhang vilja säga ytterligare ett par ord till herr Lindman. När han här är ond på oss, för att vi icke vilja gå med på att nu bevilja ett större eller mindre antal av de miljoner, som här begäras, och när han därvid åberopar de uppoffringar av olika slag, som de krigförande ländernas folk få underkasta sig, skulle jag endast vilja säga, att helt visst kommer det svenska folket, om nöd skulle vara å färde och om omständigheterna, det Gud förbjude, skulle bli sådana, icke att undandraga sig det offer, som är nödvändigt i den situationen. Men vi ha också märkt, mina herrar, att det finnes bestämda tendenser att under förklädning av krav för neutralitetens upprätthållande begagna stämningen och tidsläget för att genomdriva stora och omfattande utbyggnader av 1914 års betungande härordning, utbyggnader, som komma att bestå långt efter det, att fred slutits, och vilka komma att betunga oss och dem, som här i kammaren skola efter oss fatta sina beslut. på ett sätt, som kommer att bli för landet olycksdigert. Vi våga hysa den förhoppningen, att efter kriget åtminstone den generation,

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

som genomlevt detta krigs ohyggligheter, skall med större förnuft se på försvarsangelägenheterna och på rustningsfrågorna. Men då är det väl orimligt, att vi av dessa förklaringar, att flera hundra miljoner kronor behövas för neutralitetens stärkande, skola låta oss drivas till beslut, som sedan i kommande tider skola tynga ned vår budget och vilka det blir för oss omöjligt att få bort under de närmast liggande åren. Vi vilja icke åsidosätta någonting, som är oundgängligen nödvändigt, när det gäller, att vårt land skall kunna upprätthålla neutralitet, men vi begära, herr Lindman, att också få ha våra huvuden kalla och icke låta oss lockas in på alla dessa stora militära äventyr, som man nu under namn av krav på neutralitetens värnande söker låsa oss fast vid, oss själva till en stor tunga och kommande tider till obotlig skada. Detta är ett av de skäl, som gjort, att vi här ställt oss på avslagslinjen.

Jag ber att få yrka avslag å de här föreliggande anslagskraven.

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet Mörcke: Herr talman, mina herrar! Gentemot dem, som här yrka avslag även å utskottets förslag, skall jag be att få säga några ord. De äskanden, som den kungl. propositionen nr 220 innehåller, äro grundade direkt på erfarenheterna från det pågående kriget. Huvudparten av dessa anslag, som man här begärt, voro avsedda att användas till förstärkande av *artillerivapnet*. Samstämmande äro i denna fråga de rapporter, som ingått från våra militärattachéer och från de officerare, som varit utsända att studera förhållandena på olika krigsskådeplatser. Alla betona, hurusom det tunga artilleriets betydelse i hög grad ökats, och de vitsorda dessutom, att i alla de krigförande länderna detta artilleri blivit högst väsentligt utökat. De vitsorda därjämte, att ammunitionsåtgången tagit en stegring, varom man före krigets början icke kunde ha någon aning. Dessa frågor, det grova artilleriets stärkande och ökningen av vår ammunitionstillgång, äro av den allra största vikt för vårt rikets krigsberedskap.

I den kungl. propositionen var också upptagen en del *ingenjörmateriel*; det var samma förhållande med den. Även här var det krigets rön, som lände till ledning; det var erfarenheterna från skyttegravskriget, som givit vid handen, att man behöver vida mera materiel i detta hänseende, än vad vi för närvarande äro utrustade med.

Vidare har kriget i fråga om *intendenturmateriel* visat, att åtgången och omsättningen av denna är mycket större, än vad man hittills förmodat. Den post i propositionen, som var störst näst efter artilleribehovet, var just också dessa intendenturbehov. Det gäller att skaffa kläder till linje- och reservtrupperna, att med ett ord alltjämt utöka vårt mobiliseringsförråd.

Slutligen ingick såsom en post i propositionen frågan om förstärkande av *landstormens intendenturutrustning* för att sätta landstormen i stånd att bättre uthärda de nödiga ansträngningarna.

Enligt utskottets förslag skulle nu genast förskottsvis anord-

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

nas en summa av något över 5 miljoner kronor för att kunna användas till anskaffning av vissa angivna lantförsvarsändamål, under det att vad Kungl. Maj:t i övrigt äskat, enligt utskottets mening, borde bli föremål för en kommande utredning. Vad denna utredning beträffar, så vill jag här ha sagt, att därest riksdagens beslut blir sådant, att en dylik utredning kan komma till stånd, skall den också ofördröjligen igångsättas.

Det kan icke förnekas, att om utskottets förslag här blir riksdagens beslut, så kommer en del anskaffningar av materiel, som ej nu beviljas, att försenas, därför att beställningarna måste framskjutas. I de avseenden åter, där utskottet föreslagit beviljande av förskottsmedel, där kommer å andra sidan anskaffningen delvis att något påskyndas.

Jag måste anse det såsom i hög grad beklagligt, att utskottet icke har kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, men i det skick, vari ärendet nu är, vågar jag till kammaren rikta en varm vädjan att taga detta utskottets förslag, fastän det är så avsevärt mindre, än vad Kungl. Maj:t äskat.

De nya bördor, som här påläggas, äro i alla fall sannerligen icke små. Men då fara förefinnes, så måste också riskpremien ökas. Jag vågar till sist uttala den förhoppningen, att, när riksdagen ånyo kommer att taga detta ärende under omprövning, den då skall finna, att sådana åtgärder för lantförsvarets stärkande, som Kungl. Maj:t här föreslagit, icke allenast äro önskvärda, utan också oundgängligen av behovet påkallade.

Herr Månsson: Herr talman! Det yrkande, som framställdes i den motion, jag jämte några av mina andrakammarkamrater undertecknat, har ju följts i den socialdemokratiska reservationen, och jag skulle därför ha kunnat avstå från att här yttra mig, men i det anförande, som herr statsministern här hade, fällde han ett par ord, som, när de under debattens gång icke besvarats, ha kommit mig att här begära ordet.

Herr statsministern uttryckte här en förmodan, att, såsom han sade, ett folk, som så högt älskar sin frihet, som det svenska folket gör, skall befinnas villigt att offra för försvaret. Och vidare uttalade han en förhoppning, att vi icke måtte alltför dyrt få betala dröjsmålet med ökade utgifter för vårt försvar.

Beträffande den av herr statsministern först uttalade förmodan, så innebar den, såsom den klang i mina öron, endast en dåligt maskerad förebräelse för bristande offervillighet, och det är gentemot den, som jag här ber att få säga några ord. Sveriges folk har så litet visat ovilja att bära offer för bevarandet av sin nationella självständighet, att, såsom det påpekas i vår motion, utgifterna härför under de senaste årtiondena mångdubbats. För ännu icke trettio år sedan hade vi 21 miljoner kronor på fjärde huvudtiteln och 8 miljoner på femte, eller tillsammans för båda försvarshuvudtitlarna 29 miljoner kronor; år 1916 utgöra utgifterna för fjärde huvudtiteln 58,8+5,4+39,9, eller till-

sammans 104,1 miljoner kronor, och för femte huvudtiteln gå de till 40,4 miljoner kronor, så att tillsammans offra vi i år på båda de militära huvudtitlarna icke mindre än 144,5 miljoner kronor. Detta är summor, som efter mitt förmenande vittna om, att Sveriges folk icke varit njuggt, när det gällt att utöka försvarsåtgärderna för att, såsom krigsministern nyss sade, skapa en riskpremie, för att kunna trygga vår självständighet.

Beträffande vidare den av herr statsministern uttalade förhoppningen, att vi icke måtte för dyrt få betala ett dröjsmål, som han finner beklagligt, vill jag endast svara med en bön till den, som i sin barmhärtighet säges vara även de dårars förmyndare, att vi icke måtte för dyrt få betala det uppträdande, som en del av våra ledande kretsar, icke minst militära, gjort sig skyldiga till under denna fasans tid. Icke nog med att vi nu funnit, att denna riskpremie icke är någon verklig riskpremie i den mening, att den skyddar oss för fara, vi ha även till vår överraskning funnit, att de länder, som äro bäst rustade och som offrat mest på försvaret och ha de mest tyngande militära bördorna, äro nu alla indragna i en katastrof, som icke kommer att föra dem framåt till högre ställning i materiellt och andligt hänseende, utan kommer att ruinera dem för halva århundraden framåt. Vi ha till vår överraskning funnit, att dessa ökade militärbördor icke innebära en trygghet; vi finna till vår förvåning, att de svagast rustade staterna i Europa fortfarande äro utanför krigsvirveln, medan de bäst rustade befinna sig inne i densamma. Utav detta förhållande nödgas vi draga en del lärdomar.

Men icke nog med detta. Vi ha sett med förvåning, sorg och harm, att den ökade krigsberedskap, som Sverige fick genom dryga offer, personliga och ekonomiska, i 1914 års härordning, inneburit för vårt land den största möjliga tänkbara färemöjlighet. Stödd på denna krigsberedskap och hänvisande till den ha, såsom vi sett, här i vårt land stora och av regeringen tolererade grupper agiterat för, att vi just i kraft av denna militära styrka skulle genom att ge oss in i krigsdansen och rent av upphöra att existera såsom självständigt samhälle. Detta måste i vårt medvetande inbränna outplånliga lärdomar för framtiden. Många äro de nog i landet, som nu icke våga se denna sanning och denna upptäckt i ögonen, men vi, som sett, vad detta militärväsen, som vi trodde skulle vara till för att trygga det land, vars självständighet vi älska fullt ut lika mycket som några andra, här utnyttjas till, och som sett, att de tunga bördor, som vi då åtog oss, inneburit en ökad fara för nationen, vi måste också för framtiden inrätta oss efter dessa lärdomar.

Jag hyser för min del icke heller något tvivel om, att icke Europas övriga folk, när kriget väl är över, komma att draga liknande lärdomar av det passerade. Det kan icke bli de stora ökade kapprustningarna, som för dem komma att framstå såsom riskpremierna för framtiden, utan det kommer att bli åtgärder av helt annat

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.

(Forts.)

Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.
(Forts.)

slag. När denna proposition remitterades, tillät jag mig påpeka, att det föreföll mig, som om framkastandet av dessa förslag om ökade bördor egentligen innebure, att de militära spetsarna nog insåge, att i den åskådning, som jag här ofullkomligt sökt framställa, dock låge ett korn av sanning och av en alldeles ofrånkomlig sanning. De inse nog, att rustningarna i världen komma att minska, huru detta krig än utfaller, på grund av att den väpnade freden visat sig vara fredens död, och de söka nu därför att under de förhållanden, som nu råda i världen, och under den stämning, som till följd därav skapats här hemma, såsom herr Rydén antydde, för sina respektive vapenslag och kårer tillgodogöra sig så mycket, som de här kunna få. Denna proposition är i mina ögon blott ett försök från dessa militära kretsar att mitt under det att man gjort dessa erfarenheter av rustningarna i världen och mitt under det den blodiga katastrofen pågår få fastslaget från riksdagens sida, att rustningarna skola, trots dessa erfarenheter, fortsättas i framtiden. Men detta kan jag icke vara med om. Herr talman! Jag har fått en alltför klar läxa och jag skall därför be att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Med herr Månsson förenade sig herrar *Hage*, *Johansson* i Sollefteå, *Bengtsson* i Göteborg och *Widlund*.

Han excellens herr ministern för utrikes ärendena *Wallenberg*: Herr talman, mina herrar! Om det var statsministern, som uppkallade den siste ärade talaren, så är det nu jag, som anser mig, i anledning av vad den ärade talaren här anförde, också böra yttra några ord i denna fråga.

Vid ett föregående tillfälle har jag såsom min åsikt inom svenska riksdagen framhållit det intima, för att inte säga oupplösliga samband, som förefinnes mellan upprätthållandet av ett lands självständighet och självbestämmanderätt samt möjligheten att försvara detsamma. Jag och mina kolleger ha också påpekat, att upprätthållandet av neutraliteten fordrar, att man kan försvara densamma.

Men, herr talman, det finnes en annan sak, som också är av en oerhörd vikt: den påpekades här utav chefen för det liberala partiet, och det är enigheten utåt emellan folket genom riksdagen och regeringen. Den nuvarande regeringen har haft att glädja sig åt, att dess utrikespolitik eller, låt mig kalla den, dess neutralitetspolitik har blivit godkänd och uppuren snart sagt enhälligt av hela den svenska riksdagen. Det är nu i denna enighets namn, utan vilken *mitt* arbete blir tröstlöst, för att icke säga omöjligt, som jag värdsamt hemställer, att denna kammare måtte bevilja det, som statsutskottet här föreslagit.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder framkomna yrkandena gav herr talmannen propositio-

ner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr C. G. Ekman avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan i enlighet med den reservation, som avgivits av herr A. C. Lindblad m. fl.; och fann herr talman-^{Ang. vissa åtgärder för försvarets stärkande.}nen den förstnämnda propositionen hava flertalets röster för sig. Som votering emellertid begärdes, upptog herr talman för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, därvid herr talman förklarade sig anse den under 3:o) upptagna nu vara med övervägande ja godkänd. Men även härom begärdes votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

(Forts.)

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 141 antager yrkandet om avslag å utskottets hemställan i enlighet med den av herr A. C. Lindblad m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den av herr C. G. Ekman avgivna reservationen.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 132 ja mot 79 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 141, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan i enlighet med den av herr A. C. Lindblad m. fl. avgivna reservationen.

Huvudvoteringen utvisade 111 ja mot 100 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande

av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, samt en i ämnet väckt motion, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 6.

Ang. bestridande av § 63 regeringsformen avsedda kostnader.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen.

Uti en till riksdagen avlåten, den 9 maj 1916 dagtecknad proposition, nr 245, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av kostnader, som avsåges i § 63 regeringsformen, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta, utöver redan i enahanda ordning innevarande år till Kungl. Maj:ts förfogande ställda medel,

dels ett belopp av 42,000,000 kronor,

dels ock ytterligare ett belopp av 20,000,000 kronor att i fall av behov tagas i anspråk å tid, då till följd av riksdagens fortvaro de i nyssnämnda lagrum omförmälda kreditiv icke finge lyftas.

Utskottet hemställde

att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta, utöver redan i enahanda ordning innevarande år till Kungl. Maj:ts förfogande ställda medel,

dels ett belopp av 42,000,000 kronor,

dels ock ytterligare ett belopp av 15,000,000 kronor att i fall av behov tagas i anspråk å tid, då till följd av riksdagens fortvaro de i § 63 regeringsformen omförmälda kreditiv icke finge lyftas.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *A. C. Lindblad*, *Thorsson*, *Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Anderson* i Råstock och *Ingvarson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte — — — lika med utskottets förslag — — — ställda medel

dels ett belopp av 28,000,000 kronor,

dels ock ytterligare ett belopp av 7,000,000 kronor — — — få lyftas; samt

av herr *C. G. Ekman*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Eriksson* i Grängesberg yttrade: Herr talman! Jag förstår så väl, att både hos regeringen och hos många av kammarens ledamöter råder den uppfattningen, att man om möjligt icke alls bor-

de diskutera den punkt, som nu är föredragen, och om den skall diskuteras, att man bör göra det så försiktigt som möjligt på grund av de utrikespolitiska förhållandena. Jag och mina partikamrater i statsutskottet skulle gärna ställt oss den uppfattningen till efterrättelse, om det varit så, att statsutskottets ledamöter i övrigt velat gå in på den tankegång, som vi för vår del haft. Men då så icke är fallet, ha vi icke ansett oss kunna gå med på vad statsutskottet föreslagit, och vi ha förbehållit oss rätten att i kamrarna framföra våra meningar.

Som herr talmannen och kammaren torde finna, har den socialdemokratiska reservationen icke gått efter linjen avslag. Vi ha för vår del icke kunnat vägra att lämna regeringen medel till en neutralitetsvakt i den omfattning, som vi ansett kunna vara nödig. Det är sålunda icke efter den linjen, utan efter den linje, som utstakats vid mars-sammanträdet av vårt partis ordförande, då han motiverade, varför vi gingo med på ett anslag av 18 miljoner kronor, som vi gått, då vi nu gå med på ett anslag av 28 miljoner kronor till neutralitetsvakt i vårt land.

Då vi icke ha kunnat gå med på det belopp, som statsutskottet föreslagit, så är det av följande skäl. För det första ingår i detta belopp av 42 miljoner kronor ett visst belopp, som jag icke har rätt att nämna, men som utskottets majoritet talar om och som jag därför har rätt att säga, att det är förefintligt, ett visst belopp, som utannonserats åren 1914 och 1915, men som skall utbetalas först under år 1916. Efter vår uppfattning bör detta belopp täckas på annat sätt än som föreslagits. Här är kredit begärd, som skall ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för neutralitetskostnaderna i år. Vi kunna icke finna annat än att det, som hör till fjolårets neutralitetskostnader, vare sig det är utbetalat eller enbart disponeras för år 1914 eller år 1915, så bör det täckas genom att Kungl. Maj:ts direkt begär dessa medel. Vi ha icke kunnat gå med på det föreslagna beloppet även efter reduktion av det belopp som skall täcka vad som disponerats under åren 1914 och 1915. I det belopp, som återstår, ingår en väsentlig del för täckande av varuinköp, och det ha vi icke kunnat motsätta oss.

När man sedan går till prövning av själva neutralitetskostnaderna, sådana som de direkt framträda, har det icke kunnat undgå vår uppmärksamhet, att man vid beräkning av desamma lagt till grund en utkallelse i en omfattning, som vi för vår del icke kunna finna nödig. Herr talman, jag vill icke gå de hemliga uppgifterna för nära på något sätt, men jag tror mig kunna, utan att göra det, säga, att som grund för Kungl. Maj:ts beräkning ligger förslag på en högst betydande ökning av de utkallelser, som varit sedan mars månad. Vi kunna icke finna, att de nuvarande förhållandena — såvida icke något extra tillstöter — äro sådana, att det kan vara nödigt eller lämpligt att öka inkallelserna och därmed neutralitetskostnaderna. Vi hålla, herr talman, fastmera före, att det ur landets medborgares synpunkt är absolut nödvändigt, att neutralitetsvakten begränsas så långt som detta låter sig göra, och vi ha den bestämda

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.*

(Forts.)

Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.

(Forts.)

uppfattningen, att denna begränsning kan göras ännu större än den, som vidtogs beträffande inkallelserna i mars månad, så att en ned-sättning skulle kunna åstadkommas i den skyddsvakt, som nu är inkallad. Vi ha med denna grunduppfattning gjort vissa beräkningar angående inkallelsernas omfattning, och med ledning av dessa beräkningar kommit fram till 28 miljoner. I vårt förslag ligger så-lunda en bestämd gensaga mot tanken, att man skulle öka neutrali-tetsvakten.

Nu säger man naturligtvis från statsutskottsmajoritetens sida, att bakom den kungl. propositionen visserligen ligga beräkningar av militära myndigheter, men därav följer icke, att Kungl. Maj:t kommer att följa dessa myndigheters uttalanden. Det är sant, att for-mellt ligger saken så, men reellt förhåller det sig annorlunda. När Kungl. Maj:t framlagt sin proposition och till utskottet hänvisat de militära myndigheternas beräkningar, kan jag icke finna annat än att Kungl. Maj:t i väsentlig mån godtagit de militära myndigheternas beräkningar. Vidare kommer man att säga från utskottsmajoritetens sida, att därmed att vi varit med om Kungl. Maj:ts förslag, ha vi icke varit med om någon utökning av neutralitetsvakten. Detta är åtminstone för mig omöjligt att förstå. Är det så, att man utan invändningar antagit ett förslag, som bygger på vissa premisser, så har man också godtagit premisserna, som ligga till grund för för-slaget. Den saken synes mig alldeles klar. Det går därför icke att komma med den invändningen, att man icke godkänt grunden för beräkningarna, när man utan invändning antagit förslaget.

Att vi icke anse det lämpligt att under nuvarande förhållanden utöka inkallelserna beror därpå, att vi anse, att de inkallelser, som re-dan nu ske, äro för omfattande. Jag talar fortfarande om de nuva-rande förhållandena. Om tidsläget skulle kompliceras i utrikespoli-tiskt avseende, då blir förhållandet annat. Rent personligt anser jag — jag vet icke, om denna uppfattning delas av mina kamrater in-om statsutskottet — att inkallelserna till lantarmén helt kunnat upp-höra. Detta är min uppfattning. Men vi ha enhälligt varit av den uppfattningen, att man ytterligare kunnat minska inkallelserna även efter den begränsning, som skedde i mars. Emellertid förstår var och en, att om det skulle bliva så, att inkallelserna under senare de-len av året i stället för att minskas skulle ökas till jag vet icke vil-ken omfattning utan att, så vitt man kan döma, det utrikespolitiska läget blivit förvärrat, detta för landets innebyggare skulle medföra en svår tunga, som jag icke kan finna nödvändig. Huru var det icke före mars månad? Då hade man inkallat en väldig kontingent av värnpliktiga, som voro stationerade här och där i landet, även inne i landet, på olika platser och gingo där och ingenting gjorde. Man kunde icke få något som helst begrepp om anledningen därtill, eller vart det sunda förnuftet tagit vägen, när man gjort dessa utkom-mendingar. Detta fortsätter i viss mån även efter mars månad om också icke i samma omfattning som förut. Det har kanhända nu bli-vit något mera rim och reson i kommanderingarna, än det var före

mars månad, ty det var i varje fall för en civil tankegång något fullkomligt orimligt och oriktigt och onödigt i alla de posteringar, som voro utsatta. Skall detta nu fortsättas hädanefter i samma omfattning, då förefaller det oss, att man därigenom har lagt på landets värnpliktiga en tunga, som icke är nödvändig, men som måste ovillkorligen medföra en bestämd opposition och en ovilja, som det icke kan finnas något skäl i att framkalla.

En av de ärade talarna här på förmidadgen, herr Lindman, påpekade gentemot våra invändningar beträffande det anslag det då gällde, att det var avsett, att det skulle bäras av de förmögnare, och således icke komma att gå ut över vårt parti. Ja, det kan man måhända även i viss mån säga om den summa, som det nu är frågan om. Men när det är så att vi måste kämpa dag efter dag för att kunna få litet till sociala reformer, för att få litet mer och större anslag till sådana företag och sådana institutioner och sådana ändamål, som avse att säkerställa de mindre bemedlades levnadsvillkor, och vi alltid från det hållet få höra: vi ha inte råd, vi ha inte möjlighet därtill, vi ha inte de medel, som äro nödiga för ett bifall till edra förslag, då förstär jag inte, huru man kan visa sig här i dag och peka på detta och säga: ni behöver inte betala så mycket. Det skall dock utbetalas, detta belopp. Och det är alldeles uppenbart och klart, att om skatterna, även om de tagas av de bättre situerade, helt och fullt utkrävas för militära ändamål, så blir det ingenting kvar för att skapa den sociala trevnad och de levnadsmöjligheter, som äro nödvändiga för att medborgarna över huvud taget skola kunna säga, att Sverige är deras verkliga fosterland. Det är det som gör, att även om vid en ytlig betraktelse det kunde vara riktigt, som herr Lindman här säger, vi måste klart och tydligt hävda den ståndpunkten, att det får på ingen samhällsklass läggas större bördor, än som äro oundgängligen nödvändiga. Och jag bestrider bestämt, att det kan vara oundgängligen nödvändigt, att det göres sådana inkallelser, posteringar och förläggningar, som skedde under fjolåret, och som i viss mån fortsätta än.

Jag har med detta velat motivera, varför vi kommit med till 28 miljoner, och jag ber få påpeka, att bakom detta belopp ligga faktiska beräkningar. Det är icke en siffra, tagen på en höft. Vi ha med densamma bestämt velat protestera emot och tydliggöra, att vi vilja icke vara med på några ökade inkallelser, utan att vi fastmer påkalla inskränkning i de inkallelser, som nu äga rum.

Beträffande det belopp på 15 miljoner, som begärts för oförutsedda möjligheter, ha vi ansett, att 7 miljoner kunna räcka, då riksdagen när som helst kan sammankallas, utan att det väcker något större uppeende. Det kan icke vara nödvändigt och icke ens lämpligt att bevilja så stora belopp, som man nu vill, att vi skola gå med på.

Jag ber med dessa ord, herr talman, få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen.

Ang. bestridande av i § 63 regeringsformen avsedda kostnader.
(Forts.)

Aug. bestri-
dande av i § 63
regeringsför-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)

Vidare anförde

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet Möreke: Herr talman! Den föregående ärade talaren har nyss uttalat sina farhågor för att neutralitetsvakten skulle komma att ökas, och jag vill med anledning därav säga några ord om huru därmed förhåller sig. Vid bestämmandet av neutralitetsvaktens styrka är det givetvis det politiska läget, som är i första hand avgörande. Men det finnes även andra omständigheter, som inverka på denna sak. Det är uppenbart att under en sådan tid av året, då fredsstyrkan är stark, kvantitativt och kvalitativt, man kan ställa pretentionerna på neutralitetsvakten lägre, än under de tider av året, då man har jämförelsevis litet folk inne under fanorna och det folk, som är inne, är öövat. En annan omständighet inverkar också på denna sak och det är årsklassernas växlande styrka. De äldre årsklasserna äro väsentligt mindre än de yngre.

Vad nu beträffar ordnandet av neutralitetsvakten under nästkommande tid, äro bestämmelser härom redan helt nyligen utfärdade. Dessa bestämmelser innehålla i huvudsak, att sedan den nu inkallade neutralitetsvakten hemförlovats, 1915 års klass kvarhållas i tjänstgöring enligt § 28 värnpliktslagen. Detta innebär icke någon utökning utav den styrka, som står till buds för neutralitetsskyddet. Jag kan här icke ingå i några närmare detaljer, men jag kan nämna det, att åtgärder äro vidtagna, för att för denna 1915 års klass en hel del lättnader skola beredas, såsom hemförlovning på grund av skördearbete och vidare för studier o. s. v. Slutligen vill jag tillägga det, att dessa anordningar, såsom de här skisserats, endast kunna gälla under nu rådande förhållanden.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Av de upplysningar, som lämnats från statsrådsbänken framgick otvetydigt, att inkallelserna icke skola bli större än de för närvarande äro utan att tvärtom de komma att bliva icke mindre omfattande, när man givetvis måste taga hänsyn till, att 1915 års årsklass för närvarande är inne. Att anslaget det oaktat har måst beräknas något högre än till det belopp, som utbetalades i följ, har sin grund i förnämligast två förhållanden. För det första så har Kungl. Maj:t anvisat medel under 1914 och 1915, som med flera miljoner drabba detta års kassa. Utgiften är tillkommen tidigare, men drabbar bokföringsmässigt statskassan först år 1916. Det bestred icke den förste ärade talaren, utan han bestyrkte det förhållandet, ehuru han ansåg, att medel därtill borde beredas på annat sätt.

För det andra har Kungl. Maj:t ansett sig böra inköpa en hel del stora varuposter, som sedermera antingen komma att försäljas eller tagas i anspråk för ändamål, som skola tillgodoses genom ordinarie anslag å riksstaten. De medlen komma emel-

lertid i sinom tid tillbaka på det ena eller andra sättet. De äro således att betrakta som medel till ett visst förlag, som visat sig vara nödvändigt.

Beträffande nu kostnaderna i övrigt, så kan kammaren finna av utskottets utlåtande, att till familjeunderstöd och avlöningar åt värnpliktiga har beräknats ett belopp av omkring 11 miljoner och för underhåll av manskap och hästar ett sammanlagt belopp av 23 miljoner kronor. Jag kan som jämförelse nämna, att under de fem månaderna år 1914 uppgingo kostnaderna för familjeunderstöd och avlöningar till de värnpliktiga till omkring 20,5 miljoner kronor, alltså en nära dubbelt så stor summa för mindre än ett halvår. Därutinnan har man i varje fall en utgångspunkt för att göra en jämförelse rörande omfattningen av inkallelserna hösten 1914 och de, som äro avsedda att tillämpas för innevarande år. Att inkallelserna böra begränsas till det verkligen nödvändiga, det äro vi alla ense om. Det är till nackdel för såväl den enskilde som för försvarsväsendet och för landet i dess helhet att ha ett större antal värnpliktiga inkallade, än som är strängt nödvändigt. Men ett bedömande av inkallelsernas omfattning har utskottsmajoriteten icke ansett sig kunna eller böra göra. Därmed skulle enligt mitt förmenande först utskottet och sedan riksdagen påtaga sig ett ansvar, som endast landets regering bör bära.

Beträffande de beräkningsgrunder, om vilka herr Eriksson i Grängesberg yttrat sig, så kan jag endast säga det, att de icke varit av Kungl. Maj:t godkända, och att vi därför ansett oss så mycket mindre böra godtaga premisserna, ehuruval vi varit med om att bevilja Kungl. Maj:t det maximibelopp, som Kungl. Maj:t har ansett vara erforderligt.

De båda utgiftsposter som jag nyss talade om, finnas angivna på sid. 4 i utskottets utlåtande. De belöpa sig tillsammans till 34 miljoner kronor. Lägges härtill den förlagssumma, om vilken jag förut talat, och utgifter enligt beslut under 1914 och 1915, som jag förut också har yttrat mig om, samt dessutom utgifterna för flottan, som jag vet att reservanterna ha beräknat till omkring 12 miljoner kronor, så framgår uppenbarligen med den utgångspunkt man har från den av herr statsrådet antydda inkallelseplanen, att det icke kan göras några väsentliga erinringar mot det belopp, som av Kungl. Maj:t äskats. Jag har den uppfattningen, att om man biträder reservanternas hemställan, så skall Kungl. Maj:t komma att sakna medel till och med för bestridande av redan gjorda utgifter, om nämligen anslaget skulle täcka kostnaderna för de begränsade inkallelser, som reservanterna dock räkna med. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att ingen bestämd summa har kunnat angivas, vartill utbetalningarna uppgå. Men uteslutet är icke heller att flera utbetalningar än beräknat är kunna komma under innevarande års lopp på grund av Kungl. Maj:ts beslut under 1914 och 1915. Detta hänger nära samman med det sätt varpå statsverkets bok-

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)*

Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsför-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)

föring är grundad. Den är nämligen grundad på kassautbetalning. Om detta är lämpligt eller ej är en sak för sig. Därom skall jag icke nu yttra mig. Men vi ha att taga hänsyn till förhållandena just sådana som de för närvarande äro. Vad jag däremot vill ha sagt är bara det, att även om vi godtaga reservanternas beräkningsgrunder för inkallelser till neutralitetsvakten, kan man icke komma till annat resultat än att det belopp, som reservanterna vilja bemyndiga Kungl. Maj:t att utbetala, icke räcker till att täcka såväl utgifterna för neutralitetsvakten som förlagsutgifterna och utgifterna på grund av 1914 och 1915 års beslut.

Beträffande slutligen den summa, som avses utgöra ersättningen för det s. k. lilla kreditivet på 15 miljoner kronor, vilket icke får tagas i anspråk då riksdagen är samlad, har utskottsmajoriteten ansett, att både formella och reella skäl tala för att det bestämmes till samma belopp, som berörda kreditiv har. Att sammankalla riksdagen endast för att eventuellt lämna en kredit på ett fåtal miljoner kronor har icke syntts oss vara ändamålsenligt, så mycket mindre som kontakten mellan regeringen och representationen i anledning av att riksdagen formellt hålles samlad alltid förefinnes i det s. k. hemliga utskottet.

Jag ber således, herr talman, att få hemställa om kammarens bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen, som under herr E. A. Nilsons i Örebro anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav här-efter ordet till

Herr Lindhagen, som yttrade: Ja, herr talman, det yrkande om avslag, som jag den 1 mars i år tillät mig framställa på det då begärda neutralitetsanslaget, föranleder mig att även vid detta tillfälle framkomma med en liknande hemställan.

Det har sedan dess icke inträffat något som enligt min uppfattning skulle göra detta neutralitetsanslag mera behövt än då, snarare tvärtom. Vi ha ju fått det uttryck för en samling kring vår neutralitet, som vi nyligen bevittnat i riksdagen, och vi ha även fått upprepade försäkringar från främmande makter. Jag tillåter mig därför att ytterligare i största korthet betona, att vad man måste ha klart för sig, det är själva behovet, och det har icke genom den nu framlagda kungl. propositionen, lika litet som genom statsutskottets utlåtande, blivit belyst, vari detta består. Enligt min mening bör varje ledamot i riksdagen äga förpliktelse att söka tänka själv, och jag tillät mig också förra gången att ingående utveckla hur saken ställt sig för mig vid en sådan självprövning. Jag fann då, i korthet sagt, att det icke ådagalagts att vi behöva neutralitetsvakten för att möta något befarat anfallskrig från främmande makter. Och vad beträffar frågan om kränkning av vår neutralitet trodde jag, att vi icke hade att befara någon landstigning, som behövde motas,

varför vi i det hänseendet kunde ställa oss på samma ståndpunkt som norska regeringen, som huvudsakligen mobiliserat neutralitetsvakten till sjös. Vad beträffar mobilisering av folk vid sjövapnet, föreligger det visserligen större anledning för en sådan, men jag tillät mig utveckla, att vi kunna icke därav ha någon nytta för att på de stora haven hävda vår rätt gentemot de kränkningar, som på grund av krigstillståndet faktiskt pågå både från Tyskland och England. Innanför territorialgränsen är det alldeles tillräckligt att vidtaga smärre åtgärder, och vi behöva icke göra något annat mot de överilade intrång, som gång efter annan äga rum från de krigförandes sida än att hålla några vaktfartyg, som markera gränsen och inlägga sin protest mot överskridande av densamma.

Nu kan det ju i alla fall hända, att det är en del anslag, som man redan har förpliktat sig till, löften alltså, som man måste infria, men därom finnes icke någon utredning och inför ett sådant förhållande tillåter jag mig, liksom förra gången, ställa mig på ett rent avslagsyrkande.

Herr statsministern började debatten i kammaren i dag med att uttrycka den förhoppningen, att svenska folket skulle bevilja det av regeringen framförda anslaget, då folket högt uppskattade sin frihet och sin självständighet. Ja, jag tror nog, att folket i själva verket också gör det, men det är dess styrelse, som icke i alla avseenden uppskattar, att folket skall vara fritt och självständigt, ty det finnes även en inre frihet, som är förutsättning och betingelse för en yttre. Och jag vet, att detta folk av sin styrelse ingalunda tillåtits, just till följd av de omständigheter ute i världen, för vilka Kungl. Maj:t äskar detta anslag, att ha den frihet och självständighet, som det önskar, utan man sätter gärna alla verktyg i rörelse för att undertrycka vår yttrande- och församlingsfrihet. Men att grundlagsstridigt ingripa på detta, som enligt våra lagar är ett slag av förräderi, lämnas ostraffat och får fortgå hur som helst. Däremot hetsas hela stora apparaten över freds rörelsen, och alla försök att hävda en bestämd fredsvilja, och då är det sannerligen icke någon frihet här i landet. Jag får säga med anledning av herr statsministerns yttrande, att jag åtminstone under trötta stunder undrar, om man egentligen kan göra något för detta byråkratstyrda och följaktligen också stillastående och reaktionära folk.

Jag yrkar emellertid, sam sagt, avslag på denna hemställan.

Härpå anförde

Herr Thorsson: Herr talman! Det är naturligt att, som herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet yttrade, det rådande krigsläget i viss mån är avgörande för den styrka, som skall vara inkallad till neutralitetsvakten, och därför är det naturligtvis också ytterst svårt för ett civilt omdöme att kunna

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsform-
en avsedda
kostnader.*

(Forts.)

Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.

(Forts.)

yttra sig om, huruvida de inkallelser som redan verkstälts, varit av behovet påkallade. Emellertid tror jag, att det kan vara ur viss synpunkt riktigt, att vederbörande, som sköta om inkallelserna, också en liten smula taga hänsyn till den civila synen även på dessa ting.

För min del får jag säga, att om de ligga och slåss i Kaukasien, så är det väl klart, att jag icke kan påkalla samma styrka för att bevaka våra broar här uppe, som om de slåss omedelbart intill våra gränser. Men hur krigets växlingar än gått, har man med en viss envighet hållit fast vid att ungefär samma styrka skulle varit inne, om jag undantager förhållandena vid själva krigsutbrottet 1914, vilka exceptionella förhållanden herr Nilson i Örebro passade på att anlägga som måttstock för bedömande av vad som nu skall beslutas.

Det är ju alldeles givet, att årsklasserna äro olika stora, och den årsklass, som varit inne under detta år, nämligen årsklassen 1913, var ju en ovanligt riklig sådan. Nu säger herr statsrådet, att han har för avsikt att vidtaga den åtgärden, att, när den nu inneliggande årsklassen 1915 slutat sin rekrytutbildning, kvarhålla den i tjänst. Men är det riktigt, att 1913 års klass var en riklig klass, lär väl ingen motsäga mig, om jag erinrar om att 1915 års klass är ännu rikligare, ty där har icke någon som helst avgång behövt ske.

Under sådana förhållanden kan det väl ifrågasättas, huruvida det icke är riktigt att dela på 1915 års klass för att ha den ena delen inne den närmaste tiden före repetitionsövningar och låta den andra delen resa hem med en färdighållningsorder på fickan.

Den delen som sålunda befriats från den dagliga tjänsten före repetitionsövningarna, stannar kvar i tjänsten efter dessa övningar och de som nu befrias givas på samma sätt permisson med en färdighållningsorder och skyldighet att omedelbart efter telegrafisk order inställa sig till tjänstgöring. Efter repetitionsövningarnas slut är det ju ganska tydligt och klart, att man icke har någon övad styrka inne; om icke Kungl. Maj:t ålägger 1915 års klass hela tjänstebördan måste ju de äldre årsklasserna då inkallas. Och jag undrar, hur det skall komma att te sig, när man efter repetitionsövningarnas slut nödgas gå till de äldre årsklasserna och inkalla dem till uppgifter, vilka den stora allmänheten icke kan komma till insikt om, att de egentligen i alla avseenden äro så oundgängligen nödiga, som från militärt håll göres gällande. Det är naturligt, att när man på detta sätt företager inkallelser av folk, som man rycker bort från deras sysselsättningar, från hem och härd, så kommer man, även om man genom familjebidrag söker lindra deras personliga och ekonomiska bördor, i alla fall att av dem kräva ofantliga uppoffringar.

Nu har det sagts, särskilt av herr Nilson i Örebro, att om allenast det belopp, som innefattas i reservanternas yrkande om

ett anslag på 28 miljoner, skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, så skulle Kungl. Maj:t icke ens få medel att likvidera de redan fastlåsta utgifterna. Jag ber då få fästa kammarens uppmärksamhet på, att dessa 28 miljoner stå ju icke ensamma i årets anslag, ty riksdagen har en gång förut beviljat 18 miljoner, och om jag lägger dessa 28 miljoner till de 18, så blir det 46 miljoner. Nu vill jag redan från början säga, att med den granskning jag haft möjlighet ägna de föreliggande handlingarna, är jag icke beredd att nu omedelbart erkänna, att alla de dispositioner, som genom kungl. brev äro vidtagna, äro av den beskaffenhet, att de nödvändigt måste föras på neutralitetskontot för 1916, och då kan det vara en viss rim och reson i att man icke fortsätter med den hittills tillämpade metoden att Kungl. Maj:t utanordnar och disponerar dessa medel, vilka långt efteråt skola presenteras riksdagen till bevillning. Redan häri ligger en viss anledning att icke lämna alltför öppen och vid kredit åt Kungl. Maj:t.

Det är klart, att Kungl. Maj:t vid uppgörande av en beräkning skall från sin utgångspunkt, som det heter, hålla sig på den säkra sidan. Men då ärendet förelägges riksdagen till avgörande, synes det mig, att riksdagen icke bör resonera som herr Nilson i Örebro, att man bara skall ställa pengar till Kungl. Maj:ts förfogande, och sedan får Kungl. Maj:t disponera de anvisade medlen och taga ansvaret för sin förvaltning. Från ansvaret vill jag visst inte befria Kungl. Maj:t, men jag tycker, att det förut talats om och utlovats att Kungl. Maj:t skulle för riksdagen framlägga spörsmålet i sin helhet, så att riksdagen kunde få en möjlighet att blicka in i detsamma. Då emellertid denna redogörelse uteblivit till de allra sista dagarna av riksdagen, och då slutligen redogörelsen kom, den lämnats i ett sådant skick att riksdagens ledamöter uteslutits från möjligheten att taga del av densamma, så ligger det en viss reson i, att riksdagen inskränker det anslag som här är ifrågasatt. Jag vill betona, att under marsdagarna, då den föregående propositionen låg före, så var det väl icke ens inom regeringen någon som ifrågasatte, att bördorna i maj skulle bli så våldsamt tilltagna, som de äro i den nu förevarande propositionen.

Jag har den bestämda uppfattningen, att med ett belopp av dessa i reservationen föreslagna 28 miljoner, bör man icke skäligen kunna säga, att icke reservanterna velat ställa medel till Kungl. Maj:ts förfogande, ty faktiskt ställas för året 46 miljoner till disposition för ändamålet. Det är oriktigt att påstå, att man med en sådan ståndpunkt icke vill vara med om att bidra till neutralitetsvaktens uppehållande.

Beträffande de 20 miljonerna har jag alldeles motsatt uppfattning mot herr Nilsons i Örebro. Det vill förefalla mig, att när riksdagen är samlad och icke upplöst, så bör ett belopp, som motsvarar halva kreditivet, ungefär vara tillräckligt. Skulle sådana situationer uppkomma, att Kungl. Maj:t skulle anse sig

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsför-
men avsedda
kostnader.*

(Forts.)

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)*

behöva disponera mer än 7 miljoner kronor för ett visst ändamål, då är väl, förefaller det mig, situationen sådan, att man gör klokast att vända sig till riksdagen för att få det återstående beloppet. Jag har icke kunnat komma till något annat resultat och ber nu, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag vill tillägga till vad jag nyss sade en fråga, vilka fakta och omständigheter, som kunna föreligga för det stora behovet av fortsatt neutralitetsvakt genom inkallelse särskilt av infanteriet att tjänstgöra överallt i landet. Varifrån kommer kunskapen om detta stora behov? Jo, helt enkelt från officerskåren, och i dess hand är regeringen ett fullständigt verktyg. Den resonerar icke, och när den säger, att det behövs, blir riksdagen i sin ordning ett verktyg i regeringens hand och ingenting annat. Där ligger behovet.

Det sades förra gången, att statsutskottet väsentligen fylkade sig kring två halmstrån i motiveringen. Det ena är, att det var en definitiv ordning, som utlovades av Kungl. Maj:t. Var ha herrarna sett den definitiva ordningen? Den förefinnes icke. Det är icke utrett på något sätt. Vidare talade man om att naturligtvis skulle det inskränkas endast till det verkligt nödvändiga. Men vem kontrollerar vad som verkligen är nödvändigt? Vad skola alla vaktposter i landet tjäna till under nuvarande förhållanden? Norrmännen ha icke begripit det, men här i Sverige är det endast ett litet fåtal, som tillåtit sig hysa tvivel i det avseendet. Saken är helt enkelt den, som jag tillät mig framhålla förra gången, att behovet bestämmas av officerskåren. Då den tycker, att tjänstgöringen behöver utsträckas, säger den det, och så blir det. Vad har inträffat? Jo, man erkänner, att Kungl. Maj:t i sina beräkningar förutsatt väsentliga utökningar av de nuvarande inkallelserna av värnpliktiga till tjänstgöring för neutralitetsvakt. Hur kan riksdagen vara med om en sådan åtgärd utan någon förklarlig anledning? Varför skall folket ut i ännu större utsträckning? Äro herrarna övertygade om den sakens nödvändighet? Det äro ni icke, utan ni äro blinda redskap i funktionarismens händer. Det är ingenting annat. Att officerskåren har intresse av att hålla svenska folket i övning så mycket som möjligt, det är icke så underligt, ty det är deras yrke, så det kan man förstå, men skall icke riksdagen här såsom i grannländerna sätta sitt omdöme mot dess yrkesmässiga uppfattning av saken?

Jag står för övrigt på samma standpunkt som norska socialdemokratiska stortingsgruppen, vilken yrkat avslag på alltsammans. Det gör jag också.

Herr Åkerman: Herr talman! När den föregående ärade talaren sade, att det var officerskåren, som bestämde, hur mycket som skulle utgå till neutralitetsvakt, så kan jag försäkra honom,

att det icke är officerskåren, som bestämmer den saken. Ty hade han en liten aning om, hur betungande neutralitetsvakten är icke för officerskåren i och för sig men väl för utbildningsarbetet vid regementena, skulle han tro mig, när jag säger, att från det hållet komma säkert icke några som helst påminnelser om att det skall vara en stor neutralitetsvakt. Varje gång det går ut order om en ny avlösning av vakten betyder detta, att det blir ett stort organisationsarbete på regementena för att samtidigt kunna förse neutralitetsvakten med befäl och att kunna hålla utbildningen i gång på sådant sätt, att man får ett tillfredsställande resultat.

Det har sagts, att i detta kreditgivande ligger en ökning av inkallelserna. Ja, det är ju möjligt, att det gör så, men det är dock ingen, som har vågat påstå, att det däri ligger en ökning i neutralitetsvaktens effektivitet. Vi må komma ihåg, att vår härorganisation är sådan, att hela året om finnes icke en utbildad årsklass tillgänglig. Under vissa delar av detta år och alltjämt finnes en tämligen utbildad årsklass tillgänglig för plötsligt uppkommande behov. Enligt fredsorganisationen står denna årsklass efter den 10 juli icke till förfogande. Den kredit, som är begärd av Kungl. Maj:t, innebär, såvitt jag kan förstå det, och jag har haft tillfälle att taga del av beräkningarna för densamma, ingenting annat än en möjlighet för Kungl. Maj:t att hålla neutralitetsvakten vid ungefär samma effektivitet som förut. Och om det är någon skillnad i effektivitet, skulle jag vilja säga, att det är snarare en minskning än en ökning.

Således, den som röstar för denna kredit, han giver Kungl. Maj:t möjlighet att fortfarande hålla neutralitetsvakten vid samma effektivitet som förut, men genom den motivering, vilken han fogar till detta bifall till krediten, säger han också tydligt och klart ifrån, att han önskar, att de kostnader och personliga bördor, den långa neutralitetsvakten måste kräva, begränsas till det verkligt nödvändiga. Den däremot, som icke giver Kungl. Maj:t den äskade krediten, påtager sig själv ansvaret att i förväg och utan ingående kännedom om det utrikespolitiska läget, tvinga Kungl. Maj:t till en minskning i den nuvarande effektiviteten av neutralitetsvakten. Så militär jag är, vågar jag icke bedöma, hur mycket eller hur litet, som behövs för denna neutralitetsvakt, var det behöver finnas vaktavdelningar och var det icke behöver finnas. Jag tror, att det skall vara svårt för ledamöter av denna kammare att här sätta sig till doms över den saken. Den är dels militär dels utrikespolitisk, och jag skulle vilja säga, framför allt utrikespolitisk.

Under sådana förhållanden, herr talman, kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! När jag och mina partikamrater i utskottet icke kunnat yrka avslag på förslaget om mödel till viss neutralitetsvakt, har det varit i den känslan, att vi anse det nödvändigt att bevilja vissa medel för ifrågavarande ändamål. Vi kunna icke finna, att det står i överensstämmelse med

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)*

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsför-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)*

en bestämd neutralitetsvilja, att det skulle bli sådana förhållanden i vårt land, att de krigförande makterna vid sina strider intill våra gränser komme att använda våra skärgårdar och vårt sjöterritorium för uppgörelse av sina strider. Det är på dessa skäl, som vi, herr talman, finna det nödvändigt att bevilja medel för neutralitetsvakten, men därav följer ingalunda, att vi känna oss förpliktade att bevilja allt, som begäres. Man får icke glömma, att icke enbart militärens utan även den civile medborgarens, den skattdragandes synpunkt på detta område bör få göra sig gällande. Vi ha gjort vårt yrkande icke för att bereda regeringen svårigheter, utan därför att vi tro, att neutralitetsvakten är lika effektiv även med begränsning av de inkallelser som nu äga rum. Jag har velat säga detta för att icke något missförstånd om vår ståndpunkt skall göra sig gällande.

Nu har herr Nilson i Örebro sagt, att det blir ingen ändring eller ökning av neutralitetsvakten. Jag förstår, att han menar detsamma som herr Åkerman, när han talar om effektiviteten. Det är dock ett faktum, att hela 1915 års årsklass skall hållas inne efter sedan deras fredsövningstid upphör. Detta blir en hel årsklass neutralitetsvakt mot f. n. en halv årsklass. Det kunna vi icke finna nödvändigt. Jag är lekman på det militära området, men mitt civila omdöme, min syn på saken ur allmänt medborgerlig synpunkt gör, att jag måste ansluta mig till reservationen. Jag kan omöjligt finna — jag skall icke nämna några namn, men jag känner en hel del platser, — att det finnes några som helst skäl, varför medborgarna där skola gå och slå dank, när dessa karlar så väl behöva vara hemma för att arbeta för sina familjer, sköta sina åkrar och sin näring. Varför de då skola gå och ingenting göra är omöjligt att fatta för en civil hjärna. Därför anse vi, att inkallelserna kunna minskas och tro, att neutraliteten även med sådana åtgärder väl kan bevakas.

Herr Lindhagen: Herr talman! Då herr Åkerman började sitt anförande, fick jag nästan den uppfattningen, att det bland officerskåren råder ett dovt missnöje med den stränga tjänstgöring, som varit en följd av neutralitetsvakten, och i sådant fall får man ju säga, vilket nog också i själva verket är det rätta förhållandet, att det även är generalstabschefen och krigsministern, som bestämma behovet. Men jag tror i alla fall, och det instämmer nog herr Åkerman i, att det är ett kärt besvär för officerskåren att underkasta sig dessa ansträngningar, och det framgår av det följande anförandet, där herr Åkerman, såvitt jag förstod, pekade på behovet av två-årig värnplikt. Det är i känslan av att man med neutralitetsvakten och den utbildning, som den ger, genomför en två-årig värnplikt, som gör, att man finner sig så väl tillrätta med densamma.

Herr Bernhard Eriksson talade om en del saker, som icke kunna gå in i en civil medborgares hjärna, och jag får instämma med honom, men i min hjärna går icke ens det lilla han ville ha med, ty jag kan icke förstå, varför det behöver hållas en s. k. effektiv neutralitetsvakt för att skydda oss mot landstigning av främmande härar. Det är väl icke någon fara i det avseendet, och om den

faran mot all förmodan nalkas, så finnes också medel att i största hast sammankalla trupper att inriktas på den punkten. Men varför detta infanteri skall, såsom herr Eriksson uttryckte sig, gå och slå dank i hela landet på grund av en imaginär fara, det går icke in i min hjärna. Sålunda är min hjärna tommare i det avseendet än herr Bernhard Erikssons, det kan jag icke hjälpa.

*Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsför-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)*

Herr Winberg: Herr talman! Det är endast en liten detalj, som jag vill uppehålla mig vid, närmast med anledning av herr Åkermans yttrande. Herr Åkerman förmenade, att från officershåll har man icke något att göra med, hur neutralitetsvakten placeras. Men nog måste det väl ändå vara så, att det är från militärt håll som man utarbetar hela denna plan, efter vilken neutralitetsvakten placeras, och det förefaller mig, att ufarbetandet av denna plan skett synnerligen maskinmässigt, utan att man på något sätt tagit hänsyn till vad det sunda förnuftet bjuder eller ej. Ty, mina herrar, vad är det för känslor, som skola uppväckas bland medborgarna, när vi, såsom nu skett i snart två års tid, gå här och titta på, hur människor äro satta att promenera än på det ena stället och än på det andra i städer och vid järnvägslinjer. Varenda människa måste säga sig själv, att detta innebär ett komplett vansinne och icke har det bittersta att göra med vad vi mena med hävdandet av vår neutralitet eller att det är ägnat att skydda vår självbestämmanderätt. Allt detta är ju fullständigt meningslöst och man kan icke neka till att det hela är grundat på eu på förhand rent maskinmässigt genomarbetad plan, i fråga om vilken man icke gittat undersöka, om den har någon reell betydelse för närvarande eller ej.

När jag ser, huru man gått tillväga under en längre tid, utan att det finnes den minsta mening med vidtagna dispositioner, så måste jag som lekman fråga mig, vad man har för garantier för att det över huvud taget är mera mening i andra dispositioner, som ingå i denna plan, och jag kan då icke tänka mig annat, än att, när det kommer till kritan, det hela kommer att te sig i det närmaste lika meningslöst som detaljerna. Det går icke att tala med vackra, stora ord om att vi vilja göra allt för att hävda vår självbestämmanderätt. Ty när man låter komma till uttryck sådana fullkomliga meningslösheter, som här skett, så har detta icke något med vår självbestämmanderätt att göra, utan det ligger helt och hållet på orimlighetens område att våga med sådana argument komma och sammanknyta dessa förhållanden med vårt folks känsla, för sin självständighet och dylikt.

När jag ser, huru man gått tillväga under denna långa tid, och huru man icke alls under de två år som gått kommit sig för att vidtaga de ändringar i gjorda dispositioner, som det sunda förnuftet långt förut bort bjuda, så måste jag komma till den ståndpunkten, att jag under sådana förhållanden icke kan vara med om att bevilja medel till fortsatta dispositioner i samma stil, då jag icke har den ringaste garanti för, att det ligger någon mening bakom det hela.

Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)

Jag ber därför, herr talman, att få instämna i herr Lindhagens yrkande på avslag av hela det föreliggande förslaget.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! I anledning av det yrkande på avslag å hela föreliggande framställning, som från olika håll framkommit, så vill jag be att få säga några få ord.

Jag är alldeles övertygad om att herr Lindhagen, så mycket som han sysslat med frågan om neutraliteten i allmänhet och med den fördjupade insikt ifråga om folkrätten, som måste följa av hans arbete på annat område under den senaste tiden, jag är övertygad om, säger jag, att herr Lindhagen har klart för sig, att frågan om, huruvida Sverige skall ha neutralitetsvakt eller ej, icke är en fråga, som så här ensidigt utan vidare kan behandlas såsom en uteslutande svensk fråga. Vår anslutning till vissa internationella fördrag ålägger oss förpliktelser, som vi icke kunna — om vi än så gärna önskade det — utan vidare suspendera. Jag vill också säga, att det yrkande om avslag, som här blivit framställt, förutsätter till och med en indragning av vår neutralitetsvakt till sjöss. Jag tror, att vårt folk, efter vad som hänt under detta krig, har klart för sig, att ett sådant yrkande om rent avslag på det hela icke kan vara sakligt försvarbart.

Jag vill emellertid, när jag nu begärt ordet, be att få säga några ord även beträffande den ståndpunkt, som majoriteten — och jag tänker därvidlag närmast på det liberala partiet — intagit i denna fråga. Man skall icke försöka att tolka bort det, att det förslag, som här föreligger, innebär en betydande utvidgning — jag har naturligtvis icke rätt att säga i huru stor utsträckning — men en mycket betydande utvidgning av de inkallelser av äldre årsklasser, som vi tänkt oss efter mitten av mars skulle komma att utgöra den neutralitetsvakt, som man skulle inkalla. Även om man vrider det på annat sätt, så är det ett faktum, att, därest detta förslag går igenom, så kommer det att vara mycket mer folk utkallat till neutralitetsvakt, än fallet varit under de senaste månaderna. Och vi socialdemokratiska medlemmar av statsutskottet ha måst ställa den frågan allvarligt för oss, om situationen är sådan, att detta kan vara rimligt, och om vårt folk är övertygat om och kan fatta nödvändigheten av, att när man förut gått att inskränka inkallelserna, man åter går att utvidga dem även i vad det gäller de äldre årsklasserna. Inom statsutskottet ha vi reservanter angivit de beräkningsgrunder, på vilka vi stödjä vårt yrkande på 28 miljoner kronor. Det är av många skäl omöjligt att här i kammaren, det förstär var och en, angiva, vilka dessa beräkningsgrunder varit. Vi ha emellertid i reservationen antytt, att de gå ut på en nedsättning i de nuvarande utkallelserna för neutralitetsvakten. Emellertid är det vår övertygelse, att även med en så begränsad neutralitetsvakt som den, som kan rymmas inom den kostnadssumma, som vi vilja bevilja, även med en sådan neutralitetsvakt fullgör landet de skyldigheter, som enligt interna-

tionell rätt påligga detsamma. Och vi ha därjämte infriat de förbindelser, som regeringen funnit sig böra ingå med hänsyn till krigsberedskapen.

*Ang. bestri-
dande av i § 6.3
regeringsfor-
men avsedda
kostnader.*

(Forts.)

Jag vill därför säga, att det måste anses fastslaget, att, när man om någon månad börjar med de vidlyftiga inkallelserna igen, så kommer varenda en av de värnpliktiga att finna, att det är avsevärt mycket mer folk, som kommer att inkallas. Och när de vidgade inkallelserna sålunda komma att äga rum, så ha vi socialdemokrater ingen del i ansvaret för det missbruk av mänsklig arbetskraft och det omöjliggörande av arbetsförtjänst, som följa med dessa vidgade inkallelser. Det är det liberala partiet, som haft i sin hand nu liksom förra gången att medverka till att här åstadkommits en begränsning. Det har emellertid icke lämnat sitt understöd härvidlag, och det har gått i detta fall, som det brukar gå efter det gamla bekanta ordstävets, att den som givit en viss potentat fingret, den får snart erfara att hela handen blir tagen. Så har det också gått i detta fall, och jag har icke velat underlåta att få detta fastslaget i kammarens protokoll.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! I anledning av vad mina värderade kamrater från statsutskottet, den siste ärade talaren och en föregående ärad talare på Dalabänken, anfört beträffande neutralitetsvaktens effektivitet, skall jag endast söka med några få ord klarlägga, hurudant läget är.

Från den 15 mars och till i början av juli innevarande år finnes inne en övad årsklass, nämligen rekrytklassen, och därjämte hälften av en äldre årsklass — om jag minnes rätt så är det 1913 års årsklass. Från början av juli, då denna 1913 års halva årsklass hemförlovas, stannar 1915 års årsklass kvar. Det lär väl då icke gå för sig att säga, att detta innebär en ökning av neutralitetsvakten vid det förhållandet, att det då icke finnes någon annan övad trupp inne. Och icke lär man väl heller kunna säga, att det innebär inkallelse av någon äldre årsklass, när det faktiskt är den *ynigsta* årsklassen, som man har inne. Den kommer att stanna kvar inne, ända till dess repetitionsövningarna börja. Under repetitionsövningarna äro de skyldiga att vara inne enligt värnpliktslagens bestämmelser rörande fredstidstjänstgöringen. Efter repetitionsövningarnas slut skall, om jag fattat krigsministerns uttalande i dag rätt, samma årsklass stå kvar ända till början av december månad. Således är ingen av de äldre årsklasserna ens då inne. Däremot meddelade herr statsrådet att regeringen har för plan, varom han icke ville lämna några närmare detaljerade upplysningar, att ordna det så, att de av 1915 års årsklass, som vore inne och som hade behov av att komma hem för skördens skull, därtill skulle beredas möjlighet liksom också att de inkallade av de värnpliktiga, som efter repetitionsövningarnas slut hade behov att fortsätta sina studier, skulle få möjlighet därtill — jag fattade åtminstone innebörden av herr statsrådets meddelande på det sättet och har fått be-

Ang. bestri-
dande av i § 63
regeringsform-
men avsedda
kostnader.
(Forts.)

styrkt att jag rätt uppfattat saken. Vid sådant förhållande måste jag säga, att jag icke kan finna annat, än att det tal, som här framkommit om att det hela skulle betyda en väsentlig utökning av neutralitetsvakten, icke har ur reell synpunkt något som helst berättigande.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Gentemot herr Rydén skall jag endast be att få anföra, att hans anmärkning angående förpliktelsen att försvara vår neutralitet icke det ringaste berör min erinran. Ty denna förpliktelse betyder icke, att man bara för teoriens skull skall uppåda folk att upprätthålla neutraliteten, utan den måste sättas i förhållande till det praktiska behovet, och därför har man, enligt min uppfattning, icke att sätta i gång en sådan mobilisering av trupper, som går utöver det faktiska, aktuella behovet. Kommer en neutralitetskränkning att någon gång äga rum — något varom man icke har någon aning och varom icke heller det minsta har försports — och kommer sålunda denna att nalkas våra gränser, ja, då ha vi tillfälle att genom trupperns sammankallande uppfylla denna förpliktelse som herr Rydén talade om. Det framgick också av hans anförande, att han gav ett visst erkännande åt den meningen, att infanteriets mobilisering erbjuder en svag punkt, ty vad han kräver är, att neutralitetsvakten ombesörjes av de sjömilitära krafterna. Jag har redan bemött den saken, men jag vill tillägga: tror herr Rydén, att det visat sig behövt, att en så fullständig mobilisering ägt rum, så att de mobiliserade måst utsättas för alla dessa besvärligheter och lidanden, som A-klassarne måst underkasta sig, då de blivit kvarhållna fullkomligt mot sin vilja? Har detta varit av behovet påkallat, så att man inför det civila omdömet kan stå till svars härmed? Jag tror det knappast. Vad som behövs, det är att ha fartyg, som markera territorialgränsen, då i överilning främmande fartyg under förföljande av fienden kommit in på vårt område. Här för finnas redan under fredstid medel tillgängliga. Men i varje fall kan det hända, att man kan behöva — jag är icke säker på det heller — något utöver det vanliga ordinarie anslaget för ändamålet. Men det har som sagt varken av regeringen i dess proposition eller av statsutskottet i dess utlåtande blivit utrett på något sätt, vilket belopp som borde beviljas. Under sådana förhållanden har jag och de, som tilläventyrs ha samma åsikt som jag, icke någon möjlighet att fixera detta belopp, och då ha vi icke heller kunnat finna någon möjlighet att göra annat än att yrka avslag på alltsammans.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr A. C. Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl.

Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Ang. bestridande av i § 63 regeringsformen avsedda kostnader.
(Forts.)

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 143 antager yrkandet om bifall till den av herr A. C. Lindblad m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 117 ja mot 83 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 143, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr A. C. Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 114 ja mot 94 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Härefter föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anvisande av anslag till räntor å statsskulden; och

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Ang. förordning om tonnageavgift.

Vidare förekom till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tonnageavgift, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 april 1916 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 232, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om tonnageavgift.

Till behandling i sammanhang med nämnda proposition hade utskottet förehaft följande i anledning av propositionen inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet likaledes hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren: nr 127 av herr *Bäckström* och nr 128 av herr *K. A. Nilson*, samt inom andra kammaren: nr 327 av herr *Sandler*, nr 328 av herr *Hellberg* i Ljungskile, nr 329 av herr *Sommelius* och nr 330 av herr *Thore*.

Utskottet hemställde

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts med förevarande proposition, nr 232, framlagda förslag till förordning om tonnageavgift icke kunnat oförändrat bifallas, måtte antaga samma förslag med de ändringar och tillägg, utskottets vid betänkandet såsom bilaga fogade författningsförslag utvisade; samt

2) att de i betänkandet behandlade motionerna

I: 127 av herr *Bäckström*,

I: 128 av herr *K. A. Nilson*,

II: 327 av herr *Sandler*,

II: 328 av herr *Hellberg* i Ljungskile,

II: 329 av herr *Sommelius* och

II: 330 av herr *Thore*

mätte få anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Sommelius*: Herr talman, mina herrar! Jag skulle önska säga några ord i denna tonnageavgiftsfråga och om utskottets beslut rörande densamma. Jag har visserligen icke någon förhoppning att kunna inverka på kammaren i ärendet, så att kammaren skulle fatta ett beslut i annan riktning än den utskottet anvisat. Men jag vill i varje fall uttala mina betänkligheter mot det system, som man här velat slå in på, och som, om det finge en vidsträckt tillämpning, skulle bliva högeligen ödesdigert för landets näringsliv i allmänhet.

När jag ser efter, vilka som äro ledamöter av utskottet, så finner jag, att det kanske icke är så synnerligen egendomligt, att utskottet kommit till det resultat, som här föreligger. Där finnas ibland dessa ledamöter av bevillningsutskottet icke många, som ha några maritima intressen. På den ende — det finns visserligen en,

och ett lejon — hade man dock anspråk, att han skulle kunnat förstå, hur man bör skydda sjöfartsnäringen, i den mån hans intressen kunna sträcka sig även till kofferdiflottan. Emellertid har i hela betänkandet inte några de allra minsta sympatier uttalats — jag spårar förgäves efter ett enda ord — till förmån för sjöfartsnäringen. Inte en bokstav i hela betänkandet säger någonting om, den stora betydelse denna näringsgren äger och huru mycket gott den i själva verket utträttar för vårt fädernesland. Det har i allmänhet visat sig, varje gång då sjöfartsnäringen varit på tal här i kammaren, att man icke haft någon medömkan med densamma och allra minst med fartyg, som gå i trampfart. Någon gång har man ägnat sitt intresse åt linjebefraktningen, men i allmänhet icke åt trampfarten. Den har snarare ansetts vara av ondo. Utskottet har icke heller tagit vidare hänsyn till de framställningar, som från skilda håll gjorts. Det har gjorts en framställning i varma ordalag av Sveriges allmänna sjöfartsförening; jag tror knapp, att utskottet i hela betänkandet nämner ett ord därom. Inte heller har man tagit någon hänsyn till kommerskollegii avstyrkande utlåtande och icke heller till den mängd artiklar i tidningspressen, som kämpat och stritt för, att man skulle undvika att slå in på denna väg. Utan man har gått den väg, på vilken Kungl. Maj:t velat föra in utskottet, och man har gått den, synes det mig, till och med med förbundna ögon, utan att se vare sig åt höger eller vänster, kanske det senare.

Ett enda uttalande synes man dock ha beaktat, och det är det, som blivit framfört av herr Sandler. Genom herr Sändlers motion har utskottet fått en anledning att gå längre än vad som ursprungligen varit avsett, i det att utskottet ju lyckats höja skatten från 5 miljoner till 6,400,000 kronor.

Herr Sändlers motion har nu varit föremål för den stora äran att av utskottet uppmärksammas, och jag ber nu att få säga några ord om densamma. Herr Sandler har som skäl för sitt yrkande anfört, att tonnageavgiften skulle motverka de höga fraktsatserna. Detta skäl har även av utskottet åberopats. Jag skulle dock vilja fråga: vilken skyldighet hade redare, som uppnått dessa fraktsatser i utlandet, att betala den differens, den brist, som uppstår genom önskade lägre frakter för livsförnödenheter till vårt land? Det tonnage, som användes från den ena utländska platsen till den andra, synes mig ej härvidlag ha någon som helst anledning att stå till förfogande i det hänseende herr Sandler antytt. Men aptiten växer medan man äter, och det synes framgå, åtminstone av herr Sändlers motion, att de höga vinsterna äro värda att beskåras så vitt det är möjligt. Herr Sandler har helt säkert icke någon slags vetenskap om, vilka ofantligt stora svårigheter rederinäringen haft att övervinna. Att redarnas pris på tonnage ej kunnat bli lägre är icke annat än internationella bestämmelser om tillgång och efterfrågan, som icke taga hänsyn till lokala förhållanden, eller de för vårt land gällande priser, som dock i varje fall underordna sig den allmänna taxan. Någon gång tidigare har jag erinrat om,

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

att det kanske varit klokare, om Kungl. Maj:t hade underhandlat med våra redare och gjort ett avtal med dem att till vissa modererade priser utföra transport av livsfrönödenheter till vårt land. Man har dock föredragit att gå denna här föreslagna vägen.

Jag vill emellertid hemställa till herr Sandler, att han ville åtaga sig att något närmare undersöka, huru förhållandena ställa sig i verkligheten. Om han ville mottaga en invitation av mig till Hälsingborg, skulle jag gärna försöka bereda honom plats, som passagerare naturligtvis, på en ångare. Han skulle då säkert få göra den erfarenheten, att det i vår tid ej är så synnerligen angenämt att göra en färd på havet. Det är icke blott vissa omständigheter, som vanligen försvåra denna sjöfart, utan det är en del nya, som det nu pågående kriget tornat upp för sjöfartsidkarna och därjämte ökade kostnader på allt som sjöfarten för sin drift behöver.

Utskottet har nu underlåtit att nämnvärt erinra om motionärer- nas framställningar och deras motiv härför; det har endast antecknat, att man från trenne håll gjort hemställan om avslag å tonnageavgiften.

Utskottet anger, att då kommerskollegium ställt sig bestämt avvissande till genomförande av tonnageskatten, så har kollegium uttryckligen »betonat, att dess betänkligheter rikta sig uteslutande dels mot själva principen dels mot sättet för dess genomförande. Däremot har kollegium icke bestritt rättmätigheten av att sjöfartsnäringsen åläggas att avstå till det allmänna en skäligen del av sina stora tillfälliga vinster».

Ja, just denna senare fundering av utskottet förefaller mig vara i allra högsta grad betänklig, isynnerhet som det ser ut som om man skulle vara hågad för att i allmänhet tillämpa systemet att verkställa en reduktion av en näring, så fort det visar sig, att dess förtjänster ha varit stora. Här säger emellertid utskottet, att det anser sig kunna taga ut tonnageskatten även på den grund att de stora vinsterna äro tillfälliga. Jag för min del skulle vara glad, om utskottet i stället inskränkte sig till en särbeskattning i det fall att man vore viss på att vinsten bleve konstant, kronisk. Men det är ju i allmänhet så, att det i regel går perioder av 10, kanske 12 år mellan varje uppgående konjunktur, och när det så har kommit en högkonjunktur, så var den i vanliga fall ytterst ringa, ehuru innevarande och sistlidna år visat ovanligt höga vinster. Detta erkänner jag villigt, men om kammaren antager föreliggande förslag, så komma de att bliva i allra högsta grad begränsade.

Det som gör att jag särskilt är orolig för denna åtgärd, är den omständigheten, att den avgift, som skall utkrävas såsom särbeskattning, naturligtvis kommer att beröva rederierna just det kapital, som de tänkt använda till förnyande av sitt tonnage, vilket i många fall är gammalt, och varav under nuvarande tidsperiod mycket gått förlorat. Det vore att beklaga om det skulle bli fallet i vårt land, att rederinäringsen för framtiden skulle sakna tillräckligt kapital för förnyelse, men den åtgärd som man här ifrågasatt är just ett medel att minska kraften hos rederinäringsen, ehuru den

föreslagna avgiften icke är den enda särbeskattning, som åligger rederinäringen. Jag kan erinra kammaren om, att rederinäringen har icke mindre än tre olika skattetitlar förut, nämligen lastpenningar, fyr- och båkavgifter samt lotsavgifter och dessutom avgifter till sjömanshusen. Allt detta är särbeskattningar, som ingen annan näring i vårt land har att dragas med.

Ang. förordning om tonnageavgift.

(Forts.)

Jag ber att få påpeka, att sjöfartsnäringen i vårt land är ganska liten, den bedrivs i mycket ringa omfattning i jämförelse med vad som är fallet i våra grannländer, Danmark och Norge. För många år sedan hade Sverige en ganska betydlig segelflotta. Denna har dock mer och mer försvunnit, och alla de, som då gjorde insatser av kapital och arbete för dennas utveckling, hava fullständigt förlorat allt vad de satt in i densamma. Sedan kom emellertid ångkraften att göra en reformering av sjöfartsnäringen. Då hade vi i vårt land för 20 å 30 år tillbaka föga kapital att sätta in i rederinäringen. De fartyg, som köptes voro gamla. Många av dem äro nu för gamla, en del kanske förlorade. I varje fall har rederinäringen emellertid arbetat sig upp successivt, och tycktes nu ha kommit i den goda situation, att den för framtiden skulle komma att bära sig och bli en för hela landet gynnsam näring, som jag till och med hade hoppats och trott skulle vinna kammarens förtroende och respekt.

Så ha vi ännu en fråga, som jag i sammanhang med detta ärende skall be att få beröra: om betydelsen av en handelsflotta, som är i fraktfart mellan utländska platser? Mina herrar, den betyder precis detsamma som den exportverksamhet, som av kammaren här med synnerligen livligt intresse på senare tider omfattats. Allt kapital, som flyter in genom fartyg som segla mellan olika utländska hamnar är precis detsamma som import av kapital eller med andra ord export av varor. Nu är det emellertid en ofantligt liten del av den svenska handelsflottan — troligen knappt 25 % — som användes för transport av gods inom Sverige, och de icke små belopp, som på utländsk fraktfart hava intjänats, kunna betraktas som likvid för export. Stora kapital ha på detta sätt under de sista två åren blivit införda i Sverige, och det vore verkligen synd, om man skulle komma därefter, att man — såsom ett i dag inkommet betänkande antyder — skulle vilja förhindra denna sjöfart mellan utländska hamnar, låt vara att undantagsvis licenser skulle lämnas.

Utskottet har emellertid sagt med anledning av kommerskollegii anförande, att detta visserligen i åtskilliga delar är värt beaktande, »men efter ingående behandling av ärendet» — säger utskottet, och menar väl alltså, att den behandling av ärendet, som kommerskollegium företagit, icke kan kallars ingående — »har utskottet dock funnit de skäl för en särbeskattning av rederinäringen, som anförts i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, övertygande och för den skull kunnat tillstyrka riksdagen» att avslå undertecknads och herr Thores och alla andras motioner, som ha till syfte att uttala en protest mot särbeskattning av rederinäringen.

Jag har under den tid jag följt denna strid om särbeskattning av rederinäringen funnit, att man ofta från den sida, där man ingen sär-

Ang. förord-
ning om ton-
nageavgift.
(Forts.)

beskattning vill ha, drar fram andra näringsgrenar och påpekar, att den eller den näringen har förtjänat mycket och en annan ännu mera, och dessa borde nu också beskattas, om det vore rättvist. Ja, naturligtvis skulle de det, om man i detta fall tänkt sig den möjligheten, att något slags rättvisa skulle ingå i denna beskattning, vilket jag emellertid hittills icke lyckats få klart för mig. Men jag gillar icke, att man på det sättet skjuter fram olika näringsgrenar och blottställer dem för faran av en särbeskattning. Skulle jag i det fallet ha något önskemål, så skulle det gälla den näringsgren i landet, som jag alltid ansett vara en kräfta för all sund affärsföretagsamhet, nämligen det jobberi, som i ett tjugotal år verkat tärande på de lovliga näringsgrenarna, icke minst därigenom, att det ofta är förenat med procenteri och dylika mindre lovliga näringsförvärv. En särbeskattning av detta jobberi särskilt i industriaktier skulle jag ögonblickligen ha varit med om. Men när det gäller vår handelsflotta har jag mina stora och starka betänkligheter. Jag vet visserligen, att min uppfattning icke delas av denna kammare, men jag ber få erinra om, att man icke har klart för sig, vilken ofantlig betydelse vår handelsflotta äger, och hur det skulle vara till nytta, om man från statsverkets sida — utom de lån man lämnat den mot skälig ränta — för framtiden ville ägna den sitt stöd och sin uppmuntran.

Det finns ett gammalt latinskt ordspråk som säger: »navigare necesse est», vilket skulle kunna översättas: »det är nödvändigt att bedriva rederinäring». Det har vid många tillfällen talats om nödvändigheten av att skaffa sig beredskap till sjöss. Såväl för örlogsflottan som handelsflottan. Satsen »navigare necesse est» borde kammaren tänka på mer än en gång. Det är nödvändigt att vi sörja för att lämna vår handelsflotta allt det skydd den för framtiden behöver så att den vinner i kraft och styrka, att tonnage icke går tillbaka utan ständigt ökas, att allt göres, för att vår svenska handelsflotta skall kunna upptaga tävlan med sina i sjöfartshänseende synnerligen mäktiga grannar, Norge och Danmark.

Ja, herr talman, jag kan icke finna, att utskottet framfört något enda verkligt bärande skäl för sitt yrkande, om jag icke skulle anse det skälet vara det mest bärande, som säger att »kommerskollegium icke bestritt rättmätigheten av att sjöfartsnäringen åläggas att avstå till det allmänna en skälig del av sina tillfälliga vinster». Det skälet synes för utskottet vara tillräckligt kraftigt för att avslå framställningar om avslag å denna proposition om tonnageavgift. För mig förefaller det vara en högst betänkelig åtgärd, vars följder jag är övertygad om komma att bliva i hög grad menliga för vår svenska handelsflotta.

Herr talman, jag anser att det icke finnas någon utsikt att vinna något i denna kammare genom att yrka avslag å utskottets hemställan, men jag har dock velat uttala mina betänkligheter mot införandet av tonnageavgift i hopp att, om densamma än i år genomföres, vi åtminstone sedan aldrig mer måtte få höra av den.

Herr Lithander: Herr talman, mina herrar! Jag har

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

vid behandlingen av denna fråga inom utskottet uttalat en ifrån utskottsmajoriteten avvikande mening, och endast den omständigheten, att en suppleant icke har rätt att sitta vid bordet vid beslutets fattande, är anledningen till att denna fråga har gått fram reservationsfri, ty jag hade för min del icke kunnat underlåta att reservera mig mot det beslut, vartill utskottet kommit.

Jag har grundat denna min uppfattning på de skäl, som jag efter ett noggrant studium av kommerskollegii uttalande finner hava varit de för kommerskollegium avgörande, då detsamma bestämt avrätt från det nu föreliggande förslaget. Jag kan för min del knappast förstå, hur efter detta utlåtande från kommerskollegium denna proposition har kunnat taga form, ty vi få betänka, att Kungl. Maj:ts och Rikets kommerskollegium är näringarnas speciella organ, och efter ett så enstämmigt och tungt vägande avstyrkande utlåtande, som kommerskollegium åstadkommit, hade det varit förklarligt, om denna fråga hade avförts från de uppgifter, som förelagts riksdagen.

Det har ej saknats varnande röster i övrigt mot den väg, på vilken man här slagit in. Och i herr Sommeliu motion ävensom herr Thores äro dessa skäl ytterligare utvecklade. Men man har från så gott som alla representationer för svenskt näringsliv, sjöfart och handel ställt sig avvisande mot förslaget. Det är ju även förklarligt, om man ej kan anse det vara en önskelig väg att gå fram på att särbeskatta en näring och dessutom göra det retroaktivt och att, när man velat göra det, i stället för att ålägga näringen en direkt beskattning lika för alla, giva skatten formen av objektskatt. Man har därvid lagt till grund något, om vilket även de, som utarbetat grunderna till förslaget, dock innerst inne väl äro övertygade, att det icke kan träffa det rätta, såsom man skulle ha velat begära. Kommerskollegium säger, att det är redan ur principiell synpunkt ägnat att väcka allvarliga betänkligheter, och att det vidare har påvisats, att det innebär ett avsteg från vanliga skattegrundsatser. Detta synes mig utgöra två synnerligen vägande uttalanden från kommerskollegium, som här icke vunnit beaktande. Det är givet, att man ju kan med den makt, som riksdagen har i denna sak, gå fram på den väg, man här vill gå, men jag undrar, om det är en rätt väg, och om man på den vägen i verkligheten gagnar utvecklingen av såväl rederinäringen som vilken näring som helst i landet. Jag tror därför, att det är ganska viktigt, att man här, vilken näringsgren det än må gälla, får den erfarenheten, att man visserligen kan beskatta den — därtill har man rätt och anledning — men i möjligaste mån efter grunder, som träffa näringarna lika. Och jag tror, att det innerst är det, som åstadkommit ett sådant reagerande från sjöfartsnäringens män och även från andra håll, att man tagit ut endast denna näring. Dess målsmän ha ingalunda varit ovilliga och äro ingalunda ovilliga att deltaga och deltaga med stora belopp, men de ha ansett, såsom mig synes, med rätta, att, när en skatt pålægges, skall den

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

verka oberoende av, inom vilket näringsfång man gjort vinsten. Det må vara den ena eller andra näringen, som för tillfället det eller det året går framåt, men grunden för beskattningen bör vara sådan, att den träffar lika åt alla håll. Det medför en trygghet, tror jag, som är nödvändig för att få fram det, som innerst är drivfjädern i all företagsamhet, så att de, som driva en tillverkning av vad slag som helst, finna, att det ej efteråt kommer en beskärning, som ingen på förhand vetat om, och som helt och hållet förrycker de kalkyler, som äro möjliga att göra på förhand. Jag tror, att det är en så viktig princip, att den tillfälliga vinst, man nu kommer att göra i penningar, ingalunda motsvarar den förstämning och osäkerhet, som kommer att vållas inom näringslivet.

Jag skall särskilt be att få fästa riksdagens lantmäns uppmärksamhet på, vad detta beslut i ett avseende innerst innebär. Man har gått fram på den vägen, att man ej velat genom särskatt träffa en viss näring på vanligt skattevis, utan man har ålagt densamma en objektskatt. Den skatt man nu vill ålägga är principiellt densamma som de, varifrån man i gångna tider efter långvariga strider befriade den svenska jorden, nämligen grundskatterna. De återkommo år från år. Här är det fråga om en skatt för en gång. Med detta som prejudikat finnes intet, som hindrar en framtida, måhända ännu radikalare sammansatt riksdag att gå vidare på den vägen och efter gynnsamma skördeår och för rederinäringen ogynnsamma år säga: »I år är det lantbruket, som skall med skatt på fastigheterna täcka de brister, som i övrigt uppstått. Jag tror, att man gjorde klokt i att tänka på, vart detta leder.

Herr Sommelius har redan framhållit, hur orättvist den föreslagna skatten kommer att träffa. Den lägges på hela tonnaget för att få in medel, motsvarande ökningen av frakterna vid införseln av spannmål och annat, men det drabbar lika hårt fartyg i utländska farvatten. Det är en sak, som jag vill framhålla i sammanhang härmed. Jag har här en revisionsberättelse från ett bolag, som drabbas av denna beskattning utom alla andra, men vars vinster endast ha kunna uppstå därigenom, att bolaget uraktlåtitt att försäkra sina fartyg, och vad det betyder i dessa tider, kan var och en förstå. De ha själva icke betalt premierna utan stått risken, och det har gått lyckligt. Endast på så vis har vinsten kunnat uppstå. Man kan ej komma fram till rättvisa, om man utgår från, att endast tonnaget skall ligga till grund för skattens beräkning.

Man har pekat på, att det är just detta hemforslande av spannmål från transatlantiska orter, som har fördyrats så, att man nu måste anskaffa motsvarande belopp genom att beskatta den delen av sjöfartsnäringen, som ej haft någon fördel av dessa frakter, med särskatt. Det pekar, åtminstone för mig, på behovet av, att vi, snarare än att genom en tillfällig åtgärd bestraffa denna näring, i möjligaste mån på detta område frigöra oss ge-

nom inhemsk produktion av livsmedel, så att vi ej framdeles bliva utsatta för något liknande. Var skola vi stå, om vi ej få denna inhemska produktion väl ordnad och utvecklad? Det synes mig, att det vore det bästa att taga lärdom av förhållandena här men ingalunda att låta den rederinäring, som dock varit medlet till, att vi ha kunnat under ogynnsamma tider få in såväl livsmedel som alla de förnödenheter, som krävas för att hålla industrien och annat i gång, särbeskattas. Men den må gärna betala i samma mån som andra näringar, vilka även givit vinst i dessa tider.

*Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)*

Jag skall endast be att få påpeka, hur litet konsekvent bevillningsutskottet i allt fall varit. Vi ha i dag fått på kammarens bord utdelat ett betänkande, nr 40, ur vilket jag skall be att få uppläsa några rader. Det gäller beskattning av fast egendom, och där står följande: »Då det är känt, att åren 1912 och 1913 i vissa delar av landet voro för jordbruket dåliga år, vadan de bättre inkomsterna under följande krigsår väl kunnat behövas till täckande av brister från de sämre åren samt till bildande av reserver för kommande tid, vore det tvivelsutan med framsynt nationalhushållning oförenligt att genom extra beskattning försvåra jordbrukarnas strävanden i nämnda syften.»

Det är en uppfattning, som jag till fullo gillar, men jag anser önskvärt, att bevillningsutskottet ville tillämpa den, även när det gäller rederinäringen, ty, mina herrar, förhållandet är, att det varit långt ifrån gynnsamma tider och år, genom vilka denna näring haft att kämpa sig fram till sin nuvarande ställning, då konjunkturerna på en gång lyftat den upp. Man beskär inkomsterna men tar ej hänsyn till, att många bolag lämnat ringa eller ingen utdelning, och att näringens utövande varit förenat med stora risker, så att man fått lägga ned en hel del företag. Jag tror, att samma resonemang, som man här fört i det senare betänkandet, hade varit synnerligen på sin plats med avseende å sjöfartsnäringen.

Jag vill ställa den frågan, om staten verkligen är beredd, när den nu tar hänsyn till sådana förhållanden och till år, som givit vinst, att, när det en gång inträder baissekonjunktur för rederinäringen, vilket endast är en tidsfråga, i motsvarande grad stödja densamma och ge den tillbaka de medel, som skulle vid ett sådant tillfälle utgöra en önskvärd reserv. Det torde väl knappast bli förhållandet, men man kan ha skäl att göra sig den frågan, när man nu går att fatta det beslut, som är föreslaget.

Det är ju, herr talman, ingen utsikt till att kunna vinna något annat resultat än bifall till utskottets förslag, ett till synes enhälligt sådant. Första kammaren har fattat sitt beslut, och här lär det väl ej gå att vinna framgång för den uppfattning, man hyser, när det ej lyckats för kommerskollegium och dem, som bättre kunnat förfäktat den uppfattningen. Det är också enda grunden till, att jag, herr talman, nu icke gör något yrkande. Men jag har, även jag, såväl som herr Sommelius velat uttala de betänk-

Ang. förord-
ning om ton-
nageavgift.

(Forts.)

ligheter, som man bör hysa gent emot ett förslag sådant som det föreliggande.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag skall be att få säga ett ord från utskottets sida och detta i all synnerhet som jag vet, att det under debatten kommer att framställas yrkande om avslag, och det därför torde vara skäl att något motivera den hemställda utskottet kommit med.

Då tillåter jag mig till en början säga kammarens ledamöter, att enligt mitt förmenande skulle hela debatten liksom varje lagstiftningsåtgärd i frågan varit fullständigt onödig, därest man inom rederinäringen kunnat komma överens, och sedan redarna kunnat komma överens med Kungl. Maj:ts regering. Nu är jämmern stor och beklagandena många här i Sverige, när Kungl. Maj:t kommer med lagstiftningsåtgärder i frågan. I Danmark gäller beloppet 11 miljoner kronor och träffades därom frivillig överenskommelse. Här skall man på lagstiftningsväg taga ut 6,400,000 kronor, och har man tvungits att gå över på lagstiftningsvägen. Hade det då icke varit bättre att visa solidaritet mot landet, så att man sluppit komma med lagstiftningsåtgärder? Här finnas många i denna kammare, som känna till, att ifråga om andra näringar, där vi icke ha exportförbud, såsom exempelvis fläskexportnäringen, har frivillig överenskommelse träffats med Kungl. Maj:t — jag vill icke yttra mig om dess beskaffenhet — och man frågar sig, varför icke rederinäringen också kunnat träffa en sådan. Jämförelsen ligger så mycket närmare till hands beträffande denna skatt på rederinäringen, som man i själva verket bör betrakta denna skatt såsom ett uttryck för den kompensationspolitik, som drivits under denna tid, och jag vill verkligen säga, att om kompensationspolitik behövs beträffande fläsk och smör, så är den än mer berättigad beträffande rederinäringen, där just på grund av fraktstegringen genom rederinäringen själv ett fördyrande av våra livsförnödenheter inträtt. Att under sådana förhållanden en kompensation av viss angiven art åstadkommes, ligger verkligen synnerligen nära till hands. Det är dock en stegring av 8 till 10 öre per kilo spannmål, som förevarit. Är nu i själva verket, mina herrar, denna jämmer berättigad? Vilka är det som skördat de största vinsterna under denna tid? Jo, i själva verket dessa redare eller de bolag, vilka under tiden förut åtnjutit statssubvention. Den högt ärade talaren på Skånebanken ifrån sjöfartsstaden Hälsingborg sjöng en lovsång över sjöfartsnäringen, och jag tror, att om man slår in på den vägen, så skulle det komma att uppstämmas en hel kör, men det är alldeles onödigt, då vi alla äro ense om sjöfartsnäringens betydelse. Men icke skall herr Sommelius här i kammaren stå och tala om, att det icke här finnes sympati för sjöfartsnäringen, efter det att så många hundra gånger från riksdagens sida under årens lopp betygats motsatsen.

Ehuru jag skulle kunna framdraga många exempel med siffror, vill jag dock endast framföra ett belysande sådant. Under normala tider är frakten på La Plata 15 kronor per ton. När vi började be-

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

handlingen av denna proposition i utskottet, hade den stigit till 125 kronor per ton, och när vi slutat behandlingen i dag är frakten ungefär 160 kronor per ton. Jag överlämnar till kammarens ledamöter att göra uträkningarna beträffande denna prisstegring själva. Herr Sommelius erbjöd min högt ärade vän på Dalabänken att fara som gratispassagerare på något av fartygen. Han skulle hava sträckt sin älskvardhet ännu längre, om han hade försett honom med en aktie, ty vad som i själva verket nu skett i form av aktieutdelning är något, som Sverige icke tidigare bevittnat. Att under så exceptionella konjunkturer uttaga en viss skatt synes vara i hög grad befogat.

Nu kan man ju göra principiella invändningar, vilket jag visst icke vill jäva, men tiden är emellertid icke sådan, att man alltför hårt bör hålla på principerna. I allt fall vill jag bekänna att skogsaccisavgifterna äro en principiellt analog skatteform, som vilar på likartad grund som tonnageavgiften. I varje fall kan man göra denna jämförelse, och många torde förstå den, och liksom när man varit inne på tanken på en värdestegringsskatt, lagd på årliga avgifter, så har man här varit inne på en ungefär enahanda linje. Nu har också utskottet vidtagit den förändringen, att det är egentligen de, som tjänat mest, som få betala. Då säger herr Sommelius: här måste dock kapital sparas, tonnage köpas och sjöfartsnäringen hållas i gång. Jag instämmer till fullo med herr Sommelius, men när jag åhörde hans anförande, fick jag det intrycket, att det hade varit bättre, om herr Sommelius hållit detsamma inom det sällskap, där herr Lindman fungerar som ordförande, ty vi få komma ihåg, att här har dock sålts 75 ångare och 42 segelfartyg under 1915, och att utdelningar på 40, 50 % äro gjorda, som man sannerligen kunde ha reducerat, om man velat placera mera pengar i nytt tonnage. Jag menar att herr Sommelius' anförande, i många avseenden fullt berättigat, dock bort hava riktats inåt rederinäringen i stor utsträckning.

Nu har man i dag mot denna beskattnings utgörande också framkommit med erinringar beträffande själva formen. Då vill jag helt kort säga, att formen ha herrar redare själva valt i decemberuppgörelsen, som utgick just från enahanda grund som Kungl. Maj:ts nu följt, och jag tror därför, att det icke är skäl att alltför mycket göra invändningar mot den valda formen.

Så vill jag säga till herr Lithander, när han drog upp jämförelsen mellan jordbruket och tonnagebeskattningen, att jag i åtskilligt kan instämma med honom, och att jämförelsen är riktig så till vida, att när man vill beskatta tonnaget, så är det rättvist att även jordbruket med flera näringar åsättas den skatt, som merinkest på grund av krigskonjunkturerna här framkallar. Herr Lithander torde också få tillfälle att kanske redan i morgon, om vi i dag besluta denna skatt, deklarerera sin konsekvens i uppfattningen genom att följa vissa reservanter till bevillningsutskottets betänkande, som där önska en utsträckning.

Nu vill jag ifråga om skatten slutligen endast säga, att jag tyc-

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

ker det vara orätt, när herrar Lithander och Sommelius här i kammaren angräpit herr Sandler. Det är ju *Kungl. Maj:t* som framlagt lagförslaget, och varför då icke vända en kraftig stöt mot finansministern? Det förefaller mig att vara allt skäl att *Kungl. Maj:ts* regering i detta fall fick uppbära den mäktiga huvudstöten, då initiativet har utgått från regeringen.

Till sist ett ord! Första kammaren har utan votering tagit denna skatt. Jag hoppas att andra kammaren gör detsamma, och jag vill dessutom endast säga, att här föreligger en allmän överensstämmelse, som demonstreras av utskottets enighet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thore: Herr talman, mina herrar! Jag hade tänkt att en stund taga kammarens tid i anspråk för en utredning av tonnageskatten i fråga om dess ekonomiska verkningar på den svenska skeppsfarten. Då emellertid skattefrågan nu varit under debatt en god stund, skall jag inskränka mitt anförande huvudsakligen till att i några punkter bemöta den siste ärade talaren.

Herr Palmstierna framhöll att redarna här i landet ju på samma sätt som ägt rum i Danmark genom en frivillig överenskomst kunnat ställa medel till regeringens förfogande för mildrande av dyrtidens verkningar och därigenom undsluppit skatten. Sistlidne höst ordnades saken på detta sätt, men då gällde beloppet endast 1 kr. pr bruttoton och sammanlagt 700,000 kr. Nu däremot begäres enligt *Kungl. Maj:ts* förslag omkring 6 miljoner kr. och enligt utskottets förslag över 7 miljoner kronor i bidrag från den svenska rederinäringen. Klart är därför, att de svårigheter, som under fjolåret gjorde sig gällande att få ut 1 kr. pr. bruttoton nu mångdubbelt måste framträda, då det är fråga om ett belopp av ända till 10 kr. pr bruttoton. Det torde helt enkelt icke ha låtit sig göra att på frivillighetens väg ha kommit någon vart. Och detta särskilt av den orsak, att en del fartyg finnas under svensk flagg, men som huvudsakligen ägas av utländska aktionärer, vilka helt säkert icke utan lagstadgade bestämmelser erlägga någon tonnageavgift.

Man har begärt att sjöfarten av sina vinster skall lämna ett bidrag till mildrande av dyrtidens verkningar här i landet och så vitt jag vet har man från sjöfartshåll förklarat sig villig härtill. Men sjöfrakternas höjning är ej den enda orsaken till prisstegring, varför även andra företag här i landet, som gjort vinster genom prisstegringen, böra deltaga i kompenseringen.

En undersökning rörande den fart, varest den svenska sjöfartsnäringens fraktinkomster intjänats ger vid handen, att, utgående från 1913 års sjöfartsstatistik, som i stort i ifrågavarande fall kan läggas till grund för förhållandena sedan krigets början, inkomsterna till 40 % uppburits i fraktfart mellan utländska orter. Varustransporten här kan tydligen icke ha något inflytande på varuprisstegringen inom Sverige. Av övriga 60 % fraktvinster torde fullt 35 % härröra från transport av varor från Sverige till ut-

landet, i vilken trafik fraktförhöjningen fått betalas av den utländske importören. Det är alltså de återstående 25 % som komma på fraktfarten från utlandet till Sverige, där mervinsterna förorsakat prisstegring för vilket kompensering skall lämnas.

Genom att företaga en undersökning med ledning av förvaltningsberättelser från rederibolag och taxeringsuppgifter rörande de under år 1915 intjänta sjöfartsvinsterna har jag kommit till det resultatet, att den i utrikes fart sysselsatta svenska ång- och motorbåtsflottan haft en nettoinkomst av cirka 70 miljoner kronor. Frändrages nettot för år 1913, utgörande 22,6 miljoner kr., så återstår en mervinst av omkring 48 miljoner kr., av vilket belopp 25 % utgör 12 miljoner kr. Det är sålunda denna sistnämnda krigskonjunkturvinst av 12 miljoner kr. för vilken man begär återbetalning i form av tonnageavgift, krigskonjunkturskatt m. m. Återbetalningen skulle nu ställa sig på följande sätt: Först något över 7 miljoner i tonnageavgift; detta utgör 60 % av nyssnämnda belopp. Därefter en krigskonjunkturskatt, som enligt Kungl. Maj:ts förslag ligger mellan 12 och 18 %, men enligt bevillningsutskottets i dag i kammaren inlämnade betänkande för de högre mervinsterna föreslås till 25 %. Dessa tvenne skatter skulle alltså, tillämpade på de större rederibolagens vinster tillsammans belöpa sig till 85 %. Tillägges slutligen 10 % för ordinära krono- och kommunalutskylder, så erhålles en skattesats av 95 %, att utgå av de mervinster, som intjänats genom fraktande av varor från utlandet till Sverige. Tydligt har kompensering i dylik utsträckning icke avtvingats någon annan näring här i landet.

Det säges nu att andra länders sjöfart, exempelvis den danska och den norska sjöfartsnäringen även fått vidkännas avgifter för lindrande av dyrtiden i respektive länder. Så uppgives att den danska rederinäringen fått satsa cirka 11 miljoner kronor, vilken summa skall användas till förbilligande av vissa importförnödenheter inom Danmark. Man måste emellertid, då jämförelse på detta sätt göres med de åtgärder som vidtagits i Danmark och Norge, taga i betraktande, att dessa länders handelsflottor kunnat notera större vinster på rederinäringen än vad som kommit de svenska redarna till del. I en från sakkunnigt håll härstämmande utredning uppgives att den danska sjöfartens nettoinkomst under år 1915 uppgått till 110 miljoner kr.; varav följer att nettoinkomsten per bruttoton räknat utgjort cirka 50 % mera än vad här i landet som regel varit fallet. Tonnageskatten bör alltså kunna bäras vida lättare av de danska skeppsredarna.

Vad den norska handelsflottans nettovinster under år 1915 angår, så kunna dessa att döma efter uppgifter som i dagarna förelegat från rederierna i staden Bergen, kalkyleras till åtskilligt över 200 miljoner kr. Tonnageavgiften bör alltså även här vara mindre kännbar.

Den föregående ärade talaren var inne på kapitlet om vissa rederibolags procentuellt sett höga vinsutdelningar. Det må även gärna medgivias att man här och var och särskilt hos en del syd-

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

Ang. förord-
ning om ton-
nageavgift.
(Forts.)

svenska rederiföretag varit oförsiktig i detta avseende och allt för mycket, på bekostnad av avsättningar för tonnageutökning, tillgodosett aktionärerna. Nu måste man emellertid, när det gäller att bilda sig ett omdöme i denna sak, taga med i betraktande, att rederibolagens aktiekapital som regel varit synnerligen låga i förhållande till de faktiska fartygsvärdena. Detta beroende till stor del därpå, att man sällan fått ihoptecknat hela det för ett fartygsinköp behöfliga kapitalet, utan måst arbeta med lånta medel. I min motion rörande tonnageskatten har jag närmare utrett förhållandet mellan aktiekapitalens storlek och fartygsvärdena och kommit till det resultatet, att aktiekapitalen representera ungefär hälften av fartygsvärdena; dessa värden uppskattade före kriget. Detta ställer de höga procentuella utdelningarna i en något annan belysning. För övrigt har det påkallade förhållandet med höga utdelningar huvudsakligen ägt rum hos en del tramprederier. Bland linjeredarna har man utdelat rätt måttligt och i stället avsatt nog så betydande kapital till tonnageutökning. Jag kan alltså icke inse att oförsiktigheten hos en del rederier i ifrågavarande hänseende kan tagas som ett argument för en tonnageskatt, som drabbar sjöfarten i sin helhet.

Herr Palmstierna sökte att taga tonnageavgiftens skatterättsliga och skattetekniska beskaffenhet i försvaret genom att jämföra densamma med skogsaccisen. Nu är det ju dock så, att sistnämnda avgift är avsedd för att utöka skogsbeståndet här i landet. Hade tonnageavgiften varit avsedd för befrämjande av motsvarande ändamål, d. v. s. att utöka fartygsbeståndet, så torde nog ingen ha opponerat sig mot densamma. Men vad gott nu denna tonnageavgift skall kunna åstadkomma — och jag hoppas att den må infria de största förväntningar — icke blir det att befrämja den svenska handelsflottans tillväxt.

Inom bevillningsutskottet har man förbättrat Kungl. Maj:ts förslag om tonnageavgift på det sättet att man infört en progression i skalan. Sålunda har avgiften för de högre tontalen blivit ökad från 7 kronor per ton till 10 kr. per ton. Jag kan emellertid icke finna, att en sådan progression, som huvudsakligen träffar de större linjefartygen, har sitt berättigande. Den kommer att medföra att cirka $\frac{3}{4}$ miljoner kronor ytterligare avgift lägges på de större fartygen. Nu har emellertid utskottet icke kunnat visa, att de större fartygen per ton räknat haft större nettoinkomst än de mindre fartygen eller de medelstora fartygen. Enligt undersökningar som jag låtit verkställa ha de olika fartygens inkomster varit i hög grad ojämn. De ha i allmänhet varierat mellan 70 och 140 kr. per bruttoton. Stundom ha de större båtarna haft det större nettot per ton räknat, lika ofta har förhållandet varit motsatt. Progressionen i utskottets skatteskala förefaller mig därför att vara oegentlig och orättfärdig gent emot de större linjerederierna. Särskilt som ju dessa icke avhånt sig sitt tonnage, utan hela tiden strävat att utöka detsamma. Här kommer man att betrakta skatten som synnerligen oberättigad.

Innan man beskattar sjöfarten genom en tonnageavgift måste

det ihågkommas att denna näring har att vidkännas andra högst betydande skatter. Först och främst krigskonjunkturskatten. Ifråga om den må sägas att varje ökning utöver 1913 års inkomster för rederinäringen betraktad helt säkert kommer att anses som krigskonjunkturvinst och beskattas som sådan. Men så torde icke förhållandet bli ifråga om merinkomster i allmänhet. En del sådana komma helt säkert i stor utsträckning att få vidkännas krigskonjunkturbeskattning, men hos andra träffar krigskonjunkturskatten endast en del av merinkomsterna. Då nu ifråga om sjöfartsnäringen hela merinkomsten antagligen anses som krigskonjunkturvinst, så kommer sådan merinkomst att enligt bevillningsutskottets skatteförslag att träffas av ända till 25 % beskattning. Räkna man nu för de större rederivinsterna 25 % i krigskonjunkturskatt och cirka 15 % i tonnageavgift så erhålles 40 % av merinkomsten som dessa tvenne skatter belöpa sig till. Härtill må slutligen läggas 10 % i ordinär krono- och kommunalskatt, alltså 50 % inalles i skatteavgifter på mervinsterna, vilket helt säkert är betydligt mera än vad andra näringar få vidkännas.

Från sjöfartens sida torde man icke ha tagit särbeskattningen genom tonnageavgifter så hårt, ifall annan affärs- och industriell verksamhet, som gjort mervinster på grund av kriget, även drabbats av en motsvarande beskattning. Visserligen är det så att jordbruket fått vidkännas en del inskränkningar i sina avsättningsmöjligheter av jordbruksalster och att även någon enstaka industri fått bidra till ett prisförbilligande av sina varor. Men i allmänhet kan man säga, att industri- och affärsvinster i allmänhet gått fria för särbeskattning. Och dock kan man icke med rätt påstå att här gjorda vinster för de respektive företagen eller för landets ekonomiska utveckling i sin helhet har större betydelse än de vinster som förekommit inom sjöfarten. Därför borde man också låtit bli att genom en särbeskattning beskära sjöfartens vinster.

Till sist må sägas att då jag nu så bestämt vänder mig emot tonnagebeskattningen, så har detta sin uteslutande grund däruti, att jag anser den vara skadlig för den svenska sjöfartens utveckling. Det är icke omtanken om den enskilde redarens större eller mindre nettobehållningar som förmått mig att taga ståndpunkt mot skatten — den saken är mig ganska likgiltig — utan skälet har uteslutande varit att jag anser skatten vara orättfärdig och skadlig för vår svenska sjöfartsnäring.

Jag skall därför, herr talman, taga mig friheten att yrka avslag såväl på Kungl. Maj:ts som bevillningsutskottets skatteförslag.

Herr von Hofsten: Det må vara tillåtet att med några ord angiva skälen, varför utskottsledamöterna från det parti jag tillhör, anslutit sig till utskottets förevarande betänkande.

Onekligen förefaller det vid ett första beaktande av föreliggande skattefråga obefogat och omotiverat för att icke med herr Thore säga orättvist att på sätt här sker påläggas en viss näring en extra skatt, som ej på samma sätt drabbar andra verksamhets-

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

Ang. förord-
ning om ton-
nageavgift.
(Forts.)

områden. Särskilt kan det synas hårt, att den skall drabba just sjöfartsnäringen, som kanske mer än någon annan näring stödes av statsmakterna och av den stora allmänheten omfattas med ett alldeles särskilt intresse. Hur har det icke väckt glädje och tillfredsställelse i allt Sveriges land, då genom framsynta mäns initiativ och arbete vunnits direkta förbindelser över världshaven, då vi frigjorts från tyngande mellanhänder, och vidsträckta utvecklingsmöjligheter skapats för vårt land. Det kan då synas hårt, att just denna näring skall framför andra drabbas av en särbeskattning.

Jag skulle här vilja rikta en gensaga mot herr Sommelius, då han säger, att det inom utskottet icke förefinnes något intresse för sjöfartsnäringen. Tvärtom, såväl inom utskottet som, jag är övertygad jämväl i kammaren, är denna näring omfattad med efter herr Sommelius' egna ord alldeles särskilt förtroende och aktning.

Vad är då orsaken till att utskottet så enigt, oberoende av olika partisynpunkter, kunnat godkänna denna princip? Jag finner förklaringen i följande ofta i detta sammanhang upprepade resonemang. Det är obestriddligt, att ett flertal näringar, framför andra jordbruket, genom exportförbud, kompensationsbestämmelser och andra statens ingripanden under denna kristid underkastats väsentliga inskränkningar i sina förvärvsmöjligheter. Det torde väl likaledes vara obestriddligt, att rederinäringen innesluter ett av de verksamhetsområden, som genom de obestriddligt höga fraktpriserna haft goda tider och i sin mån bidragit till ökning av priset på livsförnödenheter. Jag vill dock i detta sammanhang betona, att ett sådant påpekande ej innebär något klander mot rederinäringen, som helt naturligt varit beroende av världsmarknadens fraktpriser. Det är dock ett faktum, att ifrågavarande näring på tidsförhållandena förtjänat ofantliga belopp, och jag kan icke finna, att det innebär en orättvisa, att denna näring exempelvis lika med jordbruket får bära en inskränkning i sitt förvärv, fastän denna på grund av förhållandena kommit att få en annan form. Vi skola nämligen observera, att detta icke är någon skatt utan en avgift. En annan synpunkt är ju ock, såsom statskontoret i sin tillstyrkan i ärendet framhållet, att exceptionella tidsförhållanden skapa extra ordinära åtgärder.

Nu framhålles, att ifrågavarande avgift drabba vederbörande så godtyckligt, som herrar Thore och Lithander framhöllo, därigenom att avgiften är lagd på bruttodräktigheten efter ton-tal, oberoende av om vederbörande ägare verkligen tillgodofört sig någon större vinst. Det kan hända, menar man, att ägaren icke haft mer inkomst av fartyget än vanligt. Man framhåller, att det vore mera rättvist, om avgiften vore lagd i proportion till ägarens inkomst av näringen. Häremot invända vi inom utskottet; konsekvenserna av nu ifrågavarande särbeskattning skulle bli betydligt mera vittgående, om densamma lades i form av

en inkomstskatt å respektive fartygsägare än, såsom nu förelås, som en s. k. objektskatt, lagd på själva fartyget. Att skatten lägges sålunda är efter min bestämda mening en fördel för rederinäringen. Man vill med detta säga, att själva äganderätten den 1 januari 1916 till ett fartyg i och för sig innebär en förmån, som är värd att beskattas, och man har därigenom efter vår mening delvis undvikit att särbeskatta rederinäringen. Vi kunna naturligtvis icke bestrida, att det kan inträffa fall, som kunna synas orättvisa. Sådant händer dock vid all särbeskattning.

Ang. förordning om tonnageavgift.

(Forts.)

Jag vill vända mig mot ett uttryck av herr Thore, då han tog avstånd från den uppfattning, som vi haft i utskottet, då vi ändrat skalan så, att vi lagt drygare avgifter på det större tonnaget. Han påstod, att detta var oegentligt. Jag vill säga, att i utskottet hava vi funnit detta vara, såsom vi trodde, ett konstaterat faktum, att det större tonnaget skulle hava relativt större vinster än det mindre.

På grund av vad jag sålunda anför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Jonsson* i Hökhult.

Herr *Lithander*: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr *Palmstierna* uppmanade mig att följa honom och uttaga skatter av jordbrukarna, vilket han velat utläsa ur mitt första anförande. Jag tager tvärtom avstånd från herr *Palmstierna* i denna fråga. Han kommer många hästlängder före mig, och jag vill icke följa honom. Jag varnade tvärtom lantmännen för de konsekvenser, som ett bifall till detta förslag skulle medföra, och framhöll, att man är inne på en väg, som är farlig just för lantmännen.

Jag skall, eftersom jag har ordet, be att få säga något beträffande herr *Palmstiernas* yttrande om La Platafrakterna, med vilka han ville bevisa det berättigade i detta. Friherre *Palmstierna* anförde, att frakterna hava stigit, och det är rätt, att så är förhållandet, men han uraktlät att nämna, att det är betydande ökningar i kolprisen, ökningar i driftkostnaderna, ökningar i riskerna på alla möjliga sätt, som delvis hava föranlett detta. Jag vill erinra om en annan omständighet, som min ärade vän herr *Larsson* i Kroken refererade till, när det gällde riksdagsmännens arvode, nämligen att det även här är så, att det är tillgången och efterfrågan på världsmarknaden, som avgör, vad frakterna gå till.

Herr *Svensson* i Eskilstuna: Herr talman! Avsikten är ju, att de medel som komma att inflyta genom den ifrågasatta tonnageavgiften skola användas för utjämnande av dyrtidskostnader, som delvis hava sin grund i de höga frakterna. Detta är ju gott och väl, men jag tror, att det är av vikt, att det

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

betonas här, innan debatten avslutas, att denna åtgärd ingalunda är av den beskaffenhet, att den är tillräcklig för att råda bot på dyrtiden i den mån de höga fraktsatserna äro orsak till densamma. Det kommer nog att behövas, att regeringen och då i främsta rummet herr finansministern energiskt utnyttjar de övriga möjligheter, som riksdagen har ställt och om någon stund kommer att ställa till regeringens förfogande för att motverka, att frakterna komma att få en rent av ödesdiger inverkan på våra livsmedelspriser. Jag tror, att det är nödvändigt, att regeringen energiskt utnyttjar dessa möjligheter dels för att skaffa tonnage för den import av spannmål och fodermedel, som nu arbetar under särskilt stora svårigheter, och dels också för att reglera fraktsatserna i den inhemska fraktfarten. Jag har mig bekant, att ett stort rederibolag, som intager en dominerande ställning, i vad gäller den inhemska fraktfarten, har meddelat sin avsikt att från den första nästkommande juli höja sina redan förut oerhört höjda fraktsatser med ända upp till hundra procent. Det är givet, att om detta skall kunna förhindras eller åtminstone i någon mån förhindras, det blir nödvändigt för regeringen att energiskt utnyttja de övriga möjligheter, som regeringen har till sitt förfogande. Det är endast för att betona detta och rikta en hemställan till herr finansministern i detta avseende, som jag här har tagit till orda.

Herr Thore: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den siste ärade talarens anförande vill jag framhålla, att den till synes på en del håll i denna kammare rådande åsikten, att frakterna äro i oavbruten stegring, icke är riktig. Om vi se på träfrakterna från Osternsjön till England, så voro dessa för några månader sedan uppe i 210—220 kronor per standard, men nu hava de gått ned till 160 kronor per standard och därunder. Med avseende på frakterna till Amerika kan man icke säga, att här finnes någon kontinuerlig stegring. Man må ej heller tro, att därför att en fraktsats från Argentina noteras med 160 kronor per ton, som herr Palmstierna anförde, ett svenskt fartyg genast är i tillfälle att betinga sig denna fraktsats. Det är icke så säkert, att denna frakt gäller för till Sverige befraktade fartyg. Den kan hava noterats för fart på England. Det har visat sig, att frakterna mellan Amerika och Sverige varit mindre än mellan Amerika och England. För övrigt får jag säga, att skulle undervattensbåtskriget i någon mån upphöra, såsom nu synes ske, så kan man vara tämligen övertygad om, att med den utökning av tonnaget, som ägt rum på en hel del ställen, frakterna helt säkert komma att sjunka, så att vi framdeles icke behöva vidkännas så höga frakter, som förhållandet nu är.

Herr Jeansson i Kalmar: Herr talman, mina herrar! Jag betvivlar visserligen icke, att det ogillande som framförts både i pressen och här i kammaren mot en tonnageavgift har resonans

hos en hel del av Sveriges skeppsredare. Men jag tror, att detta ogillande mest gäller själva principen och att det är farhågorna för konsekvenserna, som dikterat motståndet. Herr Sommelius antydde också i sitt anförande, att han fruktade, att tonnageskatten skulle återkomma, och han uttryckte den förhoppningen, att den aldrig skulle komma igen. Jag är övertygad om, att sjöfartsidkarna icke stå andra medborgare efter i god allmänanda, och då nu av dem begäres bidrag för en gång till ett så behjärtansvärt ändamål som att lindra dyrtiden, så finnes det nog icke många, som icke med glädje skola erlægga avgiften, och detta icke minst från den stora sjöfartsstaden Göteborg, trots att dess representanter såväl i denna som i första kammaren uttryckt siff missnöje med denna skatt. Ty i Göteborg gäller kanske mer än annorstädes i Sverige den vackra satsen, att rikedom förpliktar. Jag anser mig kunna göra detta uttalande, herr talman, då jag var närvarande vid det möte, som herr finansministern i november höll med Sveriges skeppsredare. Vid det mötet höjdes icke en enda röst mot den begäran, som finansministern framställde till redarna, att i sin mån bidraga till dyrtidens lindrande. Jag beklagar endast, att denna privata väg icke kunde fortsätta, så att vi kunnat slippa att gå den lagliga vägen. Men det gick som bekant icke. Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. förordning om tonnagesavgift.

(Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Venners ten: Herr talman, mina herrar! Jag har endast några få ord att tillägga, då ärendet blivit så grundligt behandlat, som det här blivit. Jag är den siste talaren tacksam för hans uttalande, då det ger mig stöd för den mening, som jag allt ifrån första stund, då frågan om tonnagesavgiften uppkom, hyst, nämligen att Sveriges rederinäring skulle, följande andra svenska näringars föredöme, slutligen inse det berättigade i denna särskatt, som samhället har ansett sig böra lägga på densamma.

Under de förhållanden som nu råda har den ena näringen efter den andra måst visa sin offervillighet, och, såvitt jag kan förstå, hava de också gjort det med tillfredsställelse att kunna lämna sitt särskilda bidrag. Är det då för mycket att nu till sist uttala den förhoppningen, att rederinäringen, som haft det, det må man ändå säga, ovanligt gynnsamt ställt, gynnsammare än kanske någon annan näring av lika stor omfattning som den, skall, när saken en gång är genomförd, med jämnmod och kanske även i detta fall slutligen med tillfredsställelse finna sig i dessa åtgärder. Att formen blivit den, mot vilken man nu med sådan skärpa vänder sig, beror, som redan är påpekat, på de särskilda förhållanden, under vilka rederinäringen arbetar. Det är icke möjligt att för fraktreglering, alltså till prisreglering för en förnödenhet, ingripa i detta fall så, som man exempelvis kunnat göra, då det gällt att reglera priserna på vissa viktiga livsförnödenheter. Jag vågar tro, att Sveriges redare skola slutligen finna sig i denna

Ang. förordning om tonnageavgift.
(Forts.)

uppoffring med samma förståelse för vad saken verkligen gäller, som man gjort i snart sagt alla andra sjöfartsidkande länder. Jag känner intet fall, där man gått mildare tillväga i fråga om beskattning av sjöfartsnäringen, än man hittills gjort i detta land, och jag tror, att det har visat sig, att vi här i Sverige sätta så stort värde på den näringen, att icke genom vad här kommer att beslutas rederinäringen skall kunna känna sig i något avseende tillbakasatt. Sveriges statsmakter hava tidigare så många gånger visat sig hava full förståelse för denna närings betydelse, att jag är fullt förvissad om, att sjöfartens målsmän också allt framgent skola hysa förtroende för de svenska statsmakterna och med dem samarbeta för att utveckla denna för Sverige så viktiga näringsgren.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! I anledning av herr statsrådets sista yttrande vill jag säga, att jag tror, att Sveriges sjöfartsnäring skall med jämnmot bära detta. Jag tror icke, att det inom sjöfartsnäringens kretsar finnes någon sådan tankegång, som att någon skulle vilja undandraga sig att lämna bidrag i denna för Sverige svåra och kritiska tid. Sjöfartsnäringen skall för visso underkasta sig den skatt som blir densamma ålagd även om man om den måste säga att den ej är byggd på de rättvisaste grunder. Denna näring har ju likväl, säga vad man vill, dock haft ganska stora inkomster, även om den varit utsatt för svårigheter och haft mycket stora risker och faror för sina fartyg samt varit utsatt för väldiga uppehåll. Jag har sålunda den uppfattningen, att rederinäringen vill underkasta sig vad som är nödvändigt. Men det bör då vara tillåtet att angiva, såsom redan är gjort förut, varför en viss aversion funnits mot detta förslag. Det har icke varit för bördans skull, för att man skulle få taga på sig dessa 5 eller 6 miljoner kronor och bära dem, utan det har varit därför, att denna skatt eller avgift, som den kallats, har varit grundad på en princip, som har varit oriktig, i första rummet därför att den icke drabbat efter samma grunder även andra näringar, vilka också borde kunna på samma sätt, i lika grad och i samma mån, drabbas av densamma. Det har varit det ena skälet. Och det andra skälet har varit det, att man har ansett, att tonnageavgiften, att skatten som sådan, icke har drabbat rättvist för tonnage självt. Man har icke på ett rättvist sätt fördelat bördorna på olika fartyg och rederier, ty därvid bör det enda rätta ha varit, att bördan pålagts i förhållande till den verkligt inseglade förtjänsten för det ena eller andra fartyget. Det har varit denna tankegång, det tror jag mig kunna säga, som i rederikretsar gjort sig gällande från första stund som detta herr finansministerns förslag kom fram. Detta har varit anledningen och ingenting annat, åtminstone icke annat än möjligen undantagsvis. I stort sett tror jag man kan säga, att motståndet icke framkallats därav, att man icke velat bära bördorna eller bidragen såsom andra näringar.

Nu vill jag säga, när man talar om kompensationsystemet i detta sammanhang, att jag fått den uppfattningen, att kompensationsystemet dock skulle få en motsvarighet beträffande sjöfarten. Det är sant att detta kompensationsystem i allmänhet, det erkänner jag villigt, har fungerat rätt tillfredsställande och bra, men det är dock icke en fullt rättvis beskattning det får man erkänna. Men jag anser det är bäst, som det för närvarande är. Men när man talar om kompensationsystem för rederinärningen, så får man icke glömma, att här föreligger en lag från lagutskottet, enligt vilken svenskt tonnage skulle kunna förbjudas att gå i fraktfart mellan ett främmande land och ett annat, det vill med andra ord säga, att tonnaget skall tvingas att gå med frakt till och från Sverige, så att det för varor till Sverige och för varor från Sverige. Emot denna lagstiftning, som har likhet med kompensationsystemet över huvud taget, har, såvitt jag har mig bekant, aldrig från något redarhåll någon erinran blivit gjord. Den har man ansett vara riktig och fullkomligt i sin ordning. Om Sverige för att få ut sina produkter och för att få sitt behov av varor utifrån infört behöver mer tonnage än som finns tillgängligt, då måste man genom lagstiftning driva tonnaget hit för att söka utnyttja det för Sverige i främsta rummet. Detta är en motsvarighet till kompensationsystemet.

Jag har ingalunda velat säga detta, därför att jag icke själv anser, att rederinärningen bör bidraga efter samma grunder som alla andra, men jag har velat säga det därför, att det är icke där motviljan sitter. Det är principen, som gjord, att man här kommit med invändningar och betänkligheter, och de synas mig alltjämt mycket befogade.

Herr *Zetterstrand* instämde häruti.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av väckt fråga om begränsning eller upphävande av riksgäldskontorets skyldighet att tillhandahålla kassaförstärkning åt statsverket; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m., i vad densamma avser ändring i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar biföllos av kammaren.

§ 10.

Bankoutskottets memorial, nr 59, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 54, i anledning av väckt motion angående bearbetning m. m. av viktigare in- och utländskt riksdagstryck, föredrogs härpå; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 11.

Ang. förfogande över viss egendom vid krig.

Vid föredragning härefter av lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över viss egendom vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga av krig föranledda förhållanden begärdes ordet av

Herr Schotte, som yttrade: Herr talman! Jag har, såsom kammarens ledamöter behagade finna, tillåtit mig att här avgiva en blank reservation, och jag skall i anledning därav be få yttra några ord. Som bekant antogo vi i fjol en lag — vars giltighetstid nyss gått ut — som innehöll rätt för Kungl. Maj:t att för bestämd tid förordna, att viss egendom skulle kunna till kronan avstås. Den nu föreslagna lagen har en åtskilligt större räckvidd än den nyssnämnda, och detta såväl i fråga om expropriationens syfte som beträffande föremålet för expropriationen. Medan 1915 års lag huvudsakligen tjänade som komplement till den antagna lagen om maximipris, avsedd att öka den lagens effektivitet — en lag som vi förut i år här ha behandlat — i syfte att för den konsumerande allmänheten reglera tillgången på vissa viktiga livsförnödenheter, så syftar det nya lagförslaget vida längre. Det möjliggör en reglering av hela vårt ekonomiska liv, och det så, att icke blott de direkta konsumtionsvarorna utan även varor av allehanda andra slag kunna bli föremål för expropriation; och i fråga om produktionsmedel, såsom industriella anläggningar av alla slag med tillbehör, gäller det att de kunna avstås till kronan såväl för kronans eget bruk som för att av ägaren skötas för kronans räkning. De syften, som detta lagförslag avser att fullfölja, kunna karakteriseras sålunda, att den i anspråk tagna egendomen är erforderlig för krigsbruk eller eljest av betydelse för det allmänna, och äro således av synnerligen vidsträckt art. De kompletteras också av de ändringar i rekvisionslagen, som Kungl. Maj:t föreslagit och som vi jämväl ha att behandla i dag.

Man kan tycka, att en så omfattande lag som den nu föresvarande borde omgärdas med några garantier emot dess missbruk. Så är emellertid ingalunda fallet. Lagen är tillämplig icke bara vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, utan också vid andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Den kan således tillämpas, om det uppstår krig mellan makter i en främmande världsdal, som vi ha beröring med och då ett krig

där kan inverka på våra handels- och fraktförhållanden eller annat sådant.

Genom att nu två så olika ändamål som å ena sidan en expropriation av varor för den civila befolkningens behov och å andra sidan förfoganderätten för krigsbruk över vissa därtill tjänliga varor sammanföras i *en* lag, har man icke med avseende på de varor, som äro tjänliga för krigsbruk, fått någon av de garantier, som finnas i rekvisitionslagen, och med avseende å vilken vi ha grundlagsbud i 74 § regeringsformen. Där föreskrives som bekant, bland annat, att innan rekvisitionslagen må träda i kraft, skall utfärdande av riksdagskallelse ha ägt rum och rikets krigsmakt vara mobiliserad. Här har skapats en lag, som går vida ut över rekvisitionslagen och denna omgärdas ej av några som helst garantier. Därigenom att den icke blott gäller vid krig eller krigsfara utan utsträckt till att gälla vid andra av krig föranledda förhållanden, har den fått en sådan omfattning, att det synes mig vara synnerligen betänkligt att antaga den utan att omgärda den med samma grundlagsgarantier som rekvisitionslagen. För mig har därför hela den nu föreliggande lagen framstått som farlig ur många synpunkter. Jag skulle därför också försökt att på allt sätt vinna ändring i lagen i ovan angivet syfte, om det varit fråga om en slutgiltig lag och icke om allenast en lag, som har en inskränkt giltighetstid. Och jag har ändock i utskottet gjort vad jag kunnat för att hävda mina synpunkter i denna sak. Men då detta icke lyckades, har jag icke velat taga på mitt ansvar att under de förhållanden, vi nu leva under, icke en dylik lag om neutraliteten hotades skulle finnas för att komplettera övriga lagar på detta område, ehuru jag visserligen å andra sidan tror att man hade kunnat reda sig med en lag sådan som 1915 års i detta fall.

Jag har icke, som sagt, inom utskottet lyckats vinna tillräcklig resonans för de synpunkter, jag här framhållit; och man har särskilt på socialdemokratiskt håll varit så fången av förhoppningen, att man med denna lag skulle, när det gällde, komma att expropriera nästan allt möjligt för den civila befolkningens behov, att man icke har tänkt på de betänkliga konsekvenserna av, att icke denna lag, liksom rekvisitionslagen för krigsmakten, av riksdagen omgärdades med några som helst garantier i vad rör förfogandena för krigsbruk. I själva verket är den nu föreliggande också en rekvisitionslag för krigsmakten fastän ännu mera omfattande än den egentliga rekvisitionslagen. Jag tror man kan hålla ganska stora vad om, att man icke får se så mycket av den civila expropriation, som fångat åtskilliga av herrarna här. Och man får därför på det hållet vara beredd på att taga de konsekvenser framdeles, som ett bifall till denna lag kan medföra. Jag har för min del icke velat taga dessa konsekvenser på mig, och det är närmast för att »säuvera min själ» i detta avseende, som jag har begärt ordet. Jag måste frifraga mig från allt ansvar för, att man på detta sätt söker

Ang. förfogande över viss egendom vid krig.

(Forts.)

Ang. förfogande över viss egendom vid krig.
(Forts.)

förfoga över egendom för krigsbruk på en vida lättvindigare väg, än som är föreskriven och under andra förhållanden än som äro förutsatta i rekvisitionslagen, och utan några som helst garantier.

Jag har velat säga detta, ehuru jag icke har något särskilt yrkande att framställa, därför att vi under nästa år nog få före frågan om att ersätta denna provisoriska förfogandelag med en ständig förfogandelag. Jag har då för min del velat bestämt framhålla och varna för, att på det sätt, som nu är gjort, slå ihop den civila expropriationen med förfogandena för krigsbruk i samma lag i stället för att hänföra under rekvisitionslagen, naturligtvis med nödiga förbättringar och utvidgningar, de bestämmelser, som avse varors tagande i anspråk för krigsbruk. Det har också framhållits i lagrådet, att detta var en omständighet att taga i beaktande. Och ehuru väl justitieministern i det väsentliga har avvisat dessa invändningar från lagrådet, föreställer jag mig dock, att han kommer att taga dem under ytterligare omprövning, när det gäller en ständig lag, ty det torde väl knappast vara möjligt, att andra kammaren skulle vilja, om det gällde en ständig lag, gå med på, att i det stora hela sett syftet med grundlagsbudet i 74 § och vad därmed sammanhänger på detta sätt eluderas eller kringgås.

Jag har som sagt icke något yrkande, men jag har velat uttala mina betänkligheter rörande hela denna lagstiftning, sådan den här är lagd, och min förhoppning att, när en ständig lag i frågan förelägges riksdagen, den icke skall vara lagd på detta sätt och omfatta både den civila expropriationsrätten och förfoganderätten över varor vid krig eller krigsfara, utan att allt, som hänför sig till kriget och krigsförhållandena, må komma att läggas under rekvisitionslagen eller i allt fall omgärdas med de garantier, som äro stadgade i regeringsformen med avseende å rekvisitionslagarnas trädande i tillämpning.

Härpå anförde

Herr P e r s s o n i Norrköping: Jag vill bara säga, att en del av de bestämmelser, som innefattas i denna lag, ingingo förra året i den lag, som då antogs av riksdagen, och vilken behandlade frågorna om maxipris och tvångsuttagning, förfogande över varor. Maxiprislagen, som förut är antagen av riksdagen, kommer att i viss mån icke kunna effektivt tillämpas, därest det lagförslag, som nu är före, icke kommer att antagas. Detta har utgjort ett av de väsentligaste skälen till att jag för mitt vidkommande velat vara med om att tillstyrka förevarande lag, och jag har därvid icke varit blind för de konsekvenser, som herr Schotte talade om, och de betänkligheter, han hade. Men jag nödgas i alla fall gå med på lagutskottets förslag utan att dock därigenom binda mig vid vad lagförslaget innehåller, då det en gång blir fråga om att antaga en lag, som i fortsättningen skall gälla. Denna lag upphör nämligen, såsom det står, nästkommande

är. Jag har velat lämna denna förklaring kort och gott och har icke något annat yrkande än om bifall till lagutskottets utlåtande.

Ang. förfogande över viss egendom vid krig.

(Forts.)

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman! Då herr Schotte icke framställde något yrkande, har jag icke någon anledning för att i detalj gå in på vad han sade. Jag begärde ordet väsentligen för att för kammaren påpeka, att de betänkligheter och anmärkningar som herr Schotte uppehållit sig vid, äro uppmärksammade i lagutskottets utlåtande. Där ha vi talat om att det otvivelaktigt skulle föreläggat vissa betänkligheter mot denna lag om det varit fråga om en permanent lagstiftning. Det föreliggande förslaget är emellertid endast temporärt. Vi ha vidare uttalat att det är ganska tvivelaktigt om det är så synnerligen lämpligt att ifråga om denna lagstiftnings tekniska anordning gå den väg, som Kungl. Maj:t i år gjort, nämligen att särskilt för sig framlägga maximiprislagen — som redan är antagen av riksdagen — och särskilt för sig den såsom komplement därtill nödvändiga lagen om expropriationsrätt för varor och vissa andra förnödenheter. Vi ha vidare sagt att då frågan blir om en permanent lag av denna beskaffenhet så kräves undersökning av åtskilliga svårösta civilrättsliga spörsmål, som uppkomma i detta sammanhang. Allt detta ha vi uppmärksammat. Men för närvarande är det nödvändigt, särskilt med hänsyn till den redan antagna maximiprislagen, att någon lag i ämnet dock finnes att tillämpa och vi ha icke kunnat komma fram med något förslag till definitiv lösning, ty det skulle fört oss för långt ut. Därför ha vi måst inskränka oss till att framhålla vikten av att en expropriationslag av den beskaffenhet, varom här är fråga, när den änyo kommer fram, underkastas en sorgfällig förnyad prövning. Jag tror att under de förhållanden, som nu äro, finns det icke någon rimlig anledning att hysa tvekan om lagutskottets förslag eller tro, att det kan föreligga någon fara att antaga detsamma. Herr Schotte har ju heller icke yrkat avslag på utskottets förslag. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Sedermera föredrogos vart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—11 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; och

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter samt lag om utsträckt tillämpning av lagen den 6 mars 1916 om förbud i vissa fall mot överlä-

telse av svenskt fartyg eller andel däri samt mot tidsbefraktning av fartyg, dels ock en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.

Slutligen upptogs till behandling lagutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 samt till lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder dels ock två i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 mars 1916 dagtecknad proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1:o lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912; och

2:o lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder.

I samband med denna proposition, som hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehaft följande med anledning därav väckta motioner, nämligen inom *första kammaren* nr 102 av herr *Strömberg* samt inom *andra kammaren* nr 260 av herrar *Törnkvist m. fl.*

Utskottet hemställde,

1:o att riksdagen, med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick bifallas, måtte för sin del antaga följande förslag till

A)

Lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

Härigenom förordnas, att 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 skola erhålla följande ändrade lydelse:

13 §.

Beträffande minderårigs användande till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller till byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, skola gälla följande bestämmelser:

a) Den minderåriges arbetstid må ej överskrida, för minderårig under tretton år sex timmar av dygnet eller trettiosex timmar i veckan, för minderårig, som fyllt tretton men ej fjorton år, åtta timmar av dygnet eller fyrtioåtta timmar i veckan och för annan minderårig tio timmar av dygnet eller sextio timmar i veckan.

Då natur- eller olyckshändelse avbrutit arbetets regelbundna gång, må eftergift från här givna bestämmelser kunna beträffande minderårig, som fyllt fjorton år, meddelas av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare för högst en månad och av yrkesinspektionens chefsmyndighet för högst fyra månader.

Ang. ändring i lagen om arbetarskydd m. m.
(Forts.)

b) Deltager den minderårige med arbetsgivarens vetskap i kurs för sådan undervisning, som i 10 § omförmäles, vare arbetsgivaren, där den minderåriga ej fyllt femton år, skyldig så begränsa den minderåriges arbetstid, att sammanlagda undervisnings- och arbetstiden för dygn ej överstiger den i a) av denna § medgivna arbetstid.

c) Den minderåriges arbete skall avbrytas genom lämpliga och, där arbetets natur det medgiver, regelbundet återkommande raster. Under rasterna må den minderårige ej tillätas att uppehålla sig i arbetslokal, där till följd av arbetets beskaffenhet luften är förorenad av ämnen, vilka äro skadliga för hälsan; åliggande det, där så är förhållandet, arbetsgivaren att anvisa lämpligt annat rum, varest den minderårige kan under rasterna vistas och intaga sina måltider.

d) Den minderårige må icke användas till arbete å tid mellan kl. 7 e. m. och kl. 6 f. m.; dock må minderårig av mankön, vilken fyllt sexton år, användas till arbete å tid, som nu är nämnd, där hans arbetstid är begränsad till högst åtta timmar av dygnet samt tillika arbetet antingen icke oftare än under var tredje vecka infaller å tid mellan kl. 11 e. m. och kl. 5 f. m. eller ock är i fråga om tider av dygnet, då det skall utföras, fördelat på sätt, som av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare godkänts såsom likvärdigt med nysnämnda anordning.

16 §.

Beträffande sådant arbete, som i 15 § angives och som av tekniska skäl måste oavbrutet fortgå såväl natt som dag eller tidvis måste forceras, må Konungen, i den mån så finnes av behovet påkallat, för minderårig av mankön, vilken fyllt sexton år, meddela eftergift från det i 13 § d) givna förbud utöver vad där medgives.

I fråga om arbete med vändning och stackning av torv eller annat därmed jämförligt lätt arbete, som bedrivs i fria luften och icke regleras av samband med mekaniskt driven arbetsprocess, må Konungen meddela eftergift såväl från de i 9 § andra stycket givna förbud som från stadgandena i 15 §.

41 §.

Vid meddelande av sådan eftergift, som avses i 16 § andra stycket, må Konungen tillika medgiva befrielse från iakttagande av föreskrifterna i 33 och 35 §§.

Konungen må i sådant fall, som avses i 17 §, föreskriva, att vad i 33—36 §§ stadgas i större eller mindre utsträckning skall äga tillämpning jämväl beträffande minderårig, som användes i annat arbete, än 15 § angiver.

Likaledes må Konungen föreskriva, att de i 30 och 37 §§ med-

Ang. ändring i lagen om arbetarskydd m. m.

delade bestämmelser skola utsträckas till att gälla jämväl andra arbetsställen, än nämnda §§ avse.

(Forts.)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling; och

B)

Lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder.

Häri genom förordnas som följer:

Har med tillämpning av sista stycket i övergångsbestämmelserna till lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 arbetstiden för minderårig å något arbetsställe intill utgången av år 1915 varit utsträckt på sätt i 8 § 1 mom. av lagen den 17 oktober 1900 angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke var medgivet, må å det arbetsställe minderårig av mankön, som fyllt sexton år, intill utgången av år 1918 användas i enlighet med de i samma lagrum givna bestämmelser.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling; samt

2:o) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits:

1) av greve *Spens*;

2) av herrar *Karlsson* i Fjäl och *Igel*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka riksdagen att i oförändrat skick antaga Kungl. Maj:ts förslag till lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder;

3) av herrar *Persson* i Norrköping och *Borg*, som ansett, dels att 13 § d) i det av utskottet under A) upptagna lagförslag bort erhålla följande lydelse:

d) Den minderårig må icke användas till arbete å tid mellan kl. 7 e. m. och kl. 6 f. m.; dock må minderårig av mankön, vilken fyllt sexton år, användas till arbete å tid, som nu är nämnd, där hans arbetstid är begränsad till högst åtta timmar av dygnet samt tillika arbetet icke oftare än under var tredje vecka infaller å tid mellan kl. 10 e. m. och 4 f. m.,

dels ock att den föreslagna lagen om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder bort erhålla följande lydelse:

Härigenom förordnas som följer:

Har med — — — år 1916 — — — givna bestämmelser.

*Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.*

(Forts.)

Denna lag — — — författningssamling.

Sedan utskottets hemställan i punkten 1:o) föredragits, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen, att de av utskottet framlagda lagförslagen skulle föredragas vart för sig, att det under A) upptagna lagförslaget skulle föredragas paragrafvis samt att lagtext ej skulle uppläsas, såvida icke begäran därom framställdes.

I enlighet härmed företogs först till behandling det i A) innefattade förslaget till

Lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

Efter föredragning av 13 § yttrade

Herr Persson i Norrköping: Herr talman, mina herrar! Det förslag, som här föreligger, avser att göra ändring i den år 1912 av riksdagen antagna arbetarskyddslagstiftningen; och denna ändring går ut på dels att utvidga bestämmelserna därom att minderåriga i vissa fall skola kunna få användas till arbete utöver den tid, som den nu gällande lagen föreskriver, och dels att de bestämmelser, som hittills icke varit gällande, nu på grund av att övergångsbestämmelserna få tillämpas, skola ytterligare uppskjutas någon tid, innan lagen i detta avseende skall bli tillämplig.

I vad det gäller den nu föredragna paragrafen, är det så att det förut varit gällande, att minderåriga icke få användas i arbete å tid mellan klockan 7 e. m. och klockan 6 f. m., men att sextonåringar må användas till arbete å tid, som nu är nämnd, där deras arbetstid är begränsad till högst åtta timmar av dygnet samt tillika arbetet icke oftare än var tredje vecka infaller å tid mellan klockan 11 e. m. och klockan 5 f. m. Nu vill man utsträcka denna bestämmelse i så måtto, att utöver vad lagen sålunda föreskriver, yrkesinspektör och bergmästare skola ha rätt att få bestämma om undantag i de fall, då de anse, att undantag böra förekomma. Lagutskottet har för sin del ansett sig böra gå med på en bestämmelse i detta avseende, dock med den begränsning, att i lagförslaget föreskrives, att där undantag sålunda skall förekomma arbetet skall vara fördelat på sätt som är likvärdigt med lagens bestämmelser i övrigt.

Emellertid kan man hysa betänkligheter emot att göra undantag från vad lagen föreskriver i detta avseende. Jag och min partikamrat i utskottet Borg ha ansett, att man borde söka tillmötesgå de anspråk, som göra sig gällande, genom att ändra den nuvarande lagens bestämmelser angående tiden från klockan 11 e. m. till klockan 5 f. m. till klockan 10 e. m. till kl. 4

Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.
(Forts.)

f. m. — detta med hänsyn till att skiftena vid de anrikningsverk, som det huvudsakligen gäller, äro så lagda, att de börja klockan 4 f. m. Genom att sälunda ändra tiderna skall man i huvudsak vinna vad man med denna lagförändring här åsyftat att vinna. Vi ha icke ansett det vara fullt lämpligt varken beträffande yrkesinspektörerna eller bergmästarne, att de skulle få den rätt som enligt lagförslaget föreskrives, därför att dessa personer då komme i en rätt underbar ställning till arbetarne och till arbetsgivarne, vilken ställning icke i allmänhet kan vara till nytta för utöväandet av deras verksamhet.

Vi ha sedan gått med på den ändring, som lagutskottet i anledning av Kungl. Maj:ts proposition går med på i 16 § 2 stycket. Och slutligen — jag yttrar mig här, herr talman, om hela den föreslagna lagändringen — vidkommande övergångsbestämmelserna ha vi ansett, att övergångstiden bör ytterligare framflyttas. Den slutar egentligen den 1 januari i år, vadan arbetet på järnbruken pågår fullkomligt olagligt. Där arbetas det nämligen med tre skift och två lag, vadan det omväxlande blir 24 timmar på ett dygn och 8 timmar på ett annat dygn, vilket står i strid med lagens föreskrifter. Vi ha emellertid ansett, att tiden för lagens ikraftträdande borde ytterligare framskjutas något, dock icke så långt som Kungl. Maj:t föreslagit, eller som utskottet föreslagit, vilket i förra fallet är till utgången av år 1917 och i senare fallet till utgången av år 1918, utan vi ha ansett, att om man förlängde övergångstiden ytterligare ett år utöver vad som bestämdes år 1912 — då man beslöt, att den skulle utgå med år 1915 — nämligen till utgången av år 1916, borde det räcka.

Utskottet har vidare i sin motivering gjort det bestämda uttalandet, att utskottet för sin del icke vill vara med om att det företages några särskilda åtgärder för att efter övergångstidens slut göra jämkningar, som skulle tillmötesgå de krav, som framställts från arbetsgivarehåll, nämligen att de nuvarande förhållandena skulle få pågå obehindrat, såsom de göra, eller åtminstone i det närmaste oförändrade såsom de nu äro. Jag betvivlar emellertid detta, då första kammaren ingalunda nöjt sig med det förslag, som lagutskottet framlagt, utan avslagit detta samt bifallit, i vad det gäller den särskilda lagändringen, det förslag som Kungl. Maj:t framlagt, och därjämte, i vad det gäller övergångsstadgandena, ur motiveringen strukit det bestämda uttalandet från lagutskottet om att man icke skulle i fortsättningen, sedan övergångstiden är slut, åvägabringa någon jämkning i arbetsgivarnas intresse, såsom de önska. Med anledning härav borde enligt min uppfattning det lämpligaste svaret från andrakammarmajoriteten bli, att man avslöge hela den föreliggande lagändringen. Då vore det slut med funderingarna om vilket år, 1917 eller 1918, skall bli slutpunkten i övergångstiden och funderingarna på att försämra den år 1912 efter moget övervägande och grundlig behandling antagna lagen.

Då skulle lagens bestämmelser omedelbart tillämpas, och arbetsgivarerna — i synnerhet järnbruken, som arbeta under alldeles olagliga förhållanden — finge vara så goda att inrätta sig efter vad riksdagen och Kungl. Maj:t tidigare antagit såsom gällande lag.

Ang. ändring i lagen om arbetarskydd m. m.
(Forts.)

Emellertid skall jag icke här yrka på rent avslag på denna bestämmelse. Däremot skall jag tillåta mig att beträffande den nu föreliggande paragrafen yrka bifall till den reservation, som jag och herr Borg bifogat detta betänkande, och som går ut på att 13 § punkt d skall bibehållas i sin förutvarande lydelse dock med den förändring, att tiden klockan 11 e. m. till klockan 5 f. m. ändras till klockan 10 e. m. och 4 f. m. Jag vädjar till denna kammare att, om den vill, att man icke skall försämra de en gång antagna skyddslagarna, bifalla denna reservation. Ty om detta icke sker beträffande såväl denna som följande punkter, kommer man dithän, att vid en sammanjämkning man har små utsikter till att icke lagen blir obehörigen och skadligt försämrade till fara just för dem, som man med denna lag velat skydda. Herr talman, jag slutar med att i vad det gäller denna paragraf yrka bifall till första delen av den reservation som återfinnes på sidan 22.

I detta anförande instämde herrar *Törnkvist, Helger, Lindley* och *Söderberg* i Stockholm.

Herr *H o l m d a h l*: Herr talman! Såsom framgår av utskottsutlåtandet ha reservanterna varit ense med utskottsmajoriteten därtinnan, att en ändring av förevarande lagrum är av behovet påkallad. Men reservanterna ha icke velat taga steget fullt ut för att undanröja de svårigheter, som tillämpandet av lagrummet med dess nuvarande lydelse obestriddigt kan medföra för vissa industrier såsom anrikningsverk, glasbruk m. fl. Reservanterna ha nämligen inskränkt sig till att i enlighet med den motion, som väckts av herr *Törnkvist* m. fl., hemställa, att den tid, under vilken arbete av minderåriga över 16 år får ske högst var tredje vecka ändras till kl. 10 e. m. och 4 f. m. i stället för den nu fastställda tiden 11 e. m. och 5 f. m.

Jag vill för min del icke förneka, att den ändring, som reservanterna sålunda föreslå, kan vara tillfredsställande för vissa utav de industrier, som jag förut har talat om. Men genom att fixera tiden på det sätt, som här skett, utan att lämna någon möjlighet till modifiering eller undantag, kommer man givetvis i tillämpningen att stöta på vissa av de svårigheter som det kungl. förslaget är avsett att undanröja. Jag skall be att få påvisa några sådana fall. Inom vissa industrier förekommer s. k. glidande skiftesindelning beroende på att mellan åttatimmarsskiften inskjutes en timmes rast, vilket har till följd att på ett dygn skiftesindelningen förskjutes tre timmar. Detta åter medför, att ett arbetslag, som börjar arbetet klockan 4 f. m., redan på fjärde dagen därefter får sitt arbete utsträckt

Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.
(Forts.)

till klockan 12 på natten. Med den formulering, som reservanterna vilja giva denna lagändring, skulle, där sådan skiftesindelning är införd, minderåriga, som äro över 16 år, icke få användas i sådan industri. Icke heller skulle detta vara möjligt i sådant fall, där man, för att bereda arbetarne tidigare fritid på lördagen, då börjar arbetet klockan 3 f. m. Att emellertid dessa fall varit avsedda att inbegripas under den lagändring, som regeringen här föreslår, framgår alldeles otvetydigt av utredningen i ärendet och särskilt av socialstyrelsens uttalande. Och man kan väl icke heller med fog göra gällande, att det ur skyddssynpunkt skulle vara olämpligt, att dessa minderåriga, som det här är frågan om, skulle kunna användas i industrier med sådan skiftesindelning, som jag nu här berört.

Jag ber i detta sammanhang få påpeka, att socialstyrelsen enhälligt — således jämväl representanten för arbetarna — i princip uttalat sig för det av regeringen framlagda ändringsförslaget. Det av socialstyrelsen framlagda och av Kungl. Maj:t till lagrådet remitterade förslaget, gick ut på att nattarbete icke i genomsnitt skulle till övervägande del få infalla mellan 7 e. m. och 6 f. m. Här var tydligen avgörandet lagt i arbetsgivarnas händer, och det tillkom dem att bestämma och ordna nattarbetet för de minderåriga. Genom den formulering, som lagutskottet har givit åt Kungl. Maj:ts förslag synes det mig, att betydligt större garantier föreligga för att de minderårigas intressen skola tillgodoses. Det är nämligen här föreskrivet, att anordningen och fördelningen av nattarbetet skall vara godkänt av yrkesinspektör eller bergmästare. Men sådant godkännande får icke ske med mindre denna fördelning är likvärdig med den anordning, som i lagtexten anges som betryggande. Det synes mig därför, som om man från arbetarkåll icke hade någon anledning att klaga över lagändringen enligt den formulering, som av lagutskottet givits åt densamma. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag hade egentligen icke tänkt yttra mig i denna fråga, men då jag var med år 1912 i det utskott, som behandlade arbetarskyddslagen, har jag tagit mig friheten att begära ordet nu. Jag hade kanske icke gjort det ändå, om jag icke på grund av den siste ärade talarens anförande känt mig uppfordrad att göra det.

Jag vill då för det första säga det, att det var med ganska blandade känslor, som man tog del av Kungl. Maj:ts proposition. Här kommer Kungl. Maj:t till riksdagen och yrkar på förändring av lagparagrafer, innan dessa nya lagparagrafer ännu praktiskt prövat. Ja, de borde ha trätt i kraft den 1 januari i år, men de ha ännu icke trätt i kraft. Det är ändå någonting alldeles enastående i fråga om efterlevnaden av de lagar, som riksdag och regering beslutat, och som utfärdats, att det har kunnat ske, som det har konstaterats här, att genom någon »tyst överenskommelse» förseelser härvidlag icke ha beivrats. Efter den 1 januari i år, när den i 1912 års lag stadfästade övergångstiden var gånngen till ända, har man

låt det fortgå efter den gamla bestämmelsen. Det är mig veterligen den första gången, som något sådant fått passera, och jag hoppas det icke skall få räknas som något prejudikat på huru riksdagens beslut skola efterlevas. Hade det skett på vanligt sätt så skulle yrkesinspektörerna ha anmält till åtal alla de företag, där man icke ställt sig lagens bestämmelser till efterrättelse. Jag vet icke, huru sådant med myndigheternas tillstånd har kunnat äga rum. På något annat område av samhällslivet hade det väl knappast kunnat få äga rum. Förhållandet är att observera, men någonting att efterfölja bör det i alla händelser icke vara. Det har kunnat göras på grund därav, att arbetsgivarna inom vissa industrier, när den övergångstid, som de skulle ha begagnat sig av för att inrätta sig efter den nya lagen, varit till ända, uraktlåt att göra några förändringar, därför att de kommit underfund med, rent ut sagt, att det icke trakterade dem att göra det. Och så ha de fått Kungl. Maj:t till att frambära ett förslag till riksdagen om ändring i lagen, innan den, som jag nyss sade, ens trätt i kraft eller visat sina verkningar. Jag måste säga, att man kan inte annat än reagera mot ett sådant tillvägagångssätt.

Då jag var med som undertecknare av den motion, som väckts i anledning av denna proposition, skall jag nu be att få framföra några synpunkter beträffande den paragraf, som det här nu särskilt gäller. Det är endast några få arbetsställen, där man måste ha nattarbete, som man icke kan inrätta sig efter den föreslagna bestämmelsen om fritid mellan kl. 10 e. m. och kl. 4 f. m. Det har sagts mig, och jag tvivlar ingalunda därpå, att inom hela den stora järnhanteringen, där man måste ha kontinuerlig drift, kan man inrätta sig med fritid mellan tio och fyra. Skulle det sedan vara någon arbetsplats därutöver, där det skulle stöta på svårigheter, så få väl företagen där rätta sig efter vad lagen säger. Lagen skall väl inte rätta sig efter de på olika ställen rådande olika förhållandena. Det bör väl vara tvärtom.

Vi ha satt oss i förbindelse med arbetare, som känna till förhållandena, så vi tro, att denna tid mellan tio och fyra, som vi föreslagit, är fullt acceptabel. Men i såväl Kungl. Maj:ts förslag som i utskottets förslag finnas de vaga uttryck och de vaga bestämmelser, som förut karakterisera hela arbetareskyddslagstiftningen, när man nämligen lägger en så stor befogethet uti yrkesinspektörernas och bergmästarnas händer. Naturligtvis skall det icke falla mig in ett ögonblick att säga något, som ens kan tyckas vara en anmärkning mot dessa tjänstemän, men man kan dock förstå, att när de av riksdagen få denna befogethet att avväga och bedöma förhållandena, så komma arbetsgivarna att säga: detta och detta är nödvändigt för industriens arbetssätt. De komma då lätt i den situationen, att de luta över till arbetsgivarnas synpunkter och godkänna anordningar, vilka, om jag kan läsa rätt uti såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag, skulle kunna leda till, att den väsentligaste bestämmelsen, nämligen den om de minderårigas befriande från sådant arbete, så att de endast skola få arbeta var tredje vecka i nattskift, skulle kunna kring-

Ang. ändring i lagen om arbetarskydd m. m.
(Forts.)

Ang. ändring i
lagen om
arbetskydd
m. m.
(Forts.)

skäras. Och det är för mig det fundamentala, att det skydd som riksdagen 1912 gav åt 16-åringarna, att de icke skulle behöva arbeta nattarbete i 8 timmar pr dygn mer än var tredje vecka, att det skyddet icke på något sätt rubbas. Och det rubbas icke på något sätt, om man tager den formulering, som lagen hittills haft, och ändrar den endast så till vida, att tiden fastställs till kl. 10 e. m. och 4 f. m.

Till de övriga bestämmelserna vill jag säga det, att när vi väckte motionen, förstodo vi mycket väl, att det var meningslöst att yrka, att lagen genast skulle träda i kraft, när redan 4, 5 månader hade gått utan att uraktlåtelse härutinnan beivrats. Därför måste vi gå med på en övergångstid till årets slut. Men jag förstår icke, varför man skall ha en längre övergångstid. Det är ju redan ett års respittid utöver den, som riksdagen år 1912 ansåg, att arbetsgivarna inom dessa industrier skulle få sig tilldelad. Om de vilja böja sig för lagen och det måste de väl göra, kunna de då ordna för sig så, att de minderårigas arbetstid kan avpassas på enligt lagen tillfredsställande sätt. Arbetsgivarnas synpunkter och intressen äro naturligtvis, att ingen rubbning skall ske i de verksamhetsgrenar, där den minderåriga arbetskraften användes, utan att allt skall gå i de gamla hjulspåren. Vi höra nu, att man i första kammaren tagit bort en del uttryck i utskottets motivering, som kunde innebära något hinder för att så skulle kunna ske.

När vi hade vårt sammanträde i sociala rådet, och ett ombud för arbetarna där var närvarande, så sade han, och det bestriddes icke, att genom forceringen i tillverkningen och genom att man använder denna unga arbetskraft i nattarbetet, så verkar detta framdeles så, att dessa järnbruksarbetares hela livslängd förkortas; man nöter ut arbetskraften i förtid i unga år. Man skall tänka sig, att dessa sextonåringar skola även under dessa åtta timmar, som de enligt lagen få arbeta, följa de gamla arbetarna i det forcerade arbetet. Därtill kommer, att arbetet inom denna industri forceras år efter år och att tillverkningen pr man blir allt större; och dessa unga på 16—18 år skola följa med de andra äldre arbetarna, t. o. m. om arbetet, som nu, är uppdelat i skift på tolv timmar.

Här säger nu utskottet, att lagens övergångstid bör utsträckas till utgången av år 1918. Kungl. Maj:t har föreslagit, att övergångstiden skulle räcka t. o. m. år 1917. Utskottet går sålunda längre än Kungl. Maj:t och vill, att övergångstiden skall omfatta först och främst det, som återstår av år 1916, sedan såväl år 1917 som 1918, eller sammanlagt 2 1/2 år. Under denna tid skulle de gamla förhållandena enligt 1912 års övergångsbestämmelser fortfarande gälla. Jag måste säga, att skall det vara någon mening med, att riksdagen beslutar lagar, så skall det väl icke ges sådana avkall och göras sådana eftergifter åt företagarintresset, att man offerar den unga arbetskraften mer, än vad den behöver offras för att tillgodose arbetsgivarnas synpunkt.

Jag vill därför, herr talman, i den här paragrafen yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Persson i Norrköping och

herr Borg, och vilken reservation överensstämmer med den motion, som också jag haft äran att underteckna. Jag känner mig fullt övertygad, att därest andra kammaren beslutar i överensstämmelse med denna reservation, och den av oss där föreslagna ändringen i § 13 mom. d) antages, skola icke fördenskull här ifrågavarande industrier behöva förklara sig hjälplöst strandsatta på ung arbetskraft.

Ang. ändring i lagen om arbetarskydd m. m.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven vid denna paragraf.

Härmed förklarades överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av samma förslag med den ändring, som föreslagits uti ovanberörda av herrar Persson i Norrköping och Borg avgivna, vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 13 § i förevarande förslag till lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 med den av herrar Persson i Norrköping och Borg i avgiven reservation föreslagna ändring däri, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda § i dess av lagutskottet föreslagna lydelse.

Omröstningen utföll med 106 ja mot 61 nej och hade kammaren alltså godkänt paragrafen med den ändring, som föreslagits i den av herrar Persson i Norrköping och Borg vid utlåtandet fogade reservationen.

16 § föredrogs härpå; och yttrade därvid

Herr Persson i Norrköping: Enär första kammaren beträffande denna paragraf icke följt utskottet, utan avslagit dess förslag, i syfte naturligtvis att ha en så stark ståndpunkt som möjligt i den blivande sammanjämkningen, är det erforderligt, att denna kammare avslår icke blott det ändringsförslag, som utskottet framställt beträffande denna paragraf, utan även Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Resultatet av sammanjämkningen torde då bliva, att vad utskottet här föreslagit kommer att innefattas i det sammanjämkningsförslag, som utskottet kommer att förelägga kamrarna till antagande.

Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.
(Forts.)

Jag ber således att få yrka avslag å såväl utskottets förslag som Kungl. Maj:ts proposition beträffande denna punkt.

Herr H o l m d a h l: Herr talman! Jag ber att på de skäl, som utskottet i sin motivering anført för ifrågavarande lagändring, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de under överläggningen gjorda yrkandena, avslög kammaren utskottets förslag i avseende å förevarande paragraf.

Efter nu skedd föredragning av 41 § anförde

Herr P e r s s o n i Norrköping: Såsom en konsekvens av det nyss fattade beslutet ber jag att beträffande den nu föredragna paragrafen få yrka avslag å såväl utskottets förslag som Kungl. Maj:ts proposition; den ändring, som här föreslås i fråga om § 41, hänger nämligen samman med den nyss avslagna ändringen av § 16.

Herr H o l m d a h l: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. På av herr talmannen givna propositioner å de yrkanden, som under överläggningen förekommit, blev utskottets förslag i fråga om förevarande paragraf av kammaren avslaget.

Härpå föredrogs *ingressen och rubriken*. Därvid yttrade

Herr P e r s s o n i Norrköping: I konsekvens med det nyss fattade beslutet vill jag framställa det yrkandet, att rubriken må komma att lyda: »Lag om ändrad lydelse av 13 § i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912» samt att i överensstämmelse därmed ingressen ändras, så att den får följande lydelse: »Härigenom förordnas, att 13 § i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 skall erhålla följande ändrade lydelse.»

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll det av herr Persson i Norrköping framställda förslaget.

Slutstadgandet.

Godkändes.

Härefter föredrogs det under B) upptagna förslaget till

Lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder.

Ordet begärdes därvid av

*Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.
(Forts.)*

Herr *Persson* i Norrköping, som yttrade: Jag tillåter mig att i denna punkt yrka bifall till den av mig och herr *Borg* vid betänkan- det fogade reservationen, vilken innebär, att »år 1918» i övergångs- bestämmelserna utbytes mot »år 1916», under betonande av att på grund av första kammarens beslut det mest rättvisa hade varit, att helt och hållet yrka avslag å varje utsträckning av övergångstiden. Jag skall emellertid icke framställa något sådant yrkande med hän- syn till de obehagligheter, som därav möjligen skulle kunna följa.

Vidare anförde

Herr *Holmdahl*: Herr talman, mina herrar! Inom ut- skottet ha alla varit ense om, att övergångsbestämmelserna till nu gällande lag om arbetarskydd borde erhålla utsträckt giltighet, men meningarna ha gått isär, då det gällt att bestämma övergångstidens längd. Några inom utskottet ha anslutit sig till Kungl. Maj:ts för- slag, som går ut på, att övergångstiden skulle utsträckas till ut- gången av år 1917. Andra ha yrkat, att övergångstiden endast skulle räkna till innevarande års slut, och slutligen har utskottet enat sig om en övergångstid t. o. m. utgången av år 1918. Det är ju givetvis mycket svårt att med bestämdhet kunna säga, vilken övergångstid, som kan vara den riktigaste och lämpligaste, ty detta sammanhänger i mycket hög grad med olika förhållanden inom de särskilda industri- grenarna. Men så mycket framgår dock av utredningen i detta ärende, och särskilt av socialstyrelsens uttalande, att en övergångs- tid endast till och med innevarande års slut är otillfredsställande. Det är nämligen icke tänkbart, att de industrier, som beröras av detta övergångsstadgande, och detta gäller särskilt vår järnindustri, skola på denna korta tid av sex månader hinna vidtaga erforderliga anordningar i fråga om arbetets indelning och annat, som blir en nödvändig följd, därest arbetarskyddslagets bestämmelser angående minderårigas arbetstid skall vinna tillämpning från och med år 1917. Följden skulle givetvis bli, att man med utgången av inne- varande år skulle stå på samma punkt, som man nu står. Några åtgärder ha arbetsgivarna då icke hunnit vidtaga, och de minder- åriga få icke användas på sätt hittills skett; och jag kan icke tänka mig saken ordnad på annat sätt än att arbetsgivarna skola bli nöd- sakade att avskeda alla dessa minderåriga, som falla under ifråga- varande lagstadgande. Det vore ju att beklaga, om en sådan åtgärd skulle behöva vidtagas, först och främst för deras skull, som drabbas av detta avskedande, och vidare med hänsyn till vår in- dustri, som under nuvarande brådskande förhållanden mycket väl behöver all disponibel arbetskraft.

Nu kan man möjligen ifrågasätta, om det icke skulle vara lämp- ligt att utsträcka övergångstiden i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. låta den räkna till och med år 1917. Ut- skottet hade för sin del säkerligen icke gjort någon ändring i

Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.
(Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag, om utskottet hade behandlat detta ärende i början av riksdagen, ty då hade övergångstiden i alla fall blivit i det närmaste två år, d. v. s. så lång tid, som socialstyrelsen ansett vara alldeles oundgänglig. Men nu ha redan så gott som sex månader förflutit av denna övergångstid, och då har utskottet ansett, att man för att, som man säger, vara på den säkra sidan borde utsträcka övergångstiden till att omfatta även år 1918. Nu har det från olika håll frambállits, att arbetsgivarna i alla fall få tillräcklig tid på sig och att de för övrigt ha haft tre år på sig för att ordna för de ändrade förhållanden, som skola inträda med arbetarskyddslagens trädande i kraft. Jag ber emellertid att få påpeka, att arbetsgivarna på grund av uttalanden, som vid lagförslagets tillkomst gjordes från regeringshåll, ha haft grundad anledning antaga, att i lagstiftningsväg möjlighet skulle beredas dem att använda minderåriga i större utsträckning, än arbetarskyddslagen medgiver, och detta har varit orsaken till, att de underlåtit att i detta avseende vidtaga några åtgärder.

Herr talman! Jag ber att på de skäl, som jag nu anfört, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson i Fjäl: Såsom synes av den i denna punkt avgivna reservationen har jag jämte herr Igel velat för kammaren tillkännagiva, att vi inom utskottet yrkat på, att utskottet måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i fråga om dessa övergångsbestämmelser. Vi ha nämligen icke ansett oss kunna gå så långt, som utskottsmajoriteten här gjort i tillmötesgående gentemot det av herr Strömberg framställda yrkandet, att dessa övergångsbestämmelsers giltighetstid skulle utsträckas till och med år 1918. Å andra sidan ha vi emellertid ansett, att ett bifall till herr Törnkvists m. fl. motion skulle medföra, att det bleve en alltför kort övergångstid för vederbörande att här ordna sina förhållanden och omlägga driften så, att det blir möjligt att utan några svårigheter redan från och med ingången av år 1917 övergå till de i denna lag stadgade nya förhållandena. Vi ha emellertid icke kunnat vinna något gehör för denna vår ståndpunkt inom utskottet.

Nu har, såsom här förut blivit tillkännagivet, första kammaren i åtskilliga punkter försämrat utskottets förslag, och särskilt i fråga om den lag, som nu är före, har man där strukit den viktigaste delen av utskottets motivering. Jag ser mig därför nu, herr talman, nödsakad att förena mig med herr Sven Persson i hans reservation i hopp om att vid den slutliga sammanjämkningen just få fram vad jag här egenligen önskar, nämligen ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Jag ber således att få yrka bifall till herr Sven Perssons reservation.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förevarande lagförslag, dels ock på godkännande av det förslag, som i avseende härå fram-

ställt i den av herrar Persson i Norrköping och Borg vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

*Ang. ändring i
lagen om
arbetarskydd
m. m.
(Forts.)*

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,29 e. m. för att åter sammanträda kl. 7,30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.
